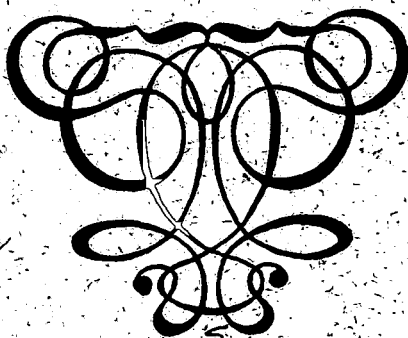

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR
POLITIK · STATISTIK · EKONOMI

NY FÖLJD UTGIVEN AV
FAHLBECKSKA STIFTELSEN

INNEHÅLL

C. A. Reuterskiöld, En behörighetsfråga i första kammaren. —
Nöre Tenow, Personval och mandatutjämning. — L. V. Birck,
Om Kritiken af Jordrenteloven. — Översikter och meddelanden:
Några frågor inför 1928 års folkförbundsförsamling. Av Sune Holm.
— En svensk nationalkommitté för befolkningsforskning. Statistiska
Centralbyråns organisation. Av S. D. Wicksell. — J. P. Palmes fond
för ekonomisk upplysning och ekonomisk forskning. — Litteratur-
granskningar: Betänkande ang. ordnande av vissa ekonomiska och
organisatoriska förhållanden vid genomförande av den ifrågasatta
rättegångsreformen, avg. 29 aug. 1928. Anm. av H. Sundberg. —
Fr. Lagerroth, Statsreglering och finansförvaltning i Sverige till och
med frihetstidens Ingång. Anm. av G. Wittrock. — Jón Dúason,
Grönlands statsretslige Stilling i Middelalderen. Anm. av J. E.
Almqvist. — Statistiska Centralbyrån: Befolkningsrörelsen, översikt
för åren 1911—1920. Anm. av S. D. Wicksell. — Berättelse över
Fahlbeckska Stiftelsens verksamhet år 1928.

ÅRG. 32

MARS 1929

HÄFT. 1

LUND · STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION · LUND

DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP

Lösnummer av detta häfte kostar kr. 3:50.

S -mande år liksom hittills innehålla dels vetenskapliga uppsatser i politik — ordet taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels en avdelning översikter och meddelanden, avsedd att hålla läsaren à jour med vad som händer och skrives å hithörande områden, dels slutligen mera ingående granskningar av utkommande, framför allt svensk, men jämväl annan nordisk samt utländsk statsvetenskaplig litteratur. Tidskriften vill framträda som ett organ för vetenskaplig orientering och diskussion i de ämnen, vilka falla inom den angivna ramen.

Tidskriftens redaktion handhaves, under överinseende av Fahlbeckska Stiftelsens kollegium (professorerna R. MALMGREN, S. WICKSELL, E. SOMMARIN, L. WEIBULL, G. CARLSSON och M. P. NILSSON), närmast av professor MALMGREN som redaktionssekreterare och ansvarig utgivare, under medverkan av professor SOMMARIN (nationalekonomi) och professor S. WICKSELL (statistik).

Tidskriften utkommer som hittills i 5 häften om året, omfattande tillsammans minst 20 ark. Prenumerationspriset är 10 kr. pr dr. Lösa häften säljas i mån av tillgång till ett pris av ca 75 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos »Statsvetenskaplig Tidskrifts Expedition, Lund».

Eftertryck av tidskriftens artiklar och övriga innehåll utan angivande av källan förbjudes.

Lund i december 1928.

FAHLBECKSKA STIFTELSEN.

Av Skrifter utgivna av Fahlbeckska Stiftelsen har utkommit:

- I. SVEN HELANDER: Marx och Hegel. En kritisk studie över socialdemokratisk världsåskådning. 1920. Pris kr. 4:—.
- II. CURT WEIBULL: Lübeck och Skånemarknaden. Studier i Lübecks pundtullsböcker och pundtullskvitton 1368—1369 och 1398—1400. 1922. Pris kr. 3: 50.
- III. HALVAR G. F. SUNDBERG: Bidrag till frågan om besluts verkställbarhet enligt kommunallagarna. 1924. Pris kr. 3:—.
- IV. ISRAEL MYRBERG: Om tjänstemäns oavsättlighet. En redogörelse för svensk praxis. 1925. Pris kr. 5:—.
- V. ERIK LINDAHL: Arbetsdagens förkortning. Några nationalekonomiska synpunkter. 1925. Pris kr. 1:—.
- VI. HERBERT TINGSTEN: Konstitutionella fullmaktslagar i modern parlamentarism. 1926. Pris kr. 4: 50.
- VII. CURT ROHTLIEB: Johan Fischerström. En studie i upplysningstidens tankeliv. 1926. Pris kr. 1: 50.
- VIII. BIRGER WEDBERG: Nådefrågor historiskt belysta. 1926. Pris kr. 2: 75.
- IX. FREDRIK LAGERROTH: Indelnings- och grundskatteväsendets avveckling. Ett systemskifte inom svensk statshushållning. 1927. Pris kr. 8:—.
- X. GEÖRG ANDRÉN: Huvudströmningar i tysk statsvetenskap från tyska rikets grundläggning till 1900-talets början och deras förberedelse i 1800-talets tidigare politiska tänkande. 1928. Pris kr. 12:—.
- XI. FREDRIK LAGERROTH: Statsreglering och finansförvaltning i Sverige till och med frihetstidens ingång. 1928. Pris kr. 10:—.
- XII. GUNNAR BOMGREN: Sekretä utskottet 1723—1756. En rättshistorisk undersökning. 1928. Pris kr. 4: 50.
- XIII. GUSTAF OLSSON: Den indiska författningskrisen. 1929. Pris kr. 10:—.

EN BEHÖRIGHETSFRÅGA I FÖRSTA KAMMAREN.

NÅGRA SPÖRSMÅL OCH SYNPUNKTER

AV

PROFESSOR C. A. REUTERSKIÖLD.

Vid val till första kammaren på hösten 1928 utsågs av X. lands-
ting hr Y. till ledamot av kammaren. Den valde erhöi i vanlig
ordning fullmakt, som insändes till justitiedepartementet och efter
granskning godkändes både där och vid riksdagens början 1929
av första kammaren. Något överklagande av valet ägde ej rum.

Emellertid befanns den valde vid valtillfället visserligen hava
skattat i mer än 3 år för minst 3,000 kronors inkomst, men där-
emot var hans taxering för det löpande året icke klar, i det att
taxeringsnämnden upptaxerat honom allenast ett belopp under-
stigande 3,000 kr., ehuru han häröver först hos prövningsnämnden
och sedan hos resp. kammarrätten och regeringsrätten anförde be-
svär med yrkande om taxeringens höjande på angivna skäl till
3,000 kronor, utan att besvärerna vid riksdagens början voro slutligt
avgjorda. Fråga uppstod sålunda, huruvida den valde skulle er-
kännas av kammaren såsom behörig eller icke.

Kammaren har, jämlikt RO § 32, att pröva »behörigheten till
riksdagsmannakallets utövande», d. v. s. att pröva väl icke sina
ledamöters behörighet vid valtillfället, varom i fall av besvär alle-
nast regeringsrätten dömer, men däremot den fortfarande behörig-
heten vid såväl riksdagens början som sedermera under dess lopp,
varvid naturligtvis även eventuella förbiseenden vid valets förrät-
tande rörande valbarheten kunna beaktas såsom moment i den

aktuella valbarhetsfrågan. Därför kan sägas, att frågan om behörigheten vid riksdagens början väsentligen sammanfaller med frågan, huruvida över huvud fullmakt bort utfärdas: besvaras denna senare fråga nekande, måste behörigheten underkännas, besvaras den jakande, lärers, där inga särskilda omständigheter sedan inträffat, behörigheten böra erkännas åtminstone tills vidare, och under tiden skall den valde anses som ledamot av kammaren. Några sådana särskilda omständigheter hade i detta fall icke inträffat, då hit ej kan räknas, att prövningsnämnden ogillat besvären, men kammarrätten delvis godkänt dem, utan att utslaget då ännu vunnit laga kraft och dessutom omedelbart överklagats hos K. M:t av Y. Detta innebar nämligen intet annat, än att frågan om rätta taxeringsbeloppet under 1928 allt fort icke var slutligt avgjord.

Det första spørsmål, som härvid framställer sig, blir då detta: skall för behörighet vid val till första kammaren fordras, att censusbeloppet då kan visas vara uppnått även för det löpande året, d. v. s. att det då är *avgjort*, att den valde även för det året »skattar» för minst 3,000 kronor — eller är det tillräckligt, att det *icke är avgjort*, att han »skattar» för ett lägre belopp? I förra fallet blir konsekvensen, att ingen, vars taxering dragits under prövningsnämndens och eventuellt under kammarrättens prövning, blir valbar, vilket taxeringsbelopp än av taxeringsnämnden för honom bestämts, då såväl en nedsättning som en förhöjning av detta under resp. upp till eller över censusstrecket är möjlig, så länge ej beslutet eller högre myndighets utslag vunnit laga kraft.

Från civilistiskt håll har häremot framhållits, att laga kraft i administrativa mål icke har samma betydelse som i judiciella och att därför något avseende ej borde fästas vid frågan, om beslutet eller utslaget i nu behandlade fall vunnit laga kraft eller ej. Det är naturligtvis också riktigt, att mellan laga kraft å beslut och utslag i administrativa och i judiciella mål en bestämd skillnad så till vida förefinnes, som beslutets eller utslagets verkställighet principiellt — ehuru med åtskilliga undantag: jämför t. ex. rättsbesvär enligt kommunallagarna över kommunalrepresentations beslut och myndigheters utslag i anledning av sådana besvär — kan och t. o. m. stundom skall ske oberoende av besvär och laga

kraft. Men detta förhållande är i detta sammanhang å andra sidan fullständigt irrelevant. Ingen bestrider, att Y., trots besvären, skolat i vanlig tid och ordning betala den skatt, som enligt taxerings- och prövningsnämndernas beslut då påförts honom, den må häva varit större eller mindre än den vid bifall till besvären skulle bli. Men han får vid sådant bifall, *först sedan detsamma vunnit laga kraft*, antingen betala ett tilläggsbelopp i skatt eller mottaga i restitution vad han för mycket betalt. Och förrän laga kraft kommit å utslag i besvärsmålet är det sålunda icke heller *avgjort*, för vilket belopp han skall det året »skatta». Att han betalt påförd skatt är icke liktydigt med att han det året »skattar» för den inkomst, som ligger till grund för det erlagda skattebeloppet, utan endast att han icke häftar för dittills påfört belopp: för vilken inkomst han verkligen »skattar», det blir uppenbart och kan konstateras först, när besvären blivit definitivt prövade och avgjorda d. v. s. då sista instansens utslag fallit eller laga kraft kommit å mellaninstansens utslag.

Om man sålunda för valbarhet fordrar, att det vid valtillfället skall kunna konstateras, att den valdes inkomst, för vilken han det året »skattar», uppnår censusgränsen, ja, då blir det, såsom ovan sagts, omöjligt att som valbar erkänna någon som helst kandidat, vars inkomstbelopp icke vid valtillfället är definitivt fastställt¹. Några presumtioner med hänsyn till de av taxeringsnämnd eller eventuellt prövningsnämnd bestämda beloppen äro då lika litet tillåtna, när beloppen huru högt som helst överstiga, som när de hur mycket som helst understiga censusgränsen.

Om man åter för valbarhet vid valtillfället följer den andra och mildare tolkningen, torde man böra skilja mellan två fall, det ena att valbarhet redan uppnåtts och det andra att valbarhet först

---

¹ Då samma grunder måste gälla vid kammarens prövning av behörigheten som vid valförrättarens — jfr hr Edén i 1916 års riksdagsdebatt, AK:s Prot. 1916 nr: 68 sid. 18 — blir konsekvensen även den, att, därest ovan angivna strängare tolkning av innebörden i uttrycket »skatta» för viss inkomst skulle godtagas, aldrig någon förstakammarledamot skulle kunna erkännas som behörig under pågående ordinarie lagtida riksdagssession, i det att då intet som helst inkomstbelopp för det då löpande året finnes bestämt ens genom taxeringsnämnds beslut. Vill man icke, såsom naturligt är, godtaga denna konsekvens, kan man icke heller över huvud godtaga nyss nämnda strängare tolkning.

med det löpande valåret förvärfvas. I förra fallet har sålunda, när valbarhetsgrunden är inkomst enligt censusbestämmelserna, vederbörande redan i minst fyra år skattat för en enligt dessa tillräcklig inkomst. Med fullt fog torde då också kunna presumeras, att denna valbarhet fortfarande förefinnes, till dess genom definitivt beslut eller utslag annorlunda fastställts; någon anledning finnes icke att här fästa avseende vid de inkomstbelopp, som taxeringsnämnd, resp. prövningsnämnd bestämt för löpande året, där det redan är klart att deras beslut skola komma under högre myndighets prövning, oavsett om anledningen härtill är ett yrkande om höjning eller om sänkning av samma belopp. I det andra fallet åter har visserligen vederbörande under sistförflutna tre år »skattat» för en inkomst, som motsvarar censusbestämmelserna, men hans valbarhet beror av det inkomstbelopp, för vilket han kommer att under det löpande året skatta, och där detta vid valtillfället ännu är oavgjort, lärer någon sådan presumtion som i förra fallet knappast kunna göras. Man nödgas tvärtom här välja mellan två alternativ, det ena och strängare att valbarhet icke anses vara för handen, innan inkomstbeloppet blivit definitivt bestämt på sådant sätt, att censusvillkoret är fyllt, det andra och mildare att man tills vidare tager hänsyn till vad taxeringsnämnd, resp. prövningsnämnd kan hava bestämt. Av dessa alternativ torde här det strängare vara det enda riktiga, särskilt om man jämför censusvillkoret med åldersvillkoret: även en kandidat, som vid valtillfället icke fyllt 35 år, men före nästa års riksdag uppnår denna ålder, blir dessförinnan icke valbar, och det samma torde böra gälla, när det gäller förvärv av valbarhet på grund av census.

I här föreliggande fall måste, om det ovan sagda är riktigt, den för Y. av X. landsting utfärdade fullmakten betraktas såsom sakligt i full ordning, då Y. vid valtillfället redan förvärvat valbarhet och t. o. m. en längre tid redan varit ledamot av första kammaren. Att hans taxering för 1928 var oavgjord och att taxeringsnämndens överklagade beslut angav ett inkomstbelopp under censusgränsen kunde i och för sig icke upphäva den redan förvärvade valbarheten, vars fortbestånd det i sinom tid alltid bleve första kammarens sak att pröva och avgöra i ena eller andra riktningen.

Det spörsmål, som därnäst i nu avsedda fall framställer sig, blir ett helt annat: när bör kammaren till prövning upptaga frågan om riksdagsmans behörighet, då denna fråga avhänger av visst års ännu ej slutligt fastställda inkomstbelopp. Principiellt kan kammaren, jämlikt RO § 32, när som helst upptaga frågan: »vardera kammaren tillkommer dock sedan», d. v. s. sedan fullmaktsgranskning ur formell synpunkt skett i justitiedepartementet, »att pröva behörigheten till riksdagsmannakallets utövande», och detta alldeles oavsett om fullmakten som sådan blivit godkänd eller ej, vilket av samma paragrafs fortsättning omedelbart framgår. Härav följer att det godkännande av fullmakter, som regelmässigt sker i vardera kammaren före talmansvalet omedelbart vid riksdagens början, icke på något sätt prejudicerar en förnyad materiell prövning av behörigheten när som helst under fortsättningen av en sittande riksdag. Men därav följer också, att den materiella behörighetsprövningen knappast kan och i varje fall icke bör ske, förrän genom talmansval kammaren blivit konstituerad — det skulle vara i högsta grad stridande mot grundlagens anda och bokstav, om en vidlyftigare debatt inleddes under ålderspresidentens ordförandeskap, vilket uteslutande avser formella frågor avgörande. Skulle emellertid vid kammarens första plenum före talmansvalet anmärkning framställas emot riksdagsmans behörighet, lär det riktigaste vara, att ålderspresidenten låter bordlägga frågan, vilket kan ske redan på yrkande av en enda medlem av kammaren. Att efter en sådan bordläggning frågan måste snarast ånyo föredragas till avgörande ligger i sakens natur, så vida ej före dess förnyade föredragning kammaren efter därom framställt yrkande beslutar att den bordlagda frågan skall förbli bordlagd till visst senare sammanträde, vilket i ty fall må på vad sätt som helst närmare angivas, t. ex. efter viss inträffad händelse eller å visst angivet plenum o. s. v.

Om emellertid ingen anmärkning gjorts vid fullmaktsgranskningen före talmansvalet, uppstår frågan, när efter det samma frågan rätteligen bör upptagas. Härvid bör till en början erinras, att man måste skilja mellan två fall, det ena att medlem av kammaren av eget initiativ upptager frågan genom att rikta kammarens uppmärksamhet på visst angivet förhållande, vartill en var

har rätt, men ingen någon som helst skyldighet — ej ens den som varit eller vore ordförande i konstitutionsutskottet — och varom alltså heller inga regler kunna givas, och det andra fallet det, att talmannen eller efter hans uppdrag någon av vice talmännen ex officio framlägger frågan för kammaren. Endast för detta sistnämnda fall kan över huvud talas om viss riktig tidpunkt för frågans upptagande. Självklart är, att talmannen omöjligen kan upptaga frågan, utan att han erhållit papper, som styrka obehörigheten för viss medlem. Huruvida talman bör invänta sådana pappers inlämnande eller själv låta infordra dem, kan vara omvisteligt. Riktigast synes vara, att talman i det längsta avvaktar inkommandet av erforderliga papper och, först när sådana icke inkommit inom tid, som finnes skälig, själv vidtager åtgärder för deras erhållande. I ett fall från 1916, då obehörighet för viss ledamot av andra kammaren genom dom inträdde, avvaktade talmannen meddelande om domen från vederbörande myndighet och framlade först därefter förslag för kammaren¹, under det att 1929 talmannen i första kammaren beträffande det fall, varom nu är fråga, läser av eget initiativ eller efter påtryckning från kammarledamöter hava, redan innan anledning förelegat för myndighet att självmant lämna meddelande, låtit infordra vederbörliga handlingar. Lika självklart läser vara, att en genom enskild kammarledamots beskäftighet gjord anmälan icke kan, utan att erforderliga skriftliga bevis samtidigt företes, föranleda någon som helst åtgärd, även om kammaren kan, ehuru den ej behöver,

¹ Se AK:s Prot. 1916 nr 68 sid. 8—25. I detta fall, vilket avsåg obehörighet på grund av icke laga kraft ägande dom enligt RO § 26 punkten c), beslöt kammaren, på yrkande av hr Branting och emot yrkanden framför allt av presidenten Petersson och hr Edén, att »talmannens ifrågavarande framställning för det närvarande ej skulle föranleda någon kammarens åtgärd», mot vilket beslut, som fattades efter votering med 94 röster mot 75, ej mindre än 44 ledamöter anmälde uttrycklig reservation. Här var också läget uppenbart det, att grundlagens stadgande, såsom hr Edén under överläggningen påpekar, kommit till på sådant sätt, att riksdagen direkt haft för ögonen möjligheten av den situation, som 1916 förelåg. Där borde alltså intet uppskjutande tills vidare lagligen kunnat ske, just emedan grundlagen avsiktligt knutit obehörigheten vid en ännu icke laga kraft vunnen dom; i motsatt fall hade uppskov tvärtom varit det naturliga och säkerligen icke heller mött motstånd. Så mycket rimligare synes det vara att i alla andra fall uppskjuta avgörandet av en obehörighetsfråga, till dess det är avgjort, om obehörighetsgrund definitivt föreligger eller ej.

för att bereda en sådan initiativtagare möjlighet till bevisning, varmed han ej är försedd, bordlägga hans anmälan och t. o. m., om anledning därtill finnes, besluta om frågans utredning genom enskilt — eller, som det även i dylika fall brukar kallas, tillfälligt — utskott.

Först alltså när skriftliga bevis om obehörigheten föreligga, bör talman föranstalta om frågans officiella upptagande. Detta innebär, beträffande obehörighet i följd av censusbestämmelserna, att frågan om kammarledamots taxering för det år, som det gäller, blivit definitivt avgjord. Har nämligen fullmakt behörigen utfärdats och godkänts, kan icke bliva tal om annat än bristande *fortsatt* behörighet och denna kan, såsom ovan nämnts, icke bedömas, förrän slutligt utslag i taxeringsmålet vunnit laga kraft. Varje dessförinnan framställt yrkande om obehörighetsförklaring skulle, om det bifölles, innebära en orättvisa ej blott mot den valde, utan också och kanske främst mot den korporation, som valt honom. Om han nämligen, innan taxeringsbeslutet vunnit laga kraft, skulle på grund därav, att inkomstbeloppet enligt det samma faller under censusgränsen, fränkännas sitt medlemskap av kammaren genom ett dess beslut — eller efter valbesvär genom ett regeringsrättsutslag — skulle härmed följa att, även om vid taxeringsfrågans slutliga avgörande det visade sig att censusbestämmelserna oavbrutet varit uppfyllda, den valde detta oaktat icke finge taga säte och stämma i kammaren, eftersom annan person redan inträtt eller komme att inträda i ledigheten efter honom, utan att någon ny prövning genom kammaren av den först valdes behörighet kunde ifrågakomma.

Emellertid inträffade i nu omhandlade fall vid 1929 års riksdag, att den valde Y. inkom med skriftlig avsägelse, grundad därpå, att hans behörighet vore beroende av ännu ovissa omständigheter och att han, som därför ansåge sig böra begära ledighet under tiden, icke funne det riktigt att platsen stode utan aktiv innehavare¹. Kammaren godkände avsägelsen och undgick därigenom

¹ Ur handlingarna beträffande det här behandlade fallet Y., vilka i första kammaren torde bevaras i en särskild dossier, må till ytterligare belysning framhållas, att Ys yrkande om en till 3,000 kr. höjd inkomsttaxering grundade sig på en, vid deklarationen i följd av särskilda omständigheter, bortglömd inkomst-

den eljes ofrånkomliga prövningen av frågan, om och när obehörighetsspörsmålet skulle upptagas. Men frågan blir, huruvida denna avsägelse verkligen bort bifallas eller om den ej snarare bort t. v. bordläggas eller avslås. För detta spörsmåls riktiga besvarande är det emellertid åter nödvändigt att skilja mellan olika fall och möjligheter. Och härvid blir det av en viss betydelse, huruvida även vid bifall till taxeringsbesvären och inkomstens definitiva fastställande till ett belopp, som motsvarat censusbeloppet, behörighet bort anses föreligga. Eller med andra ord, spörsmålet blir nu, huruvida det definitiva inkomstbeloppet skulle över huvud vara sådant, att ej blott det taxerade, utan också det beskattningsbara beloppet täcktes av censusbestämmelserna.

Skulle i ett givet fall vid prövning av taxeringsbesvär möjlighet föreligga, att genom utslaget ej blott det taxerade, utan även det beskattningsbara beloppet flyttades över eller under censusgränsen, måste bordläggning av en avsägelse av ovan angivna innehåll anses som det enda riktiga. Någon anledning att godkänna en riksdagsmans avsägelse blott därför, att denne finner sig under den tid avgörandet av hans taxering dröjer böra begära ledighet och icke

---

post, vilken Y. efter deklARATIONENS avgivande erinrat sig och hos prövningsnämnden anmält till taxering. Då Y. emellertid ungefär samtidigt blivit vald av X. landsting till ledamot av första kammaren, torde det få anses helt förklarligt, att taxeringsmyndigheterna fordrade full bevisning om den bortglömda postens riktighet. Denna bevisning fann kammarrätten, i motsats till prövningsnämnden, också vara behörigen förd utom i fråga om ett mindre belopp, varom det icke ansågs styrkt, att det icke ingick i en viss annan större post, i anledning varav kammarrätten väl höjde taxeringen, men icke med hela det yrkade beloppet. Uppenbart är, att, därest full bevisning även förelegat rörande detta beloppets riktighet, utslaget hade blivit bifall till besvären i deras helhet. Likaså är klart, att Y. måste anses haft full anledning antaga att, om han i besvären hos K. M:t fullgjorde denna bevisning och regeringsrätten överhuvud ställde sig på samma ståndpunkt i övrigt som kammarrätten, Y. där skulle få sina besvär helt bifallna. Denna bevisning ansåg sig Y. också kunna förebringa och hade därför, då han tillika utgått från uppfattningen, att valbarheten berodde av det taxerade och icke av det beskattningsbara beloppet, tillräcklig grund att icke avsäga sig, utan avvakta regeringsrättens utslag. Att han detta oaktat inlämnade avsägelsen, kunde berott därav, att han fann den motsatta meningen rörande valbarhet så pass allmänt omfattad i kammaren, att obehörighetsförklaringen i varje fall blott blivit en tidsfråga, eller därpå att han, i likhet med många andra, fann en debatt i kammaren och ett kammarens avgörande av frågan mindre lyckliga såsom prejudikat. Genom regeringsrättens utslag blev taxeringen fastställd till 3,200 kr.

anser platsen böra stå praktiskt obesatt vid kammarförhandlingarna, finnes knappast för kammaren såsom sådan, så länge möjligheten fortbestår, att riksdagsmannen är behörig. Det torde nämligen få betraktas som ett större intresse, att den som valts också blir i tillfälle att fullgöra uppdraget, än att alltid någon sitter å platsen, helst det ligger i kammarens fria skön att avslå en ansökan om ledighet, vilket så mycket hellre kan ske, som grundlagen uttryckligen tillerkänner riksdagsman, vars behörighet är under prövning, rätt att fortfara med riksdagsmannakallets utövning.

Alldeles motsatt blir däremot förhållandet, om det är omedelbart klart, att, även i det för behörighetens bibehållande gynnsammaste fallet, allenast det taxerade beloppet, men icke under några förhållanden det beskattningsbara beloppet kan komma upp till censusgränsen. I detta fall vore en bordläggning av avsägelsen tills vidare en lika onyttig som oriktig åtgärd, i det att obehörigheten i varje fall måste förr eller senare, om än på möjligtvis olika grunder, fastställas. Det var denna situation, som förelåg i det här avsedda Y-fallet, i det att Y. yrkat det taxerade beloppets höjande till censusgränsen, men däremot icke kunnat uppgiva några som helst ytterligare inkomster, varigenom även det beskattningsbara beloppet kunnat komma upp till sagda gräns. Därmed var det också helt uteslutet, att regeringsrättens utslag över huvud skulle kunna medföra behörighet, så vida grundlagens uttryck »skatta» för ett visst belopp avser det beskattningsbara och icke det taxerade beloppet¹. Naturligtvis kunde också tänkas, att kammarens flertal skulle ansett det taxerade beloppet och icke det beskattningsbara beloppet böra för behörigheten vara avgörande, men frågan härom hade i denna händelse kommit att avgöras av kammaren utan att ännu någonsin hava av domstol prövats, och det måste anses under alla omständigheter betänkligt, att en politisk församling i första

---

¹ Förbises får icke, att censusbestämmelsen avser ej blott inkomst- och förmögenhetsskatt, utan t. o. m. 1928 jämväl den s. k. allmänna bevillningen för inkomst, så att om bevillning skolat erläggas för det inkomstbelopp, som genom besvären yrkats fastställt och som sammanföll med censusgränsen, behörighet hade inträtt, oavsett att, i fråga om inkomstkatten, gränsen icke uppnåts. Men den bevillning, som i förevarande fall kom i fråga, var icke inkomstbevillning, utan fastighetsbevillning och saknade därför all betydelse, då den valdes ägande fastighet ej var taxerad till föreskrivet belopp.

hand och utan ledning av något domstolsutslag prövat denna rena rättstillämpningsfråga. Därför kunde de av kammarens ledamöter, som måhända höllo på det taxerade och icke på det beskattningsbara beloppet såsom behörighetsgrund, förena sig med dem, som tvärtom ansågo allenast sistnämnda belopp kunna komma i betraktande, i ett godkännande av avsägelsen för att därigenom utan något prejudicerande av några berättigade intressen komma ur svårigheterna, ehuru de eljes bort ställa sig på ståndpunkten att avsägelsen icke godtagits.

Det sista spörsmål, som nu föreliggande fall ger anledning att något beröra, blir emellertid just frågan, om det är det taxerade eller det beskattningsbara beloppet, som skall ligga till grund för behörigheten, Meningarna härom äro som bekant delade. Skatte-sakkunniga och finansteknici torde allmänt förmena, att det är det taxerade beloppet, som bör bli avgörande, medan av statsrättsjuristerna somliga hålla på det beskattningsbara, andra på det taxerade beloppet. En närmare analys av spörsmålet torde emellertid giva vid handen, att det icke kan eller bör bli fråga om annat än det beskattningsbara beloppet.

Till en början må framhållas, att den terminologiska skillnad som i grundlagen framträder, då där talas om fastighets taxering till ett visst belopp och om skattebetalning för visst inkomstbelopp, visserligen icke får överdrivas, men icke heller är alldeles betydelselös. Genom att knyta valbarheten till ägandet av fastighet med visst taxeringsvärde uteslutas nämligen från all betydelse för valbarheten de in-teckningar, som möjligen åvila fastigheten; taxeringsbeloppet blir här ensamt avgörande, därför att det är fråga om fastighet, oavsett vem som betalar skatten, under det att förhållandet blir motsatt, när det gäller inkomst, då här vikten lägges på skattebetalningen och det belopp, för vilket skattats och fortfarande skattas. Grunden härtill är helt naturlig och sammanhänger med den grund, varpå över huvud censusprincipen byggts, nämligen den, att riksdagsman i första kammaren skall besitta ett visst ekonomiskt oberoende, något som, så länge förstakammarledamöterna saknade arvode, framstod såsom alldeles ofrånkomligt och utgjorde huvudanledningen till censusstadgandet. Ett sådant, visserligen alltid mer eller mindre relativt, ekonomiskt oberoende ansågs med-

följa ägandet av fastighet med visst högre taxeringsvärde, oavsett vad fastigheten kunde ge i inkomst, men däremot icke annan inkomst än den, vilken kunde bära eller utgöra underlag för viss skatteplikt¹.

Huvudvikten ligger emellertid icke på nu angivna förhållanden, utan på två andra omständigheter. Den ena är den, att grundlagen i första hand måste tolkas ur statsrättsliga, men icke ur finansrättsliga synpunkter; den andra den att, även om finansrättsliga synpunkter beaktas, dessa ge stöd åt den tolkning, som framgår vid ett rent statsrättsligt betraktelsesätt. Statsrättsligt kan uttrycket »till staten skatta för minst tretusen riksdaler årlig inkomst» icke innebära annat eller mera, än att den inkomst, för vilken skatt betalas, d. v. s. den beskattningsbara inkomsten, utgör 3,000 kronor. Principiellt betyder detta stadgande — man må hysa hur starka tvivel som helst på principens fortfarande hållbarhet och riktighet under n. v. förhållanden — att, när det inkomstbelopp, varpå skatten uträknas och debiteras, uppgår till 3,000 kr. eller mera, har vederbörande ur inkomtsynpunkt den ekonomiska självständighet och styrka, som lagen fordrar för valbarhet; går samma inkomstbelopp under denna summa, saknas densamma. Härvid blir det likgiltigt, om detta inkomstbelopp skattetekniskt kallas taxerat eller beskattningsbart belopp; huvudfrågan blir sakligt sett den, på vilket belopp är det, som skatten uträknas, och svaret på den frågan är ju ingalunda tvivelaktigt. Därför är det, från censusprincipens egen synpunkt — må vara att därigenom själva principen framträder såsom numera ej hållbar — helt naturligt och självklart, att, om eller när staten av ekonomiska skäl medger en nedsättning av det belopp, varpå skatten skall beräknas, denna omständighet också blir av betydelse för valbarheten, vilken just beror av fortsatt viss ekonomisk ställning. Om sålunda, för att taga ett

---

¹ Naturligtvis skulle man kunna vända om argumenteringen och säga, att eftersom det är taxeringsvärdet, som i fråga om fastighet, lagts till grund för valbarhet, utan hänsyn till avdrag för in-teckningar, så bör också det taxerade inkomstbeloppet, oberoende av alla avdrag, läggas till grund för valbarhet på grund av skattandet för viss inkomst. Men i så fall förbiser man den väsentliga skillnad mellan fastighet och inkomst av kapital eller arbete, som grundlagen från början gjorde gällande och som endast finansrättsligt försvagats genom borttagandet av orden »kapital eller arbete».

drastiskt exempel, en person med 11 barn dock har en beskattningsbar inkomst av jämt 3,000 kr., och han så får ett tolfte barn och därmed ett ytterligare avdrag, som gör att det beskattningsbara beloppet sjunker under 3,000 kr., så måste medgivnas att, ur censussynpunkt, valbarheten bör anses förlorad, i det att icke blott de ökade kostnaderna för hemmet försvagat hans ekonomiska ställning, utan också detta förhållande av staten erkänts med hänsyn till skattskyldigheten, oavsett att det s. k. taxerade beloppet förblir oförändrat. Att han möjligen skattetekniskt fortfarande anses skatta för den oförändrat taxerade inkomsten¹ kan omöjligen upphäva eller påverka grunden för den statsrättsliga censusbestämmelsen.

Men även om skattetekniska synpunkter beaktas så långt ske kan, utan att de rent statsrättsliga skjutas åt sidan, blir resultatet det samma. Finns det i verkligheten någon väsentlig skillnad mellan de avdrag, som skola göras från det taxerade beloppet, och de avdrag, som få göras innan detta belopp fixeras? Omöjligen kan med fog påstås, att någon väsentlig skillnad skulle ligga däri, att de sist nämnda avdragen göras av deklaranterna-själva, de förstnämnda av taxeringsmyndigheterna. Om nämligen en deklarant t. ex. uppgivit som inkomst ett riksdagsmannaarvode även till den del detta icke skall beskattas, så åligger det utan tvivel taxeringsmyndigheterna att avräkna denna del, varvid deklaraionsbeloppet sålunda ändras. Om å andra sidan en deklarant själv riktigt gör de avdrag, som egentligen skola av taxeringsmyndigheterna verkställas, ortsavdragen, torde det av honom sålunda uppgivna beloppet likaledes av myndigheterna ändras, oaktat detsamma kommer att bli lika med det verkligt beskattningsbara beloppet. Men ej heller i sak kan med fog någon väsentlig skillnad påstås mellan ortsavdrag och andra möjliga avdrag, som göras från den taxerade inkomsten, å ena sidan och avdrag, som göras, innan denna inkomst fixeras, å den andra. Eller, vad finns det för reell skillnad mellan t. ex. de s. k. allmänna avdrag, som göras, innan det taxerade beloppet ut-

¹ Även detta kan anses tvivelaktigt, då det taxerade beloppet i annan än hemortskommunen skall kommunalskatterättsligt anses som beskattningsbart belopp, se Kommunalskattelagen 1928 § 50 mom. 3. Att vederbörande i detta fall »skattar» för det taxerade beloppet är klart, emedan det just angivits som beskattningsbart. Men samtidigt lär han väl icke kunna anses »skatta» för ett taxerat belopp, som ej är beskattningsbart!

räknas, och de s. k. statliga ortsavdragen enligt § 16 i 1928 års inkomstskatteförordning? Är avdraget för försäkringspremier eller för periodiskt understöd på något väsentligt sätt artskilt från de i ortsavdragen ingående familjeavdragen eller det i § 50 mom. 2 av kommunalskattelagen 1928 omförmälda avdraget i följd av väsentlig nedsättning i »skatteförmågan»? Är det inte just »skatteförmågan», som med censusbestämmelserna först och sist avses, och är det icke just den »beskattningsbara inkomsten», som ytterst anger skatteförmågan? Ortsavdragen vare sig de äro kommunala eller statliga och de därmed likställda avdragen skilja sig från övriga avdrag tvärtom endast därigenom, att de äro lokalt eller personligt olika, under det att de övriga beräknas efter enhetligt lika grunder, men denna skillnad kan icke betecknas som väsentlig eller saklig, utan är rent formell och teknisk. Men som sådan saknar den varje statsrättslig betydelse. Någon tvekan härom, att grundlagens censusbestämmelser i fråga om inkomst böra hänföras till den beskattningsbara inkomsten och numera den allena, borde förty icke kunna råda.

Konstitutionsutskottet utgick också i ett sitt betänkande vid 1921 års riksdag (n:r 35) från denna uppfattning såsom självklart riktig, och dess betonande 1922 (i bet. n:r 8), att frågan vore omstridd, kan knappast innebära någon ändrad uppfattning från utskottets sida.

PERSONVAL OCH MANDATUTJÄMNING.

Av

FIL. LIC. NORE TENOW.

Det har ofta påståtts, att det proportionella systemet skulle gäcka alla bemödanden till förbättring, och för en tid sedan såg jag i pressen ett påstående, att man här i landet skulle ha bedrivit en förlig jakt efter reformer fast utan resultat. Detta synes vara ett besynnerligt påstående om man tar hänsyn till vad som verkligen åtgjorts, ehuru väl omfattningen av de förberedande utredningar som verkstälts möjligen kan förmedla ett sådant intryck.

Det är dock ett faktum, att sedan den första reformkommittén, som utförde ett synnerligen betydelsefullt arbete, år 1913 hade framlagt sitt förslag om utsträckt rangordning inom partierna, detta förslag utan behandling fick vila intill dess att frågan ånyo i form av en ny offentlig utredning upptogs. Vidare: år 1918, för nu mer än tio år sedan, behandlade undertecknad i denna tidskrift det svenska valsystemet och dess reformbehov och gjorde en sammanfattning av ett minimiprogram i följande punkter: 1. Offentlig kandidatur. 2. Valkartell eller dubbel partibeteckning. 3. Personröstning med supplementär anslutning till parti. 4. Beträffande metodfrågan inom partierna rangordningsprincipens fulla genomförande. 5. Avskiljande av tilläggsmandat för åstadkommande av en rättvis parti-representation över landet som helhet. — »Minimiprogrammet» innehöll inga som helst radikala projekt som exempelvis partibeteckningens slopande utan var endast en inventering av de uppenbara reformbehoven. — Kommittébetänkandet av 1921 inneslöt positiva och utarbetade förslag hänförande sig till punkterna 1—4 härövan, men sköt åt sidan tanken på tilläggsmandat eller annat

utjämningsförfarande. Regering och riksdag ha sedan genomfört reformer beträffande punkterna 2 och 4. Det torde vara svårt att vid närmare beseende finna annat än att utvecklingen på detta område varit tövande och ensidigt inriktad.

Frågan om valsättet är i främsta rummet en fråga om organisatoriska och tekniska möjligheter och önskemålen som ligga till grund för den tekniska utformningen äro på något längre sikt rätt så likartade inom skilda läger. Icke destomindre har hela reformfrågan nu råkat in i ett dödvatten. Flertalet av dem som önska en omläggning av det representativa systemet stöda fordran på majoritetsvalens återinförande, allt under det att proportionalismens anhängare i press och riksdag i varje initiativ till en reform se en mer eller mindre beslöjad attack mot partiernas självständiga representationsrätt.

Ur detta dilemma synes diskussionen kring valsätsfrågan ej kunna frigöra sig. Å ena sidan tar man ständigt på nytt upp kritiken; å den andra uppvisar man att majoritetsvalen ej skulle medföra de avsedda verkningarna, utan endast bringa nya olägenheter.

Kännedomen om de personvalsformer av det proportionella valsättet, som tagits i bruk i skilda engelsktalande länder, skall måhända efterhand kunna bana väg för en mera optimistisk uppfattning av det proportionella valsättets möjligheter. Emellertid måste vi hålla i sikte, att den skandinaviska och kontinentala proportionalismen ingalunda är den anglosachsiska i alla hänseenden underlägsen. Med hänsyn till den exakthet, varmed platstilldomningen till partierna utföres, ligger den tvärtom framför de olika formerna av »the single transferable vote». — En granskning av de bägge sista valen till den irländska representationens folkammare (se härom en framställning av det irländska personvalssystemet i *Tiden*, juni 1928) har givit vid handen, att rätt avsevärda felresultat uppstått, särskilt genom användande av den fasta, förminskade valkvoten. I detta tekniska hänseende är den svenska lösningen i princip att föredraga och uppgiften måste bli att söka förverkliga den politiska effekt, som uppnås med den Hare'ska metoden under användande av den svenska, ursprungligen från D'Hondt utgående tekniken.

I nedanstående grundlinjer har jag beträffande reduktionen upp-tagit de av Phragmén angivna och i det svenska valsyste-met år 1921 införda reglerna med en modifikation, som kan säkerställa denna reduktionsarts tillämplighet även i sammanhang med elimi-nation. — Härtill kommer främst ett utjämningsförfarande för lan-det som helhet eller för storvalkretsar, vilket äger likhet med det belgiska. Här behandlas närmast ett första huvudalternativ.

Alternativ I.

En kombination av personval i kretsarna och partival över lan-det som helhet möjliggöres i första hand genom valsevelns upp-ställning, i det att den enskilde först röstar på en personlista, som till sin sammansättning är obunden av partibeteckningar, därefter, nederst på listan, på ett auktoriserat riksparti. — Till den närmare utformningen av detta röstningssätt skall jag återkomma (sid. 30). Som villkor för auktorisering av parti kan krävas ett visst antal medlemmar i den avgående kammaren eller att ett motsvarande antal medlemmar anmäla, att de vilja stöda partiet.

Därest detta fordrade medlemsantal sättes så lågt som till exem-pelvis tre, kan fara anses föreligga för att rikspartier uppstå vilka vila på en smalare opinionsbasis än valet av den enskilda represen-tanten i valkretsen. Fordran på ett högre antal, exempelvis 15—20, är i så måtto principiellt fullt berättigad. Med vilka siffermässiga garantier ett utjämningsystem än må utrustas — så ligga dock de främsta just i en sådan utformning av personvalet i kretsarna, att detta kan i första hand absorbera väljarens intresse.

Kretsvalet.

Valuträkningen i den enskilda kretsen skall vila på den grund-tanken, att den av partibeteckning obundna tävlan mellan per-sonkandidaturer bör komma i första rummet. Först sedan det utrönts att sådan fri persontillsättning ej ytterligare kan ske, skrides till en supplementär tillsättning efter parti, dels i form av platstilldel-ning till parti, dels i form av personbesättning inom parti. De när-mare reglerna äro följande:

1. För val av enskild person i fritt personval fordras, att den-nes oreducerade rösttal eller beräknade jämförelsetal uppgår till

den oförminskade valkvoten. Samma fordran gäller för tilldelning och för preliminärt tillerkännande av plats till parti.

Den oförminskade valkvoten bestämmes genom division av antalet i kretsen avgivna röster med antalet platser som fastställts för valkretsen.

2. Varje valseedel understöder i ett givet moment endast det översta av de fortsättande namnen. Som fortsättande namn betecknas ett sådant, som ditintills icke slutgiltigt tilldelats plats eller eliminerats.

3. Valuträkningen fortskrider i form av successiva huvudmoment, som här betecknas räkningar. Varje räkning omfattar samtliga valseddlar och åktuellt giltiga namn å dessa.

Efter varje tillsättning sker bestämmande av platstal för nybildade grupper resp. för sådan grupp som, utan att uppdelas, efter skedd tillsättning understöder nytt namn.

Likaledes fastställas särskilt de grupper som uppkomma efter ett namns elimination. Dylika efter tillsättning eller elimination bestående grupper må kallas passiva grupper till åtskillnad från de grupper till vilka de sammanföras och för vilka jämförelsetal bestämmas eller de aktiva grupperna.

4. Jämförelsetal vid första räkningen utgöres av den aktiva gruppens oducerade röster. Har vid senare tillsättning någon eller några av de i aktiv grupp ingående passiva grupperna deltagit i platstillsättning beräknas jämförelsetalet sålunda: Den aktiva gruppens rösttal divideras med summan av de passiva gruppernas platstal ökat med en enhet¹.

5. Platstal för efter tillsättning bildad passiv grupp beräknas sålunda, att dess (ducerade) rösttal divideras med jämförelsetalet för den aktiva och tillsättande grupp rösterna senast tillhört.

---

¹ När ett namn understödes av trenne eller flera delgrupper samt jämförelsetalet för en viss mindre kombination av dessa delgrupper uppnår den fordrade valkvoten, följer därav att gruppen i dess helhet kommer att erhålla ett jämförelsetal uppgående till valkvoten. Detta gäller även sedan elimination skett. — Låt oss nämligen antaga, att ett namn understödes dels av en grupp b , vilken redan deltagit i tillsättningen av ett tidigare namn med jämförelsetalet $J_{(b)}$, dels av grupperna a_1 och a_2 , av vilka endera tillkommit genom elimination; vidare att jämförelsetalet för $a_1 + a_2$, eller J_{a_1} , därest nu ett särskilt sådant beräknas, skulle uppgå till valkvoten. Vi fråga då om jämförelsetalet för $a + b$ kan sjunka

Har den senast tillsättande gruppen i något enstaka fall icke uppdelats på ett flertal passiva är platstalet detsamma som divisorn vid beräkningen av det ifrågavarande jämförelsetalet, eller, där reduktion ej ägt rum, $= 1$.

6. Ett flertal namn kunna tillsättas vid en och samma räkning förutsatt de fylla kvotvillkoret. — Sådana tillsättningar betraktas som helt samtida med undantag för ett visst förfarande vid bestämmande av partipreferenser (se 14).

Efter skedd tillsättning följer, sedan först platstal bestämts, omedelbart ny räkning. Vid platstals bestämmande tages icke hänsyn till sådana namnställen som ej varit giltiga vid själva platstilldelningen.

7. Uppnår vid räkning intet namn valkvoten övergår man till eliminationsförfarande. Varje räkning skall resultera i antingen tillsättning eller elimination. Ett antal i följd liggande eliminationer benämnas ett eliminationsskede.

8. Vid elimination utslås det namn som äger det minsta jämförelsetalet bland de namn vilka icke utgöra partipreferenser för det föreliggande eliminationsskedet.

Förefinnas namn vilka icke äga röster i pågående räkning, skolas dessa först och på en gång utslås. — Elimination äger giltighet för samtliga efterföljande räkningar förutsatt dessa tillhöra samma allmänna persontillsättning inom valkretsen, resp. samma preliminära eller definitiva persontillsättning inom parti. — Namnställen å ännu

under den oförminskade valkvoten K . Att detta ej kan inträffa må sålunda visas:

Platstalet för gruppen b är $\frac{b}{j_{(b)}}$. Nu är som allmänt villkor för tillsättning $j_{(b)} \geq K$, vilket även kan skrivas

$$\frac{b}{j_{(b)}} \geq K, \quad \text{vidare är enligt antagandet}$$

$$j_a = \frac{a}{1 + \frac{a_1}{j_{(a_1)}} + \frac{a_2}{j_{(a_2)}}} \geq K,$$

alltså även

$$j_{a+b} = \frac{a+b}{1 + \frac{a_1}{j_{(a_1)}} + \frac{a_2}{j_{(a_2)}} + \frac{b}{j_{(b)}}} \geq K.$$

icke giltigt listdjup upptagande det eliminerade namnet eller namnen strykas.

9. När ett namn utslagits skall, som nämnt under 3), passiva grupper bildas. Härför sker en första uppdelning under sammanförande av de i belastningshänseende lika valsedelstyperna, varvid alltså de valsedelstyper, som ej deltagit i tillsättning, föras för sig och de övriga ordnas efter den tillsättning i vilken de deltagit, eventuellt senast deltagit. De i belastningshänseende enhetliga grupperna uppdelas ytterligare efter det närmaste (fortsättande) namnet å resp. valsedelstyper.

För de så vunna passiva grupperna bestämmas platstal i enlighet med reglerna under 5).

10. Eliminationen upprepas intill dess att tillsättning av ett eller flera namn kan ske.

I vissa fall då tillsättning sker efter föregående elimination skall ett namn omtillsättas på förminskad röstbasis. När jämförelsetal, som ligger till grund för bestämmande av platstal för ingående passiv grupp, är mindre än den aktuella aktiva gruppens jämförelsetal, skall sådan passiv grupp avskiljas från den samlade gruppen. Ny beräkning av jämförelsetal sker på den förminskade röstbasen. Utvisar efter samma måttstock det nu höjda jämförelsetalet överbelastning för ytterligare delgrupp, avskiljes även denna o. s. v. intill dess att intet tidigare jämförelsetal inom den tillsättande gruppens ram överstiger det aktuella jämförelsetalet.

11. Partipreferenser utses i början av det första eliminationskedet. För varje parti utses lika många preferenser, som antalet av de mandat partiet i detta moment har anspråk att tilldelas¹. De namn, som för varje parti skola utgöra dess preferenser, utses genom personval inom respektive parti. Är ett namn partipreferens skyddas därav även dess namnställen utanför partiet.

12. Beräkning av ett partis momentana mandatanspråk sker under överförande av röster till partiet i enlighet med partibeteckning och ev. av sådana belastningar, som tillkommit vid det fria personvalet. Jämförelsetal beräknas genom att dividera röstsumman med summan av belastningarna plus ett, summan av dessa

¹ Detta antal torde även kunna bestämmas genom d'Hondtisk-Phragménisk tävlan mellan parterna under fördelning av samtliga ännu icke tillsatta mandat.

belastningar plus 2, etc. Så länge det vunna jämförelsetalet överstiger den oförminskade valkvoten erhåller partiet som sådant en plats, ytterligare en plats o. s. v.

13. Personval för bestämmande av preferenser för ett parti sker sålunda:

a) En förminskad valkvot beräknas genom division av de på partiet avgivna (oreducerade) rösterna med summan av den senaste vid platstilldömningen enligt 12) använda divisorn plus en enhet; kvoten upphöjes till närmaste hela tal.

b) Successivt utseende av namn sker under iakttagande av reglerna under 2) till 10) härovan och med hänsyntagande till i det fria personvalet uppkomna belastningar. Avvikelser bestå från dessa regler 1:o däri att preferenser icke förekomma, 2:o däri att elimination endast fortsättes intill dess att summan av antalet utsedda preferenser och ant. fortsättande namn nedgått till det önskade antalet partipreferenser.

14. Vid varje förnyad övergång från tillsättningsförfarande till uteslutningsförfarande sker i den utsträckning som är behöflig ny bestämning av partis mandatanspråk. Utvisar denna bestämning att antalet av ett partis preferenser sjunkit, uteslutes av de tidigare preferenserna det senast utsedda. Ha flera namn på en gång utsetts, betraktas det namn vilket utsetts med mindre rösttal som senare utsett.

15. Den fria persontillsättningen upphör i och med att samtliga namn som icke äro partipreferenser tillsatts eller uteslutits.

Var den sista räkningen i det fria valet en elimination, skall partiernas definitiva mandatantal vara detsamma som de senast enligt 14) beräknade preliminära mandatantalen; likaså skola dessa partimandat besättas av de senast gällande preferensnamnen. Var den sista räkningen en tillsättning, skall särskild beräkning ske av partiernas definitiva mandatantal enligt 12), och särskild tillsättning ske inom partierna enligt 13).

16. I och för utjämning i storvalkretsen beräknas partiernas oreducerade mandatanspråk sålunda att rösttalet för det enskilda partiet divideras med den oförminskade valkvoten (täljareplatstal). Vidare antecknas för samma syfte den totala belastningen för varje

parti, vilken, då partiet som sådant ej erhållit något kretsmandat, är lika med summan av platstalen vid senast skedd jämförelsetalsbestämningar, eller i annat fall är lika med divisorn vid den jämförelsetalsbestämning, enligt vilken partiet slutgiltigt tilldelades sitt sista kretsmandat (nämnareplatstal).

Exemplifiering av kretsval.

Följande exempel av ett kretsval enligt detta första alternativ är framställt huvudsakligen för att ge prov på tillämpningen av de givna reglerna. Det ordnade röstningsmaterialet är framställt i tab. 1.

Som synes av denna äga endast 13 av de 24 kandidaterna röster å översta rum och av uträkningen framgår att endast ytterligare tvenne kandidater uppnå jämförelsetal. Detta avviker såtillvida från den praktiska verkan av personsystemet sådant det gestaltat sig i Irland, som därstädes i regel envar kandidat erhållit åtminstone något eller några hundratal förstahandsröster. Förhållandet skulle säkert under inverkan av den här föreslagna kombinationen av individuell väljarröstning och liströstning av svensk art icke bliva fullt detsamma som i Irland. De listor eller listvarianter, som kunna väntas tillkomma i större utsträckning än i exemplet angivits, kunna vidare icke tangera den för systemet väsentliga växelverkan mellan tillsättnings- och uteslutningsförfarande. — Uteslutningsskedena kunna dessutom i praktiken förkortas genom samtidig uteslutning av ett flertal kandidater, när dessas sammanlagda oreducerade röstetal icke uppnår skillnaden mellan det högsta oreducerade röstetal, som i samma räkning understöder någon kandidat, och valkvoten; en hjälpregel, som f. ö. kan ges en mer extensiv form.

Till jämförelse med de gängse översikterna över tillämpningen av the single transferable må påpekas, att i nedanstående uträkning själva eliminationen uppföres som en konklusion av närmast föregående räkning; eliminationens aritmetiska verkningar åter till den följande räkningen.

Tab. 1. Tablå över det ordnade

Listor:	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Röster:	5300	3000	500	2200	5500	4100	2000	6700	2800
1. namn.....	A	B	B	B	E	G	I	I	L
2. »	C	A	A	A	F	I	G	L	E
3. »	D	C	F	E	G	E	H	J	F
4. »		D		F	H	F	F	K	G
5. »									H
Partibeteckning	Ultra röda	Ultra röda	Ultra röda	Ultra röda	Röda	Röda	Röda	Gula	Röda

Valkvot 70000: 7 = 10000.

Fri persontillsättning.

1:sta räkningen.

A 5300, B 3000 + 500 + 2200 = 5700, E 5500, G 4100, I 2000 + 6700 = 8700,
L 2800 + 4700 + 1700 + 1200 = 10400, M 8000, N 800, O 5200, P 600, R 7000,
U 6800 + 700 = 7500, X 1200; varför L är vald.

2:dra räkningen.

a. Bestämmande av platstal efter L:s tillsättning: passiva grupper:

$$\text{listan } 9 = 2800 : 10400 = 0,269$$

$$, 10 = 4700 : 10400 = 0,452$$

$$, 11 = 1700 : 10400 = 0,163$$

$$, 12 = 1200 : 10400 = 0,115$$

b. Ändrat jämförelsetal för E; nytillkomna jämförelsetal för J och K:

$$E = \frac{5500 + 2800}{1 + 0,269} = 6541$$

$$J = \frac{4700}{1 + 0,452} = 3237$$

$$K = \frac{1700 + 1200}{1 + 0,163 + 0,115} = 2269.$$

Övriga jämförelsetal som i 1:sta räkningen. Platstillsättning kan icke äga rum, varför elimination skall ske.

c. Bestämning av preferenser för första eliminationsstadiet:

Ultra röda.

1. Antal preferenser.

5300 + 3000 + 500 + 2200 = 11000, varför U. röda utse en parti-preferens.

valseldmaterialet.

10. 4700	11. 1700	12. 1200	13. 8000	14. 800	15. 5200	16. 600	17. 7000	18. 6800	19. 700	20. 1200
L	L	L	M	N	O	P	R	U	U	X
J	K	K	V	M	P	O	S	V	X	Y
H	H	M	O	P	M	R	T	X	Y	Z
			N	O			V		Z	U
Gula	Gula	Gula	Gröna	Gröna	Blå	Blå	Blå	Blå	Blå	Blå

2. Utseende av preferens.

$$\text{Valkvot } 11000: 2 + \Delta = 5501$$

B med $3000 + 500 + 2200 = 5700$ utses till partipreferens.

Röda.

1. Antal preferenser.

$$\frac{5500 + 4100 + 2000 + 2800}{1 + 0,269} = 11347,$$

varför Röda utse en partipreferens

2. Utseende av preferens.

$$\text{Valkvot } 14400: 2,269 + \Delta = 6347.$$

1:sta preferensräkning.

E, som understödes av samma listor som i den fria valkretstillsättningen, har 6541; G 4100; I 2000, varför E utses till partipreferens.

Gula. Antal preferenser.

$$\frac{6700 + 4700 + 1700 + 1200}{1 + 0,452 + 0,163 + 0,115} = 8266,$$

varför Gula icke utse partipreferens.

Gröna. $8000 + 800 = 8800$ utse icke partipreferens.

Blå.

1. Antal preferenser.

$$5200 + 600 + 7000 + 6800 + 700 + 1200 = 21500,$$

varför Blå erhålla tvenne preferenser.

2. Utseende av preferenser.

$$\text{Valkvot } 21500 : 3 + \Delta = 7167$$

1:sta preferensräkning.

O 5200, P 600, R 7000, U 6800 + 700 = 7500, X 1200, varför U erhåller första preferensplats.

2:dra preferensräkning.

a. Passiva grupper efter U:s tillsättning som första preferens.

$$\text{listan } 18 = 6800 : 7500 = 0,907$$

$$19 = 700 : 7500 = 0,093$$

b. Nyttillkommande jämförelsetal för

$$V = \frac{6800}{1 + 0,907} = 3566; \text{ ändrat jämförelsetal för}$$

$$X = \frac{700 + 1200}{1 + 0,093} = 1738; \text{ övriga jämförelsetal lika som}$$

i 1:sta preferensräkningen, varför *dels* M, S, T, Y, Z utslås såsom saknande jämförelsetal, *dels* P utslås såsom ägande minsta jämförelsetalet.

3:dje preferensräkning.

Nytt jämförelsetal för O = 5200 + 600 = 5800; övriga som förut. Elimination av X (1738), samt, då inga överföringar ske, av i följd V (3566) och O.

4:de preferensräkning.

R med 7000 + 600 = 7600 röster uppnår nu valkvoten, men skulle även dessförutan ha blivit utsedd som enda återstående.

Härmed äro alltså B, E, U och R utsedda till partipreferenser för det fria kretsvallets första eliminationsstadium.

d. Utslagbara i 2:dra räkningen äro alltså: A 5300, G 4100, K 2269, J 2193, I 8700, M 8000, N 800, O 5200, P 600, X 1200 och C, D, F, H, S, T, V, Y, Z, vilka sakna jämförelsetal.

Icke utslagbara äro B 5700, E 6541, U 7500, R 7000. Elimination sker av samtliga namn utan jämförelsetal samt av P, som äger minsta jämförelsetal.

3:dje räkningen.

Nytt jämförelsetal för O = 5200 + 600 = 5800. Tillsättning kan ej ske, varför N utslås.

4:de räkningen.

Nytt jämförelsetal för M = 8000 + 800 = 8800. Tillsättning kan ej ske, varför X utslås.

5:te räkningen.

Nytt jämförelsetal för $U = 7500 + 1200 = 8700$. Ingen tillsättning, varför K utslås. 11:te listan tömd, varför omedelbart J utslås.

6:te räkningen.

11:te listan tömd. Nytt jämförelsetal för $M = \frac{1200 + 8000 + 800}{1 + 0,115} = 8969$.

Ingen tillsättning, varför G utslås.

7:de räkningen.

Nytt jämförelsetal för $I = 8700 + 4100 = 12800$, varför I är tillsatt.
(Slut på första eliminationsskedet.)

8:de räkningen.

a. Passiva grupper efter tillsättningen av I.

$$6:te\ listan = 4100 : 12800 = 0,320$$

$$7:de \quad \gg = 2000 : 12800 = 0,156$$

$$8:de \quad \gg = 6700 : 12800 = 0,523$$

b. 7:de och 8:de listorna äro nu tömda, 6:te listan går till E. Nytt jämförelsetal för $E = \frac{5500 + 2800 + 4100}{1 + 0,269 + 0,320} = 7804$.

Ingen tillsättning; elimination skall ske.

c. Bestämning av preferenser för andra eliminationsskedet. Av I:s tillsättning beröras dels Röda, för vilka ny beräkning av antal preferenser skall ske; dels Gula, som förut ej ägt preferens.

Röda.

1. Antal preferenser:

$$\frac{14400}{1 + 0,269 + 0,320 + 0,156} = 8252,$$

varför Röda nu ej erhåller preferens.

2. E utgår som partipreferens.

d. Utslagbara i 8:de räkningen äro alltså A 5300, E 7804, M 8969, O 5800. Icke utslagbara äro B 5700, R 7000, U 7500.

Elimination av A och, då 1:sta listan är tömd, av O.

9:de räkningen.

a. O:s röster uppdelas på M och R, för vilka nya jämförelsetal beräknas.

$$M = \frac{10000 + 5200}{1 + 0,115} = 13632, \text{ varför } M \text{ är tillsatt.}$$

$$R = 7000 + 600 = 7600.$$

b. Omtillsättning av M, enär M 13632 är större än L 10400. 12:te listan avskiljes och jämförelsetalet för M blir $8800 + 5200 = 14000$, varför M är definitivt tillsatt enligt detta jämförelsetal.

(Slut på andra eliminationsskedet.)

10:de räkningen.

- a. Passiva grupper uppkomna genom tillsättningen av M. — Som 13:de, 14:de och 15:de listorna äro tömda i personhänseende sammanföras listorna efter parti:

$$(13, 14) \text{ Gröna } 8800 : 14000 = 0,629$$

$$(15) \text{ Blå } 5200 : 14000 = 0,371.$$

- b. Som ingen ändring av jämförelsetalen skett genom överföring av överskott, skall elimination ske.

- c. Bestämning av preferenser för tredje eliminationsstadiet.

M:s tillsättning berör de Gröna, som ej förut ägt preferens, samt de Blå, för vilka ny beräkning av antalet preferenser skall ske.

Blå = $\frac{21500}{1 + 0,371} = 15682$, varför Blå nu endast erhåller en partipreferens.

R uteslutes som preferens.

- d. Utslagbara äro nu E 7804 och R 7600.

Icke utslagbara äro B 5300 och U 8700.

R elimineras, och då 16:de och 17:de listorna äro tömda, elimineras likaledes E.

Härmed är den fria persontillsättningen i valkretsen avslutad och har resulterat i val av

L i första räkningen (passiva grupper se andra räkn.)

I i sjunde (, , , , åttonde ,)

M i nionde (, , , , tionde ,)

Partival i kretsen.*Ultra Röda.*

Ingen av listorna 1—4 har deltagit i tillsättning. Partiet erhåller med oreducerade 11000 röster en plats, vilken besättes av dess partipreferens B.

Röda.

Partiets röststyrka är, då ingen av dess listor deltagit i tillsättningen av M, densamma som vid andra eliminationsstadiet, eller 8252 röster, och det erhåller ej partiplats.

Gula har icke ägt partipreferens och kan sålunda ej ifrågakomma för erhållande av partimandat.

Gröna. Detta parti kan av samma grund icke ifrågakomma.

Blå.

Partiets röststyrka är densamma som vid tredje eliminationsstadiet, eller 15682; det erhåller sålunda ett mandat, vilket besättes av dess första partipreferens U.

Tab. 2. Tablå över mandatanspråk för överförandet till storvalkretsen.

	U. röda	Röda	Gula	Gröna	Blå	Summa
Oreducerade röster	11000	14400	14300	8800	21500	70000
Oreducerade röster uttryckta i täljareplatstäl	$11000 : 10000 =$ $= 1,1$	$14400 : 10000 =$ $= 1,44$	$14300 : 10000 =$ $= 1,43$	$8800 : 10000 =$ $= 0,88$	$21500 : 10000 =$ $= 2,15$	7
Belastning (nämnareplatstäl)	1	0,745	$0,523 + 0,452 +$ $+ 0,163 + 0,115 =$ $= 1,253$	0,629	1,371	4,998
Mandatanspråk vid jämförelse med resp. partier i övriga kretsar	$\frac{1,1}{2} =$ $= 0,5500$	$\frac{1,44}{1,745} =$ $= 0,8252$	$\frac{1,43}{2,253} =$ $= 0,6347$	$\frac{0,88}{1,629} =$ $= 0,5402$	$\frac{2,15}{2,371} =$ $= 0,9067$	—

Den nedersta kolumnen å tab. 2 ger ett uttryck för partiernas utsikter att erhålla mandat i den efterföljande fördelningen av tilläggsmandaten. Det är tydligt, att de Blå med över 90 % måste vara säkrade till ett ytterligare mandat, som besättes av kandidaten R. Detsamma måste anses vara förhållandet med Röda med 82½ % i mandatanspråk.

Mandatutjämning.

För varje parti inom storvalkretsen, som här närmast är tänkt som landet i dess helhet, summeras dels de platsanspråk, som motsvara den oreducerade röststyrkan, dels de på partiet fallande belastningarna. De ännu ej tillsatta platserna tilldömas i enlighet med nu gällande rangmetod, genom tilläggande, för varje prövning av ett partis befogenhet att tillsätta ännu en plats, av en enhet i nämnaren, varvid för varje tillsättning platsen går till högsta jämförelsetalet.

Att rösterna från olika valkretsar icke sammanräknas direkt (jfr punkt 16 ovan) utan endast mandatanspråken överföras kan sålunda motiveras: Varje valkrets har ett visst antal platser sig tilldelade, en viss tillerkänd rätt till inflytande. Överföras och sammanräknas rösterna direkt, uppstår den oegentligheten, att partier som företrädesvis erhållit röster inom valkretsar där valdeltagandet varit större få ett oberättigat övertag gentemot partier, som företrädesvis äro hemmahörande i valkretsar, vilkas invånare ej lätt kunnat göra sin röstning i full utsträckning gällande. — Den »exakta» representationen kan sålunda strängt taget icke sägas framgå genom en sammanräkning av rösterna i hela landet för de olika partierna. Rösterna för olika partier äro icke utan vidare jämförliga. — Slutligen kommer synpunkten av rösternas lika-berättigande: man bör naturligen söka se till, att röster från en och samma valkrets icke få olika vikt; att de röster som komma till användning inom landet som helhet icke få ett större eller mindre inflytande än de som redan tagits i bruk i den enskilda valkretsen.

Vid bestämmandet av huru stort mandatantal, som tillkommer en enstaka krets, kan med det system, som här tänkts komma till användning, även bråkdelar av mandat tilldelas kretsen i enlighet med befolkningens storlek.

Frågan om hur dessa mandat skola personbesättas har tvivelsutan stor betydelse för utjämningsystemets utsikter till genomförande. Tvenne sätt komma närmast ifråga, antingen att de ett parti tillkommande mandat besättas från en rikspartilista, eller att en remiss sker till partiavdelningarna i de respektive valkretsarna, givetvis efter en tävlan mellan dessa kretspartier. Bägge utvägarna ha i hittills föreslagen eller praktiserad utformning sina

olägenheter; så stöter metoden med partilistor naturligen genom den avance den ger partiledningarna under tillbakaskjutande av hävdvunna lokala representationssynpunkter; metoden med remiss till kretspartierna återigen kan ej undgå att i någon mån vålla olikheter i lokal representation.

Ett blandat system vore fördenskull att föredraga, dock med företräde åt tillsättningen inom kretspartier. Nära tillhands ligger att låta en viss del, exempelvis två tredjedelar, besättas genom remiss, de återstående genom rikspartilista. — Fördelningen av den förra delen sker då under bestämmande av jämförelsetal för de olika kretspartierna på grundvalen av deras »nämnaplatstal» och »täljareplatstal». För de kretspartier som erhållit mandat sker tillsättning i personhänseende först med redan (vid första eliminationsskedet) fastställda partipreferenser och, när detta ej kan ske, genom en särskild sammanräkning, varvid hänsyn toges till de valsedeltyper, som upptagit partibeteckningen; utan reduktion för redan från dessa valsedlar tillsatta personer. Uträkningen följer i övrigt de i punkt 13 härövan givna reglerna.

En mera rationell försoning mellan metoden med rikslistor och de provinsielementariva kraven torde emellertid kunna vinnas därigenom att successive en utslagning sker av ett partis svagaste kretsavdelningar och dessas röstkraft överföres på samma partis avdelningar i angränsande valkretsar. Givetvis måste denna överföring ske efter en på förhand fastställd plan, vilken bestämmer att sedan en partiavdelning inom viss valkrets utslagits, ett visst antal parter av den friggjorda röstkraften skall överföras till motsvarande avdelning i en annan valkrets; ett annat antal parter överföras till en annan valkrets o. s. v. I den mån kretspartier genom dylika tillskott — det kan endast ifrågakomma överföringar från de omedelbart angränsande valkretsarna — uppnå mandatenheten (motsvarande valkvoten) tilldelas de utjämningsmandat; återstående platser besättas från rikslistan.

Den senare lösningen synes ju kunna möjliggöra, i sannolikt vid utsträckning, en jämn geografisk fördelning av utjämningsmandaten utan att för ett sådant syfte landet skulle behöva uppdelas i exempelvis tre eller fyra huvudområden, vilkas gränser,

hur de än lades, icke skulle kunna undgå att vålla både onaturliga avbrott och obefogad samverkan.

Kandidatnominering och röstningssätt.

Effektiviteten av ett personvalssystem avhänger i hög grad av de praktiska förberedelserna till valet och sättet för röstning. Det irländska personvalssystemet tillåter väljaren en långt gående frihet. Denne erhåller i vallokalen en officiell valedel, upptagande samtliga de anmälda kandidaterna; valmannen får så efter eget huvud numrera dessa med 1, 2, 3, 4 etc., varvid det med 1 betecknade är det främsta och efter svensk terminologi det översta namnet.

Detta har i stora drag verkat förträffligt genom den omedelbarhet i valet som garanterats och genom det personliga intresse, som därigenom väckts. Men invändningar kunna göras mot den oinskränkta friheten att kombinera rangordningsföljden, vilken ju är det enda uttrycket för samhörigheten mellan skilda kandidaturer, obunden som den är av partibeteckningar eller andra begränsningar. Den i valmannens hand lagda uppgiften resulterar i att många valedlar få ett motsägelsefullt innehåll. Mängden av valedelstyper, d. v. s. olika namnföljder, har nödvändiggjort praktiska förkortningar vid uträkningen, som ge stort utrymme åt slumpen. Många valedlar utfyllas ofullständigt och bli verkningslösa. — Däremot synes mig anmälningen av kandidaterna på förhand, den individuella offentliga kandidaturen, i stort sett förebildlig.

Nedanstående regler söka alltså att hålla en medelväg mellan den måhända alltför stora friheten i det anglosachsiska personsystemet och det svenska systemets alltför stora bundenhet:

Varje enskild kandidat anmäles inom viss tid före valet av tio väljare, varvid samtidigt en garantisumma, stor 500 kronor, deponeras, vilken återlämnas, ifall den beträffande vid något stadium av valuträkningen disponerat ett jämförelsetal, uppgående till fullt en fjärdedel av den oförminskade valkvoten. (Motsvarande fordringar i det irländska systemet, 100 pund, resp. en tredjedel av den förminskade valkvoten, ha synts mig för höga för den uppgift de i det här fortsättningsvis återgivna sammanhanget skola fylla.)

Därpå följer registrering av listor. Varje listtyp, som kort och

gott kan kallas lista till skillnad från stämplad lista (närmare nedan), skall upptaga dels visst stadgät minsta och största antal namn, dels partibeteckning. Som lämpligt minsta antal namn må angivas trenne; som högsta antal namn ett antal motsvarande $\frac{4}{5}$ av antalet (fullständiga) kretsen tilldelade platser. Namnen äro ordnade i rangordning. *Ingen partibeteckning finnes med hänsyn till vilka namn som kombineras.* Som registreringsavgift erlägges femtio kronor. Det tillkommer listans uppställare att låta trycka och utdela listan, vilken överst skall upptaga vid registreringen meddelat listnummer och närmast därunder en inramad till storleken fastställd plats för första namn. En lista får härigenom följande utseende:

(Listnummer) 16

Stämpelplats för
Första Namn

Sköld, P. E., Riksdagsman
Sahlborg, Rudolf, Försäkringsagent
Lundmark, Peter, Lektor
Stahrenberg, Gerda, Fru

SOCIALDEMOKRATERNA

Röstningen kan så anordnas: Vid varje röstningspulpet finnes anordningar för ett bekvämt anbringande av det första namnet. Närmast är härvid att tänka på stämpling; antingen så att enstaka namnstämplor finnas tillhands eller en stämplingsautomat. Ett annat sätt är att namnmärken tillhandahållas, varvid dock säkerhet gentemot saboterande ingrepp är svårare att vinna eller otillbörlig kontroll kunde tillkomma.

Efter den irländska erfarenheten att döma rör det sig om något sådant som 20—25 kandidaturer. Antalet kandidater utgjorde vid junivalet 1927 247% av antalet platser, vid septembervalet 163%; den större siffran vid det första valet får anses ligga närmare det normala vid ett personvalssystem. En uppdelning av de större svenska kretsarna är emellertid ett önskemål som kan realiseras.

sedan hänsynen till den proportionella representationen av partierna tillgodosetts på ett annat och mer fullständigt sätt.

Varje stämpel skall förutom själva namnet ange datum och föremål för valet och därjämte ett vid sidan placerat tecken i och för kontroll vid sammanräkningen att samtliga valsedlar äro personligt stämplade. Vilket tecken eller emblem, som bringas i användning, skall naturligtvis hållas hemligt intill valdagen.

Stämpling av första namn, varvid väljaren ej är bunden inom de å listan upptagna namnen, är förutsättning för valsedels giltighet. Redan stämplade valsedlar få ej utdelas; så stora partitressen stå ju icke på spel, att det behövde befaras, att ett kringgående härav igångsattes ännu under valdagens lopp. Utdelningen vid vallokalen kan omedelbart kontrolleras och annan utdelning av stämplade listor icke gärna räkna på valmännens medverkan sedan hela anordningen väl vunnit burskap.

*

Den avsikt, som skulle fullföljas med att det första namnet är fullt personligt tillkännagivet, kan så sammanfattas:

Valfrihet och spontan röstning böra på någon punkt genombryta organisationen och därvid är det det översta namnet, som främst kommer i fråga, då detta må anses bäst representera valmannens obeskurna mening i personhänseende. Vid en rangordning av den art, som föreligger i det irländska systemet och som här upptagits, spelar faktiskt det första namnet en mycket betydande roll. Detta icke endast så, att kandidater omedelbart tillsätts i kraft av sådana första namngivanden, utan även så, att dessa första namngivanden i den fortsatta uträkningsproceduren skydda en kandidat från att på ett tidigt stadium utslås.

Därest en grupp av samverkande listor är nog stark att uppnå valkvoten och ett visst namn äger mer än hälften av denna grupps första namngivanden, så kan det namnet aldrig passeras av något annat namn inom gruppen, ty dessa andra måste först bli utslagna. — Härutinnan begingo 1919—21 års kommitterade ett misstag vid bedömandet av den engelska rangordningen, som berodde på en sammanblandning med den svenska Hjärtstrandska metodens helt annorlunda beskaffade rangordning.

Å andra sidan kan denna valfrihet icke bliva reell, om ej samtidigt rösten är så att säga försäkrad genom förbindelser med större organiserade sammanhang. Den offentliga kandidaturen, som på förhand reducerar kandidaternas antal, vidare listregistreringen, som begränsar kombinationerna dem emellan, och till slut partibeteckningen som återförsäkring måste anses tjäna valfriheten såtillvida som de avse att ge väljaren något att falla tillbaka på, ifall hans rent personliga önskemål ej i tillräcklig grad skulle sammanfalla med medväljarnas. — Att därvid dessa »försäkringar» ej få binda mer än nödvändigt, har tagits till ögonmärke och en framkomlig medelväg sökts mellan »försäkringarna» som dominerande självändamål som i det svenska systemet och deras alltför svaga utbildning som i det irländska.

Alternativ II.

Samtidigt med det här beskrivna valsystemet må emellertid framläggas ett alternativ, vilket närmare ansluter sig till det bestående systemet. Det sammanfaller med det föregående så när som därutinnan, att det innehåller dels en fakultativ uppdelning av valkretsarnas kandidater på tvenne sektioner, mellan vilka blandade listor ej äro tillåtna, dels ett fakultativt kartellsystem mellan partierna inom landet som helhet eller storvalkretsen.

Grundvalen för konstitueringen av de bägge sektionerna lämnas genom partibeslut inom den avgående kammaren enligt följande regler:

1) Ifall ett parti eller en sammanslutning av partier inom den avgående kammaren med ett sammanlagt antal av minst hälften av kammarens medlemsantal förklarar sig vilja bilda en sektion för valet i de enskilda kretsarna, skall detta parti eller denna sammanslutning utgöra en dylik sektion, medan samtliga övriga partier utgöra en andra sektion.

2) Sker enligt föregående regel ingen uppdelning på sektioner, kan ett parti eller en sammanslutning av partier med ett sammanlagt antal av mer än en tredjedel av kammarens medlemsantal konstituera sig som preliminär sektion eller försektion. Anmäla sig tvenne sådana försektioner, skall bildning av sektioner ske genom att de återstående partierna optera för endera av de bägge försek-

tionerna. I varje annat fall — d. v. s. ifall endast en eller ingen försektion bildat sig — skola valen i kretsarna bliva samfällda per-sonval.

3) Enskilda medlemmar av kammaren, vilka icke äro inskrivna i parti, kunna förklara sig som stödjande ett parti eller en samman- slutning och inräknas då i partiet resp. sammanslutningen.

Konstituerandet av tvenne huvudpartier på sätt som nu angivits avser att möjliggöra s. a. s. ett tvärsnitt i representationen, där varest valsituationen kan anses kräva ett avgörande mellan jäm- ligen jämt vägande huvudriktningar av *aktuell* betydelse. Härför erfordras i och för sig icke någon samverkan mellan partierna i form av röstlån mellan dessa, utan endast ett avstängande av möj- ligheten att på listorna förena namn av bägge huvudriktningarna eller namn av med hänsyn till detta aktuella huvudavgörande obe- stämd karaktär. Upprättandet av tvenne sektioner har sålunda endast följer för valet i kretsarna och medför följande modifika- tioner av detta:

1) Envar kandidat ansluter sig vid anmälningen antingen till den — i den avgående kammaren — större sektionen, vilken be- nämnes A-sektionen, eller till den mindre sektionen, vilken benäm- nes E-sektionen.

2) Listor kunna endast kombinera namn och partier tillhörande samma sektion. Listorna märkas överst: A 9; E 16 etc.

3) Väljare kan som översta namn å en lista endast stämpla namn, som tillhör samma sektion som listan. — Det ovan å sid. 32 nämnda kontrolltecknet å stämpeln skall innesluta bokstaven för den sektion, som kandidaten tillhör.

4) Preliminär sammanräkning omedelbart efter valets avslutande sker under uppdelning av rösterna på de tvenne sektionerna.

Resultatet av valet med hänsyn till majoritet eller minoritet för endera sektionen kan vid detta förfarande, med kännedom om sek- tionernas totalsiffror i varje enstaka valkrets, snabbt fastställas, i det att för varje sektion i valkretsen bestämmes det exakt mot val- siffran svarande platsanspråket, uttryckt i decimalbråk, och dessa anspråk från skilda valkretsar summeras.

Nu kan det visserligen tänkas inträffa, att, genom den senare iakttagna fördelningen på partier, någon enda plats till följd av det större antalet partier inom ena sektionen kommer att vid användning av d'Hondts regel förflyttas till den mera samlade sektionen. Och det är åtminstone teoretiskt möjligt, att detta omkastar majoritetsställningen: — Att en samverkan likväl ej bör göras obligatorisk mellan en sektionens partier är tydligt, om man tar i betraktande de valpsykologiska faktorer, som göra att ett verkligt samarbete med andra partier inom sektionen kan beröva ett parti i centerställning röster, något som även minskar representationen för sektionen som helhet. Att ingen enda socialdemokratisk röst går till kommunisterna genom något valledningens förvållande; och att ej heller någon enda röst genom valallians föres från borgerlig vänster till borgerlig höger är i en mångfald hänseenden en fördel, och denna fördel kommer säkerligen att av respektive partiledningar uppfattas som tyngre vägande än den efter all sannolikhet minimala risken med hänsyn till de matematiska konsekvenserna av ett skilt framgående.

Emellertid är det icke osannolikt, att *en del* av partierna inom en sektion skola anse ett samgående kunna ske utan olägenheter, och fördenskull bör möjlighet föreligga till ingående av verklig valkartell. Ingåendet av valkartell bör vara en i varje hänseende frivillig akt:

1) Frågan om valkartells ingående skall upptagas, sedan den om bildande av sektioner blivit avgjord. Kartellbildning är betingad av ömsesidig överenskommelse. Kartell skall å valsedel angivas under partibeteckning och sålunda: Kartellen mellan de och de partierna . . .

2) Föreligga sektioner inom valkretsarna, kan kartell endast ingås mellan partier inom respektive sektion. Innesluter kartell i något fall samtliga partier inom endera sektionen; betecknas den å valsedlarna: A-partiernas, resp. E-partiernas kartell.

3) Fördelningen av mandat inom storvalkretsen sker först mellan karteller och ev. fristående partier, därefter inom kartellerna mellan dessas partier.

Till frågan om sortering och uträkning.

Det irländska personvalssystemet känner ingen skarp åtskillnad mellan valseglarnas sortering och uträkningen d. v. s. den metodiska kalkylen. Dessa olika uppgifter gripa i detta system i växlande följd in i varandra, i det att vissa valsedlar föras åt sidan som förbrukade och andra på nytt sorteras; den centrala uträknarstaben hanterar valsedelbuntarna likt kulorna på en räknetafla. De detaljerade reglerna härför äro förestavade av praktiska hänsyn till den utomordentliga mängden av olika namnföljder. Den fullständiga frihet som råder vid röstavgivningen — så när som begränsningen till de kandidater, som nominerats — har vid röstuträkningen måst betalas genom i vissa hänseenden godtyckliga förkortningar, vilka kunna förrycka valresultatet.

Nysorteringar enligt the single transferable ske så ofta som kandidater tillsatts eller uteslutits, och en efterföljande kontroll av proceduren är försvårad, varför envar kandidat har rätt att personligen eller genom ombud följa densamma; en rätt som också av de flesta tas i användning. — Något »precisionsinstrument» är icke det irländska personvalssystemet; dess styrka ligger i att valseglarna ge ett äkta och omedelbart uttryck för väljarviljan.

Enligt bägge de här framlagda alternativen komme sorteringen att i huvudsak föregå valuträkningen. För det fall, att sektioner föreligga, kommer sorteringen att ske i följande repriser¹:

1) Den preliminära fördelningen på sektioner, varom talats å sid. 34 (punkt 4). Beträffande kontrollen av namnstämplingen är att märka att listbeteckningens versal, som bör hålla vissa maximi- och minimimått, lämpligen skall vara placerad ovanför namnstämplingens motsvarande versal.

2) Uppdelning efter första namn.

3) Uppdelning inom förstanamngrupperna efter listnummer.

I och med denna tredje sortering är hela valsedelmaterialet utrönt och överföres, sedan vissa sammanslagningar av överensstämmande listvarianter skett, i tablåform.

¹ En uppdelning på partibeteckningar kan ske redan vid den preliminära fördelningen. Resultatet av en omedelbar partifördelning på denna grund kommer trots sin icke definitiva karaktär dock att ge en väsentligen riktig bild av den genom valet åstadkomna maktfördelningen.

Sorteringar under 2) och 3) ske skilt för de bägge sektionerna. — Det torde vidare vara fördelaktigast, att i likhet med vad som sker vid det anglosachsiska personsystemet sorteringsuppgiften fördelas på tvenne samtidigt arbetande lag, av vilka det ena sorterar in i namn- och listtypsfacken, det andra fastställer antalet av de sorterade namnsedlar, som efterhand till dem överlämnas.

OM KRITIKEN AF JORDRENTELOVEN.

AV

PROFESSOR L. V. BIRCK.

I.

Ricardos Jordrentelære — »Jene unorganische Bestandtheil Ricardos Systems, in welchem das Prinzip der Zurückführung der Werte der Produkte auf ihre Arbeitskosten verlassen, und umgekehrt aus den Werten (Preisen) der Bodenprodukte die Werte (Preise) der Böden höherer Qualität abgeleitet werden» (Hans Mayer, Wien, i sin koncentrerede Opsats »Zurechnung» i Handwörterbuch der Staatswissenschaften) — har ikke staaet uanfægtet; den trænger ogsaa til Uddybning og Kvalifikationer i den Grad, at selv om dens Princip maa hævdes, vil næppe nogen mere med Francis Walker betegne sig som »a Ricardian amongst Ricardians».

De første Angreb rettedes som bekendt af *Carey* og *Leroy-Beaulieu*; til den førstes rigtige Iagttagelse, at Mennesket ikke har begyndt at dyrke den bedste Jord, er Svaret det, at med Udtrykket bedste Jord maa menes den under de givne tekniske Betingelser bedst egnede. Hvad *Carey* har iagttaget for U. S. A:s Vedkommende, at de ældste Indvandreres Boliger laa paa tyndtbevokset Højland, er bekræftet af *Hearns* for Australiens Vedkommende og støttes af, at de ældste danske Landsbyer ligger paa Rullesten og først de senere opstaaede paa tung og lerholdig Jord (*Fabricius*).

Careys anden Paastand, optaget af *Leroy-Beaulieu* og fornylig understreget i outreret Form af *Ely*, er, at Jordrenten egentlig ikke

er andet end Renten af de til Rydning, Afvanding og Jordforbedring (heri ogsaa mislykkede og urentable Meliorationer) anvendte Kapitaler; Invendingen er irrelevant, fordi vi i Økonomien har den Hovedsætning, at Arbejde, engang anvendt, Udgift, engang afholdt, ingen Rolle spiller i Prisdannelsen, naar det ikke skal fornyes, og at følgelig Jord, ført frem til en høj Bonitet ved et Offer en Gang for alle, for Efterslægten staar lige med naturgiven Jord; Paastanden om, at Jordrente er Kapitalrente gælder ikke Europas totale Jordrente, slet ikke Amerikas og heller ikke den individuelle Marks Jordrente. At der med Tab er investeret megen Kapital i Jord, er noget andet, men det er der ogsaa i Industrien, og ingen vil hævde, at der skal betales Rente af fejlagtig eller uheldigt investeret Kapital.

Det lyder ogsaa uforstaaeligt, at *Leroy-Beaulieu* kan paastaa, at der ikke eksisterer no-rent Land (Land paa Dyrkningsgrænsen, der kun dækker de egentlige Produktionsomkostninger, og derfor ikke giver noget Overskud udover Løn til Hjælpefaktorerne), noget andet er, at hvor al Jord er taget i Besiddelse, om end ikke i Brug, faar selv daarlig Jord en Slags Værdi, der dog ikke skyldes Jordrenten, men den blotte Besiddelseslyst. Vurderingen er ikke baseret paa Udbytte, men paa en Art Herlighedsret, paa de Imponderabilia, som Økonomen saa ofte glemmer.

En Bekræftelse af Loven er sket, forsaavidt man i Tilslutning til *Liebig* og *Mitscherlich* har bevist den saakaldte Optimum-Maximumslov, at man ved at hælde Doser af Energi (in casu Kapitaldoser) paa Jorden, efter at Optimum er naaet, faar et stadigt aftagende Udbytte pr. Dose. I Landbruget kaldes Loven de fysiologiske Relationers Lov; men samtidig har man fundet, at denne Lov holder Stik overalt (ogsaa i Industrien), hvor man paa en fysisk konstant Faktor hælder variable Faktorer. Vi faar saaledes en anden Formulering af den klassiske Lov om *decreasing* og *increasing return*. Loven om *aftagende Udbytte* gælder overalt, hvor vi paa en given fysisk Konstant hælder fysiske Variabler i samme Teknik — for Land som i By —, medens det *stigende Udbyttes* Lov gælder overalt, hvor vi anvender mere Kapital i en højere Teknik; saaledes kan det ske, at i Landbruget kan de fysiologiske Relationers Lov neutraliseres af den højere Tekniiks og Stordriftens

Love og det saaledes, at i en Tid af høj Teknik og Kapitalrigelighed kan Landbruget arbejde under det stigende Pengeudbyttes Lov.

Andetsteds har jeg undersøgt Virkningen af det tekniske Fremskridt i Landbruget: En Ögelse af de paa Jorden anbragte Kapitaldoser maa oftest ske i en ændret Teknik. Der er Forskel paa intensiv Dyrkning og højere Teknik, og paa Redskabs-, Methode- og Raaemneteknik. Det tekniske Fremskridt skyder i sig selv Optimum frem. Der er Forskel paa, om Teknikens Forbedring fører til Billiggørelse af Doserne eller til at give disse større Produktivitet, om den virker internt eller eksternt. Der er Forskel paa om en ny Teknik kommer god, daarlig eller al Jord tilgode. I første Tilfælde stiger Jordrenten meget stærkt, med mindre at den Jord, der nu kommer paa Dyrkningsgrænsen ogsaa har høstet Gavn af den nye Teknik; i andet Tilfælde forringes den totale Jordrente stærkt, og i tredje Tilfælde sker det, at Jordrenten stiger in natura, noget mindre udtrykt i Penge, fordi Kornprisene falder.

Disse Love har kun Gyldighed, paa Grund af den meget vigtige Ændring, som Tiden har tilføjjet, at *Efterspørgselskurven* for Kornet er bleven mindre stejl end paa Ricardos Tid. Efterspørgslen er ikke længer proportional med Folketallet; den er fra det Punkt, hvor den eksisterende Befolknings Brödnödvendighed er dækket (med Bröd, bagt af Mel udmalet til 98 pcl.), ret jævn, fordi vi kan gaa over dels til fint Bröd og dels til Ködforbrug, der er indirekte Kornforbrug. Jordrente opstaar fölgelig ikke blot ved, at Befolkningen föröges, men ogsaa ved, at den stiller *större krav til Livet*. Som Udtryk for Knaphed opstaar Jordrente ved, at brugelig Jord i *Luksusøjemed* unddrages. Dyrkning og anvendes til Luksusplanter og Vildtbane.

II.

Den norske Ökonom *Keilhau* har forbedret Teorien ved i Mod-sætning til »*ökonomisk Jordrente*» at opstille Begrebet *Jordtribut*, den faktiske Afgift, der betales af Jorden (eller Renten af dens Kapitalisation); denne kan være baade større eller mindre end hin, idet Magt eller Sædvane spiller ind til dens Bestemmelse; som et groft Eksempel har vi den irske Husmandsrente (rack-rent) i det nittende Aarhundrede, hvori der baade var Magt- og Sædvane-

elementer: Konkurrencen om at faa Forpagtning i det begrændsede Kystgebet, der overlodes de irske Bønder, førte til Afgifter, der laa højere end den faktiske Jordrente, saaledes at Fæsteren aldrig fik Renter af sine egne Penge og ikke engang fuld Arbejds-løn; paa den anden Side vil ofte Forpagtere af større Gaarde baade i England og Danmark betale mindre end Jordrenten, dels fordi der er relativt faa, der er kapitalstærke nok til at tage en stor Forpagtning, og dels fordi Godsejeren anerkender en sædvanemæssig høj Levestandard for de større Forpagtere. Vi faar saaledes to Aarsager til Jordværdien, den ene Trangen til Næringsmidler, der udtrykker sig i Jordrenten, og den anden Arbejdernes Trang til at faa Jord, som kan beskæftige dem, og her spiller Monopolelementer ind.

Henry George, der iøvrigt følger *Ricardo*, understreger stærkt dette sidste Element, som han kalder Jordbesiddelsens Monopol. Jeg mener, vi kan sige: Jordrenten, der som Fortrinsrente ikke er en absolut, men en komparativ Foreteelse, indeholder en i tekniske Forhold eller i Jordernes Forskelligartethed liggende *Forskelsrente*, de foregaaende Energidosers større Udbytte, der tilregnes Jorden; dertil kommer en *Afstands- og Beliggenhedsrente* samt en *Monopolrente*; Jordrenten vilde opstaa, selv om al Jord var første Klasses, naar der ikke var saa meget deraf, at man kunde undgaa at gaa över Optimum; Jordrenten er da ogsaa en *Knaphedsrente*. Vi maa sondre mellem *natural og pengelig* Jordrente, hin er Jordrenten, maalt i Korn, denne er det, maalt i Penge, idet Jordrenten kan stige, maalt i Jordprodukt, og dog falde maalt i Penge; Jordrenten kan jo stige, selv om Kornprisen falder.

Hverken de dyrkede Jorders Mængde eller Höstens Størrelse giver os en Idé om Jordrentens Størrelse, fordi denne er en Funktion af Jordkraftens Fordeling over de enkelte Arealer. Men de gode Jorders Höstmængde influerer paa Jordrenten, for saa vidt som de influerer paa den totale Höst og derigennem paa Dyrkningsgrænsens Beliggenhed.

En Landejendom er en Helhed; Kapacitetsloven gör, at megen daarlig Jord dyrkes med Fordel. Vi maa huske, at de faste Omkostningers Eksistens ogsaa her forrykker Billedet; de første Doser paahældes faktisk som faste Omkostninger, der kun langsomt ud-tømmes og saalænge modvirker Tendensen til aftagende Udbytte.

III.

Med Hensyn til Jordtributten maa siges: Der er Forskel mellem ökonomisk *Jordrente* og *Jordtribut*, den Afgift, der aktuelt betales for Jorden udover Rente af anbragt Kapital. I Jordtributten er der ofte *indregnet Elementer*, som *intet har med* Jorden at gøre, nemlig Resultatet af »*landesübliche*» *Methoder* samt Driftsherrelser eller Arbejderegenskaber, der bundfælder sig i Jordværdien. I Tributten er der ofte Monopol- og Magtindtægt, idet den öges snart ved manipulerende Tilbageholden af Jord og snart ved Arten af Besiddelseforholdet. Storgrundsbesiddelsen i Midteuropa, Östelbien, Balkan og Storbritannien opstaaet ved Magtudövelse fra herskende Klassers Side, skaber en kunstig Jordknaphed, som Lati-fundiebesidderen profiterer af, dels ved høje Fæste- (og Salgs-) afgifter og dels ved den lave Lön, Vanskeligheden ved at faa Jord medfører.

Naar der af særlige Grunde fra de af Industrien udstötte opstaar *Efterspörgsel efter Jord* — som *Næringsbasis* altsaa, i Mod-sætning til Jord som *Ernæringsbasis* — foröges Jordtributten.

Der dyrkes *submarginal Jord*, og, staar Arbejdet i Nödstilling, kan den Jord, der teknisk er »no-rent», dog give en Jordtribut.

Jordtributten erlægges *dels* som aarlig *Jordafgift* (forstærket ved »Indfæstning») og *dels* som *Rente* af en Del af Köbesummen; i hvert Fald i det nittende Aarhundrede kapitaliserede man den fölgende Anvisningen i 3. Mosebog 15—16, »eftersom Aarenes Tid (efter Jubelaaret) er mange til, skal du lade Köbesummen derpaa formeres, thi han sælger dig Afgrödernes Tal».

Ricardo gik ud fra en Tilstand, hvor Jorden *dyrkedes af Fæstere* og Forpagtere, der betalte en Rente af Bygnings-, Meliorations- og Besætningskapital inkluderende Afgift. I Nutiden særlig Danmark, er det *Ejer-Brugeren*, der karakteriserer Besiddelsesforholdet; hans Jordrente indgaar i hans Bruttoprofit, men fra ham gaar den videre til en *Prioritetshaver*. Er der Forskel paa, om en Godsejer eller en Prioritetshaver opkræver Jordrenten, og er den sidste Ret-tighed mere legitim end den förste?

Ikke den ökonomiske Jordrente, men Jordtributten bestemmer Kapitaliseringen, d. v. s. Jordens Salgsværdi; her skal huskes en

ny Kilde til Ændringer deri og til Formueforandring for Ejer, nemlig Multiplikator, der er omvendt proportional med Rentefoden. Faldende Rentefod forhøjer, stigende forringer Jordværdien.

Det er Kapitaliseringen, der bevirker at Jord til 1,000 Krs' Værdi giver samme Pengeudbytte det paagældende Jordstykke omfatter.

I jo højere Grad Landbruget kommer ind *under Pengeökonomien*, kan Jordrenten forvandles til Tribut og denne igen kapitaliseres. En medelstor sjællandsk Bondegaard havde i 1780 foruden sin Naturalieindtægt en aarlig Pengeindtægt (brutto) paa 240 Kr. og i 1880 paa 4,200 Kr. I 1925—27 paa 22,000 Kr.

Fra Finansvidenskaben, særligt Overvæltningsslæren, ved vi at Jordejer ikke faar hele Jordtributten idet en del deraf er absorberet af Skatterne, og det ikke blot Skatterne paa Jorden, men ogsaa af alle andre Skatter, nemlig saameget, der svarer til, hvad en gennemsnitlig Jordejer maatte skatte af den Indtægt, det Forbrug, de Bygninger og den Formue, der gennemsnitligt maa siges at høre til 1 hektar Jord.

Henry Georges Enesteskat, supleret af Ophævelse af alle andre Skatter, vil da ikke forøge Jordejers Skat med sit fulde Beløb. En del af Skatteomlægningen bliver intrapersonel, d. v. s. en Forandring i Skattesedlens Conti, mere end i den totale Beløb.

Ricardos Lære om naturlig i det lange Løb ret fastliggende Løn og naturlig i det lange Løb faldende Profit maa opgives som falsk; men hermed falder Læren om *Jordrentens relative Fasthed* og dens Tendens til i det lange Løb at stige, varierende omvendt paa Profiten.

Den bliver da afhængig, ikke blot af Efterspørgslen i Forhold til Jordens gennemsnitlige Produktivitet, udtrykt gennem Totalhøsten, ikke blot af Forskellen mellem de enkelte Jordstykkers Produktivitet (thi samme Totalprodukt giver forskellig Jordrente, om dette er fordelt ligeligt eller forskelligt over Jordstykkerne), men ogsaa af Komponenternes, de med Jorden samarbejdende andre Faktors Evne til at søge Anvendelse andetsteds, og derigennem til at kræve en ændret Aflønning; d. v. s. Arbejdets, Kapitalpositionens og de enkelte Kapitalgoders taktiske Position er medbestemmende over, *hvor Dykningsgrænsen ligger*, og dermed

for Jordrenten, der altsaa ikke kan bestemmes saa simpelt som Ricardo gör det.

De med Jordrenten *samarbejdende Komponenter* er ikke *passive* i den Forstand, at de maa nøjes med et givet Grænseudbytte; de kan reagere, staaende i relativ Monopolstilling. Dette forudsætter, at vi opgiver Abstraktionen om Landbruget som det eneste Erhverv; thi da i det vesteuropæiske Civilisationsgebet over Hælvten af Befolkningen ligger udenfor Landbruget, vil Kapitaldispositionens og Arbejdets Stilling udenfor Landbruget indvirke paa de bevægelige Faktorerens Priser i dette, hvad der sker ved Faktorerens Til- og Frastrømning mellem By og Land.

Marshall, der ellers saa ofte følger Ricardo, har kritiseret den klassiske Lære om, at Jordrenten er *prisbestemt og ikke prisbestemmende* der, hvor den opstaar, dog med den selvfølgelige Ændring, at Jord ikke bringes op i en højere Anvendelse, uden at dennes Overskud dækker den Jordrente, som opstaar i den lavere Anvendelse.

Naar Jevons. spørger — siger han — om vi skal opføre £ 2 som én Hveden tilregnelig Produktionsudgift, naar denne dyrkes paa Land, der hidintil som Græsgang gav £ 2 i Jordrente, er »the answer in the negative». *Marshall* tilføjer, at naar Land, anvendt til Dyrkning af een Kornsort, anvendes til en anden, falder Prisen paa den sidste og stiger paa den første, og begge Priser er lig Omkostningerne ved henholdsvis den sidste Td. Hvede og sidste Td. Rug; hvor Dyrkningsgrænsen for de to Afgrøder da kommer til at ligge, og hvorledes det Forhold ændres, hvori de to Afgrøder beslaglægger Jorden, beror paa de respektive Efterspørgselskurver. *Marshall* har Ret, forsaavidt enhver Brug af Agerjord sker til Indifferenspunktet, og dette flytter sig, hver Gang en Afgrøde ændrer Pris. Substitutionsloven kommer da i Spil og virker til ret Fordeling af Anvendelsen af Arealerne; her virker Lovene, vi kender fra »Competing demand», med den Lempelse, der følger af at nogle Jorder kan frembringe begge Afgrøder, andre kun den ene. Der er derfor intet selvmodsigende i samtidigt at hævde, at Jorden fordeles over Afgrøderne under Hensyn til den Intensitet, hvormed disse efterspørges, og at et Areal ikke anvendes paa en given Maade, förend Öjeblikkets Priser paa Afgrøden er saadanne, at

den næstbedste Anvendelses Overskud dækkes. Jeg mener imidlertid, at Uenigheden mellem f. Eks. Mill. og Marshall ikke er fundamental: Jordrenten fastsættes *ikke stift*, fordi Dyrkningsgrænsen er bevægelig, og paa dennes Fastsettelse har de andre Faktorer tekniske og økonomiske Forhold Indflydelse, saaledes at disse dermed indvirker paa Jordrenten. Og m. H. til Kampen om Jorden mellem Anvendelser gælder »competing demands» Lov.

Jeg tror, at megen unødigt Strid kunde undgaas, hvis Epigonerne vilde forstaa at tilsyneladende modstridende Teorier ved Undersøgelse af Synsvinklen viser sig ikke at udelukke hverandre, bortset fra at den Mand ikke er født, der altid udtrykker sig lige omhyggeligt. Noget andet er en afgørende Strid om, hvorvidt Forudsætning for en Slutningsrækkes Validitet er tilrækkelige eller rigtige. Jeg er ikke Eklektiker i den Forstand, at jeg tager A.'s Mening om et, og B.'s om et andet, eller Mellemproportionalen mellem deres forskellige Meninger om samme Ting, men jeg undersøger, om de tilsyneladende afvigende Meninger virkelig udelukker hinanden, og om blot Synsvinklen er forskellig, eller den Vægt, man, som vi ved fra Kriseteoriene, lægger paa en Aarsag, faar os til at overse en anden. En nødvendig Opposition mod det Resultat, der er naaet fra en vis Synsvinkel eller ved en Blindstirren paa en Aarsag, maa ikke føre til, at »the destruction of one set of fallacies, founded on one extreme of the truth, makes room for the growth of another set, founded on the other extreme» (Nicholson).

Det afgørende Forbehold er, at Ricardo anvender To-Faktoranalysen, Jord som constant, og som variabel Kapitaldoser (eller rigtigere Energidoser), om hvis Sammensætning (mellem Kapital, Arbejde etc.) vi intet ved; den lærer os kun, hvad Energi-(Kapital)-dosen faar, ikke hvorledes dens Andel fordeles mellem Dosens Komponenter. Endelig er den klassiske Jordrentelære alene af den Grund langt fra udtømmende, at Landbruget ikke er det eneste Erhverv, som producerer en Generalvare, men et specielt, særligt lokaliseret Erhverv, som producerer mange Varer, hvoraf en stor Del skal sælges til Byerne, hvorfra det igen skal have Varer. Heraf følger, at Jordprodukternes Prislove og med dem Jordrentelæren maa revideres under Hensyn til de Love, vi finder

gældende for det interregionale Varebytte, idet Jordproduktet og industrielle Produkter frembringes i forskellige Regioner, der bytter med hverandre.

Jeg mener da, at man bør fastholde Ricardos Jordrentelov, men kvalificere og uddybe den. Ogsaa under Hensyn til de ændrede Forhold, — at det selvejende Bondebrug har faaet den afgørende Betydning, at Landrenten i Vesteuropa er mindre værdifuld end den totale Bygrundrente, at Kornets Efterspørgselskurve har skiftet Form, at Transportmidlernes Udvikling flytter rundt med Jordrenten; at det tekniske Fremskridts Tid for Alvor er indtraadt for Landbruget, og at Befolkningspresset i Vesteuropa synes at skulle aftage — maa man i Forbindelse med den økonomiske Videnskabs, særlig den internationale Handelsteoris nyere Landvindinger, optage Jordrentelovene til Revision, hvis Retningslinier jeg mener at have angivet.

IV.

I det foregaaende har jeg anvist Punkter, hvor Ricardos Lære nøjere maa undersøges; imidlertid er der fra *Grænseproduktivitetsskolens* Mænd rettet en Kritik mod Ricardo, hvis Maal er helt at slaa Støtterne bort under hans Lære og henvise denne til vor Videnskabs Skatkammer af »*exploded fallacies*». Denne Kritik anser jeg for uberettiget.

Carver opstiller en Række, hvor han først tager Jorden som fast Faktor og Kapitalindskuddene som variable, idet han anvender »de variable Coefficienters Methode»; jeg gengiver hans Fremstilling, idet jeg dog for Nemheds Skyld bruger andre Tal. Som konstant Faktor tager vi 10 Hektarer og hælder derpaa successivt fra 1 til 6 Arbejdere, og lader der nu paa 10 har avles følgende Antal Hektoliter Korn. Vi postulerer i første Kolonne Totalproduktet, afleder deraf i anden den Mængde, hvormed den tilkomne Arbejder har forøget Hösten, multiplicerer dette med Arbejdertal, hvilket Produkt vi trækker Totalen, saaledes at der i Kolonne 3 fremkommer en Rest, Residual, vi *tilregner* Jorden; divideret med 10 har vi Jordrenten pr. Hektar (4:de Kolonne).

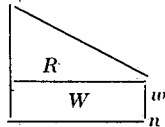
	Produkt (i hl)		Residual til Jor- den hl	Jordrente pr. Hektar
	Total	Marginal		
Med 1 Arbejder	6	6	0	0
» 2 »	11	5	1	$\frac{1}{10}$
» 3 »	15	4	3	$\frac{3}{10}$
» 4 »	18	3	6	$\frac{6}{10}$
» 5 »	20	2	10	$\frac{10}{10}$
» 6 »	21	1	15	$1\frac{1}{2}$

Nu ved vi, at Produktet er afhængig af, hvorledes Faktorerne kombineres, og at f. Eks. 1 Hektar + 3 Arbejdere er samme Kombination som 2 Hektarer + 6 Arbejdere eller som $\frac{1}{2}$ Hektar + $1\frac{1}{2}$ Arbejder; efter Proportionalitetsloven vil, hvis Produktet i første Tilfælde er 4 hl, det i andet Tilfælde være 8 hl og i sidste Tilfælde 2 hl. Vi kan da med Carver udlede nedenstaaende Tabel saaledes at 10 Hektarer + 2 Arbejdere omstilles til 5 Hektarer + 1 Arbejder og Produktet halveres. Af ovenstaaende postulerede Grundtabel kan vi da aflede nedenstaaende, hvor vi lader 1 Arbejder være den konstante Faktor og varierer Hektarerne. Altsaa avler 1 Arbejder:

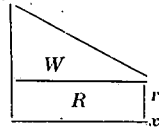
	Total- produkt	Marginal- produkt for	Marginal- produkt for 1 ha	Residual til 1 Ar- bejder	
	hl	ha	hl	hl	
paa $1\frac{2}{3}$ ha	$3\frac{1}{2}$	$1\frac{2}{3}$	$3\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{10}$	0
» 2 »	4	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	1
» $2\frac{1}{2}$ »	$4\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	2
» $3\frac{1}{3}$ »	5	$\frac{5}{6}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{6}{10}$	3
» 5 »	$5\frac{1}{2}$	$1\frac{2}{3}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{3}{10}$	4
» 10 »	6	5	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{10}$	5

Carver bestemmer altsaa Jordrenten baade *marginalt* og *residualt* og beviser for saa vidt her, at baade Jorden og dens fysiske Hjælpfaktorer efter Optimalpunktet lyder det aftagende Udbyttes Lov. Samtidig har han her Læren om, at Totalproduktet er lig Faktorernes Grænseproduktivitet, multipliceret med deres Mængder (Coefficienter), og at Faktorerne aflønnes i Forhold til deres Grænseproduktivitet.

Clark, der ogsaa ønsker at opstille Læren om en for alle Faktorer ensartet Fordelinglov, gaar endnu videre. Grafisk postulerer han Læren om, at vi kan finde enhver Faktors Aflønning baade residualt og marginalt, jmf. nedenstaaende Figur.

1. Jorden constant Arbejdertal variabelt.

2. Arbejdertal constant Jordmængde variabel.

Arealerne angiver Totaludbyttet ($R + W$), naar x ha samarbejder med n Arbejdere. w staar for Marginaludbytte ved Anvendelse af n Arbejdere, og eo ipso for Arbejderens Aflønning, W for totalaflønning $= n.w$. R er Residualen, der tilfalder Jorden; divideret med x ha faar vi r som hver Hektars Jordrente. I den anden Figur er den x^te Hektar udbytte og eo ipso Aflønning r , der, multipliceret med x , giver den totale Jordrente, R . W er Residualen, der, divideret med n , giver Lønningen w pr. Arbejder.

Bortset fra, at de to Figurer ikke kan være kongruente med mindre $W = R$, er den grafiske Fremstilling kun et Postulat, hvor man ikke blot postulerer Præmissen (hvad man har Lov til), men ogsaa Konklusionen: Man kan ikke komme længere end Carver, nemlig at postulere en Produktivitetsskala efter det faldende Udbyttes Lov og derefter ved at vende den om finde Skala nr 2. Det er ganske naturligt, at, naar vi fra en postuleret Tabel afleder en anden, hvor den konstante og variable Faktor har skiftet Plads, faar vi Overensstemmelse mellem den residuelle og marginale Udfindelse af Faktorernes Aflønning.

Vi kan, for at vende tilbage til vore Tabeller, sige, at Arbejdets Grænseprodukt for 10 ha og 4 Arbejdere er marginalt bestemt som 3 hl, og for 1 ha er Grænseproduktet residualt bestemt som $\frac{6}{10}$ hl; 4×3 hl + $10 \times \frac{6}{10}$ hl = 18 hl; Regningen stemmer. Nu svarer 10 ha + 4 Arbejdere til 1 Arbejder + $2 \frac{1}{2}$ ha; men her er Jordens Marginalprodukt 1, og 1 Arbejders Produkt, residualt bestemt, 2. Ligningen stemmer ikke fordi vi ikke opererer med uendelig smaa Størrelser. Med *Aftalion* maa vi gøre opmærksom paa, at vi maa tage det følgende Led (1 Arbejder + $3 \frac{1}{3}$ ha) for at faa Overensstemmelse, d. v. s. at 10 ha + 4 Arbejdere giver samme Aflønninger som 1 Arbejdere + $3 \frac{1}{3}$ ha.

Den unge Amerikaner *Knight* kritiserer Clarks 2-Faktor-Diagram, som denne ogsaa bruger, naar han vil finde, hvorledes Kapital og Arbejde deler Udbyttet, eller rettere sagt kun anvender denne Relation, idet han betragter Jorden som Kapital. *Knight* taler om »the absurdity of the two-factor-analysis», idet han betragter Clarks Forsøg paa at maale de forskellige Faktorerers produktive Bidrag som et komplet misslykket Forsøg paa at skabe en Aarsagsforbindelse, »a palpable non sequitur».

Edgeworth vender sig mod Clarks Meningsfælle *Wicksteed*, som paastaar, at man kan finde Grænseproduktiviteten differentialt, naar Produktiviteten er en Funktion af de anvendte Faktorer, og at enhver Faktor lønnes efter sin paa den Maade bestemte Grænseproduktivitet. Overfor *Wicksteeds* Glæde over denne »i alle Samfundsforhold almengyldige analytiske og syntetiske Lov», siger *Edgeworth*: »Dette er en Generalisation, som erindrer om Tænkningens Barndom».

V.

Den afgørende Invending mod Clark og Carver og dem, der følger dem og taler om Jordens Grænseproduktivitet, er dog den, at vi slet ikke praktisk kan bestemme denne Grænseproduktivitets Størrelse, naar ikke al Jord er af ensartet Bonitet; hvad vil den sidst anvendte Hektars Produktivitet sige i Forbindelse med Jordens Aflønning, naar Jordstykkerne er af forskellig Godhed; jeg mener, at vi ikke kommer længere end til at tale om den abstrakte Grænsedoses fysiske Produktivitet og de anvendte Hjælpefaktoreres Grænserentabilitet.

For at komme uden om denne Vanskelighed og for at kunne indføje Jordens Belønning i det simultane Ligningssystem, som f. Eks. Cassel opstiller i Tilslutning til Walras' berømte Ligninger, gør man en Saltomortale og ser bort fra Jordarealet; man opstiller derfor et nyt Begreb, der skal tjene som teknisk Enhed, nemlig »en jordydelse», »unit of landuse» (»Bodenleistung»). Begrebet, der stammer fra Clark, er optaget af saa udmærkede Mænd som Cassel, Schumpeter og Davenport.

Davenport, der siger at »rent is paid for the opportunity of growing supramarginal bushels of wheat», skiller sig fra *Ricardo* ved føl-

gende: »1) In the denial that there is anything in the theory of the determination of rent that does not equally apply to the remunerations of the other means of production . . . 2) That machines receive rent and labour wages, upon the same basis of principles, on which rent is awarded to land . . . 3) That the relation of cost, supply and market price to land rent is in no respect different from that to machine rent and wages. 4) That there are extensive and intensive margins for machines as well as for land. 5) That marginality in cost is a category of person, and of things only as related to persons. 6) That the marginal producer may as well be on good land at high rent as on poor land on no rent. 7) That costs are neither lower nor higher by virtue of the land being better or poorer. 8) That rent is simply a cost, submitted to as the compensation, competitively imposed for the betterness of the better lands. 9) That this fact of rent cancels the inequalities in cost that otherwise must attend the differences among lands in their serviceability for gain.» Han ender med at forkaste Læren om, at Jordrenten er *prisbestemt*. Til hans Argumentation maa siges: ad 1) dette er en Paastand; ad 2—4) hvis Forfatteren dermed kun vil sige, at alle ensartede Faktorer aflønnes efter deres ringeste (nødvendige) Brug, eller at en bedre Maskine er stillet som en bedre Jord i Forhold til en ringere, har han Ret. Forskellen bliver dog afgørende, fordi Maskinen maa bedømmes med en kort Levetid for Öje, fordi Jorden fysisk er begrænset i en anden Grad end Maskinen, og fordi ved Jorden er Afstandene mellem Minimum og Optimum langt større end ved Maskiner.

Det vigtigste er dog, at vi ikke har noget tilsvarende ved en Maskine som ved Jord, hvor vi ved at paahælde flere Doser öger Jordrenten (selvfølgelig forudsat at en Udvidelse af Dyrkningsgrænsen er økonomisk forsvarlig). Vi kan tilmed ikke sidestille Jord som Faktor med abstrakt Kapital, fordi denne er ensartet i sine enkelte Dele, medens Jord er uensartet, og fordi vi ved abstrakt Kapital ofte forøger denne efter det stigende tekniske Udbyttes Lov, medens öget Dosetal ved Jord nedsætter Gennemsnitsudbyttet pr. anvendt Dose.

Davenport skulde have indskrænket sig til at paapege, at Dyrkningsgrænsens Beliggenhed afhænger ikke blot af Kornprisen, men ogsaa af en Vekselvirkning mellem Jordens egne Forhold (dens tek-

niske egenskaber og Besiddelsesforhold) og Komponenternes Forhold (deres tekniske Egenskaber og relative Monopolstilling). Grænsjorden, der kun med Fordel optager Doser op til Optimum, faar ingen Jordrente, saa lidt som den bedste Jord faar Jordrente fra den sidste paa den anvendte Dose. Derimod er det rigtigt, at ligesom der er no-rent-Jord, er der Fabrikker, der ikke giver Rente, men dette er kun midlertidigt, og forandrer ikke *Ricardos* Lov, der hviler paa en Iagttagelse af, at alle Jorder ikke er lige gode, og at Jorden ikke kan modtage ubegrænset Kapital. Heller ikke anfægtes *Ricardo* af, hvad *Davenport* siger under Nr. 5—9: her begaar denne den Fejl at betragte Sagen med den isolerede Jorddyrkers Öje; denne staar sig teoretisk set lige godt paa godt Land som paa daarligt Land, naar han skal betale Udbyttforskellen som Jordrente, og regner han Jordrenten med i Omkostningerne, skal disse være ens paa alle Arter Jord; for den enkelte staar Jordrenten som en endog kontraktuelt fastsat Omkostning, men er det ikke for Samfundet, hvad der viser sig, hvis Kornpriserne falder; thi da vil Jordrenten paa et givet Jordstykke reduceres, og man vil dog dyrke Jorden. At Jordrenten privatökonomisk neutraliserer Uligheden i de andre Omkostninger, vidste *Ricardo* meget godt. Privatökonomisk giver i et statisk Samfund al Jord f. Eks. 4 pCt., men det er fordi vi kapitaliserer de faktiske Forskelligheders Fordel; forsaavidt er Nr. 8 og 9 ingen Indvending, men en Misforstaaelse af I. B. Says Iagttagelse, at Jordens Afkast staar i Forhold til dens Værdi: Regner vi pr. Hektar — og ikke pr. Köbesum eller med *Clark* pr. Bodenleistung den Mængde Jord; hvorpaa avles en Hektoliter Sæd —, straks melder Jordrenten sig.

Ulykken er, at *Davenport* — som mange andre, der vil bringe Jordejers Differentialrente ind under samme Lov, som gælder for andre Faktorers Aflønning — ser privatökonomisk paa Forholdet $\circ$: fra Dyrkers Standpunkt. *Davenport* advarer mod at se »kollektivistisk» paa Jordrenten, (han mener »socialökonomisk»). Men man maa ikke se Sagen med Dyrkers Öjne: Den enkelte substituerer Jord for Kapital; men Samfundet bruger en Del af den Kapital, det raader over, paa den Jord, der er til Disposition. Samfundsmæssigt substituerer man slet ikke, kun privatökonomisk og individuelt. Gennem denne individuelle Substitution kommer al Jorden i ret Brug og faar

saa megen Kapital som Kapitalknapheden tillader den at faa. Det er privatøkonomisk rigtigt sagt, at Bonden skal (vil) have den Omkostning, der er opstaaet ved Jordrentens Kapitalisation, (ikke ved dens Eksistens) dækket; men Samfundet forlanger det ikke og dyrker Jorden, selv om denne Omkostning ikke bliver dækket, blot Hjælpfaktorerne faa fuld Belønning. Privatøkonomisk er der ingen Forskel paa Jord og Realkapital, — for Driftsherren er de begge købte Produktionsmidler, for Ejer begge Renteskilder, begge Privatkapitals og begge Investeringsformer for Formue; men *socialøkonomisk* er de saare forskellige.

Cassel hævder endelig, at man ligesaavel som at sige, at Kornpris bestemmes af Udlægget paa Dyrkningsgrænsen, kan sige, at den er bestemt af »Omkostningerne ved de ekstra *Jordudnyttelser*, der med given Kapital- og Arbejdsanvendelse kræves til Frembringelse af den *sidste Hektoliter*», men han glemmer, at denne sidste Jordudnyttelse er gratis, den er Marginal paa den ekstensive, og er slet ikke til paa den intensive Side; thi den Jord er alt i Brug. Tilmed er Jorden til stede i uænderlig Arealstørrelse, enten der nu dyrkes mere eller mindre, medens Energidosernes Mængde er variabel og, naar de er i Eksistens, skal de blive og bliver ogsaa anvendte, og kræver og faar da Afønning, medens Jorden er villig til at dyrkes, naar der blot ikke opstaar negativ Jordrente.

Clark og Cassel benægter den ricardianske Forudsætning, at Jordarealet er givet, medens Maskintallet kan mere end fordobles; jo, siger de, et Jordstykke kan økonomisk blive til to, for saa vidt som dets Ydeevne ved Energitilførsel kan fordobles. Utvivlsomt! Men denne større Produktivitet af samme Areal maa da tilskrives Kapitalen. Det er derfor uberettiget af Cassel at hævde, at der foreligger en Art Jordforøgelse, og at man ved at sænke Kapital i Jord frembringer et »Substitut for Jord, en Art Kunstjord, som konkurrerer med naturlig Jord». Man kan ikke tale om en med Naturjord konkurrerende »Kunstjord», skabt ved Kapitalanvendelse, paa samme Vis som substituerlige Kapitalgoder konkurrerer med hinanden, fordi en saadan Kunstfaktor, som Cassel omtaler, slet ikke kan anvendes uden i Forbindelse med den *eksisterende* Jord. Hvad der sker, er, at tilstrækkelig Kapital, anvendt paa Jord i en højere Tekniks Form forsaavidt bryder »*the decreasing returns*» Lov, som en stærk For-

øgelse av Kapitalen i saa Fald giver et meget større Udbytte end den tilsvarende Kapital, allerede anvendt paa Jord.

Kun hvor ringe eller ubrugelig Jord ved en Udgift *een Gang for alle* (Irrigation, Grundbrydning, Rydning, Inddæmning og Ud-tømning) er bleven dyrkelig, kan man sige at ny Jord er skabt som kan sammenstilles med naturgiven Jord; men herudover maa man møde større Efterspørgsel efter Fødemidler ved at anvende mere Kapital paa den benyttede Jord eller optage til Dyrkning daarligere eller fjernere Jordstykker.

Schumpeter, der følges af *Cassel*, hævder, at Jordrenten ikke er Prisen for et givet Jordstykkets Brug men for *en vis Mængde Jordbenyttelse*; vi skal sammenstille Arbejdsydelsen med »*die Bodenleistung*», der faar sin Pris efter Tilregningsloven. Ethvert Jordstykke indeholder flere eller færre »*Bodenleistungen*» og betales derefter, ligesom en bedre Maskine betales højere end en ringere, fordi den indeholder flere Maskinydelser. En *Bodenleistung* bliver da efter *Schumpeter* saa megen Jord, som skal til for at skabe 1 Td. Korn. *Clark* og *Dalton* mener ligeledes, at man kan tage saa megen Jord som Enhed, som frembringer 10 Hektoliter Korn; det kan man, men kommer derfor ikke bort fra, at Udgifterne ved at fremstille 10 hl er forskellig, eftersom de fremstilles paa 1 eller 5 Hektarer, saa lidt som fra, at f. Eks. Udsæd og Jordarbejde staar i direkte Forhold til Arealet, Höstudgifterne dels i Forhold til Arealet og dels i Forhold til Udbyttet, o. s. v. Arealets Størrelse kommer da stadig igen som udgiftsfaktor.

Lad paa et Sted 10 Hektarer, paa et andet Sted 1 ha producere 10 Hektoliter Korn med samme Doseanvendelse; den sidste Lod giver en Jordrente af 9 hl; d. v. s. den »*Bodenleistung*», der er koncentreret paa 1 Hektar god Jord, faar en stor Aflønning, den der er spredt over de 10 Hektarer, slet intet. Vi kan heller ej med *Clark* sige, at en *Jordydelse* bestaar af saa megen Jord, som skal til for at avle f. Eks. 10 hl Korn, og altsaa heller ikke, at denne *Jordydelse* betales ens overalt, med mindre vi vil forstaa den som den *Jordmængde*, der kan producere en given *Mængde udover* hvad kræves til Aflønning af de koopererende Doser af bevægelige Faktorer. Men det er at paastaa, hvad der skal bevises, hvis det skal være mere end en Banalitet. Kan vi overhovedet opstille en Lig-

ning, der lyder saaledes: Produktionsmængde $\times$ Pris = a Arbejdere $\times$ Lön + b Kapitaldisposition $\times$ Rente + c Materiale $\times$ Pris + d »Jordydelse» $\times$ Jordrente o. s. v., naar der er Jord af forskellig Art, og den Enhed, vi opererer med, »the unit of land-use», i høj Grad er en variabel, ja udefinerlig Størrelse?

Et Stykke Jord har f. Eks. følgende Produktivitetsskala, eftersom vi hælder Doser paa: 7, 6, 5, 4 og 3 hl; ved 5 Dosers Anvendelse er Grænseproduktet 3 hl og Jordrenten 10 hl, d. v. s. Jorden giver ud over Dosernes Aflønning $3\frac{1}{3}$ Gange denne Aflønning. Hvis Dyrkningsgrænsen nu maa indskrænkes saaledes, at der kun anvendes 4 Doser, bliver Dosens Grænseprodukt 4 og Jordrenten 6 hl, svarende til $1\frac{1}{2}$ Gange Dosens Grænseafløning. Hvorledes skal vi finde, hvad en Jordydelse er i de to Tilfælde, med mindre vi sætter den lig Grænseproduktet, og da er vor Regningsenhed variabel, hvad en Regningsenhed ikke maa være.

Hvis endnu et Bevis for Utilstedeligheden af Begrebet »Jordydelse» er nødvendig, nuvel! Paastanden lyder: Jordrenten er Betaling for »Jordydelsen»; herav følger, at dobbelt Jordrente svarer til dobbelt Jordydelse. For at prøve dette, gaar vi ud fra to Stk. Jord, hvor Dosens Grænseafkast er henholdsvis 7, 6, 5, 4, 3, 2 og 5, 4, 3, 2 hl; Jordrenten er, naar Dyrkningsgrænsen er saaledes, at Grænseproduktet er 2 hl. henholdsvis $27 \div 12 = 15$ og $14 \div 8 = 6$ hl. Det bedste Jordstykke betales $2\frac{1}{2}$ Gang saa højt som det daarlige. Nu ændres Dyrkningsgrænsen; saaledes at Grænseproduktet bliver 3 hl., Jordrenterne paa de tvende Jorder er da $25 \div 15 = 10$ og $12 \div 9 = 3$ hl. Nu betales den bedste Jord $3\frac{1}{3}$ dels Gange saa højt som den ringere. I det ene Tilfælde betales den gode Jord med $2\frac{1}{2}$ og i det andet med $3\frac{1}{3}$ Gange den daarlige Jords Pris, endda Jordernes Kvalitet er uforandret. Den som Paastand hævdede Sætning er altsaa urigtig. Jordkraft og Bodenleistung er som *Kategorier i Fordelingslæren værdiløse*. Man fristes om Begrebet »Jordydelse» med en Parafraze at sige: »wo wirkliche Begriffe fehlen, da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein».

Jordrenteloven er paa ny under Debat, dels fordi den geor-geistiske Skat paa Jordrenten baade oversøisk og i Europa vinder flere og flere Tilhængere, og dels, fordi vi igen tvinges til at prøve

Fysiokraternes Lære om Jordrenten som Bærer af alle andre Samfundsklassers Liv. Nu er der den Overdrivelse i denne Lære, at de, der producerer Landbrugsmaskiner, er indirekte Kornproducenter, og at de Industriprodukter og Byfolks Tjenesteydelser, som Landmanden køber, virkelig giver Ækvivalent for det Offer, som Landbrugsprodukterne repræsenterer for deres Producenter; men det er tvivlsomt, om i noget Land Bonden kunde faa hele Jordrenten, hvor fra f. Eks. ogsaa en Del af Kapitalopsparingen skal komme. Forholdet tilsløres, fordi Jordrenten gaar til Gods-ejere, Prioritetshavere eller Staten, og først gennem disses Forbrug kommer Byerne til Gode. Quesnays Lære var, da den fremkom, rigtigere end i Dag, men har dog nogle Sandhedskorn i sig.

Største Delen af Landets Jordrente er altid uden Vederlag gaaet fra Dyrkerne, betalt som Skat, grundherrelige Privatafgifter, og i vore Dage Prioritetsrenter, og er havnet i Byerne, der virkelig delvis altid har levt af Landet, særlig da under hel- og halvfeudale Besiddelsesforhold. I Czarvældets Rusland afgav Bønderne mere end Jordrenten til Godsejeren, Statskassen og Hoffet, og erlagde den i vederlagsfri ydede Produkter (eller disses Pengeækvivalent). Sovjetregeringen lod Bønderne beholde Jordrenten, d. v. s. gav dem Ret til at kræve Industrivarer i Betaling, naar de skulde aflevere den til Jordrenten svarende Produktmængde. Disse Industri-varer kan Sovjet *ikke* skaffe, men det kunde Czarens Regering heller ikke have gjort. Og medens Bondens Følelse af Ejendomsret ikke krænkedes, fordi disse Afgifter saa at sige var kontraktuelt eller sedvanemæssigt bestemte, reagerer den, naar Sovjet prøver at udskrive eller maksimalprissætte hans Produkter. Her staar Raadsregeringen overfor et *intet andetsteds eksisterende Problem*, hvorledes skal man gratis faa en Del af Jordrenten til andre Klas-sers Underhold, idet Byerne ikke kan fremskaffe Ækvivalent i Industrivarer. I det feudale Samfund tager man Jordrenten sans façon, i det kapitalistiske gennem Skatter og Prioritetsrenter, kun i Rusland skal de øvrige Klasser betale Bonden for den, — en uløselig Opgave.

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN.

Några frågor inför 1928 års folkförbundsförsamling.

1. *Rådsvalet.* Brasilien och Spanien uppsade år 1926 sitt medlemsskap av folkförbundet, då de icke lyckades genomdriva sina kandidaturer till permanenta rådsplatser i samband med behandlingen av frågan om Tysklands inträde i förbundet. Utträdet ur detta sker emellertid enligt artikel 1: 3 i pakten först två år efter gjord uppsägning, varför de båda staternas medlemsskap av förbundet först skulle upphöra under loppet av år 1928. För att om möjligt förhindra detta, fattade rådet vid sitt sammanträde i mars 1928 en resolution, i vilken det uttalade den förhoppningen, att de brasilianska och spanska regeringarna före det definitiva stegets tagande ännu en gång måtte pröva möjligheten för sitt fortsatta deltagande i förbundets arbete. Av de rådsskrivelser, som i anledning härav avsåndes till de båda regeringarna, är särskilt den, som riktades till den spanska regeringen, av intresse, då här i huvudsak samma argument anfördes för Spaniens kvarstannande i förbundet, som detta land självt åberopat sig på såsom stöd för sina tidigare framställda anspråk på en fast rådsplats.

I de svar på nämnda rådsskrivelser, som Brasiliens och Spaniens regeringar avgåvo, förklarade sig den förra icke hava förändrat ståndpunkt i den fråga, som föranlett uppsägningen av landets medlemsskap i folkförbundet, varför steget ut ur detsamma vore definitivt, under det att den senare förklarade sig villig låta Spanien kvarstanna i förbundet. Av Spaniens svar framgår emellertid tydligt, att det icke uppgivit sina gamla krav på en permanent rådsplats.

För att redan vid rådsvalet år 1928 kunna bereda Spanien plats i rådet såsom s. k. halvpermanent medlem och på så sätt bereda väg för möjligheten till uppfyllande av sina gamla löften till Spanien om en fast rådsplats, hemställde England och Frankrike, jämte Tyskland, vars bistånd de lyckats förvärva, i augusti 1928 hos folkförbundets generalsekreterare att såsom en punkt på föredragningslistan för 1928 års folkförbundsförsamlings möte uppföra frågan om vidmakthållande av »exceptionella skäl» av övergångsbestämmelserna i reglementet för val av icke permanenta

rådsmedlemmar. Det synnerligen viktiga problemet om rådets organisation blev härmed åter aktuellt.

Folkförbunds församlingen beslöt vid sitt andra sammanträde hänvisa den sålunda väckta frågan till sitt presidium i och för inhämtande av dess yttrande angående den procedur, som lämpligen borde följas vid frågans behandling. I det förslag, som presidiet i anledning härav avgav, höll det sig emellertid icke inom ramen för sin uppgift, varpå med rätta anmärktes av fungerande svenske delegationschefen Undén, utan föreslog, att församlingen i kraft av artikel 4: 2 i förbundspakten skulle besluta om vidmakthållande för 1928 års rådsval av övergångsbestämmelserna i artikel 4: 2 i reglementet för rådsvalen. Framställningen omfattade sålunda i själva verket två förslag, dels ett formellt: att församlingen utan föregående kommissionsbehandling skulle träffa avgörande i frågan, dels ett materiellt: att en nyvald rådsmedlem redan omedelbart efter rådsvalet skulle kunna förklaras återvalbar genom särskilt beslut, fattat med två tredjedelars majoritet.

Mot förslaget förmella sida riktade Undén den invändningen, att reglementet för rådsvalen vore en konstitutionell stadga för förbundet, som enligt pakten icke kunde ändras annat än genom beslut, fattat med två tredjedelars majoritet, vilket visar, att ett tillägg endast bör beslutas efter moget övertvägande, varför det vanliga förfarandet med kommissionsbehandling före avgörandet i församlingen icke borde frångås. Även förslaget materiella sida kritiserades av Undén under hänvisning till den uppfattning som Sverige alltifrån tidpunkten för förbundets skapande konsekvent hävdade, nämligen, att alla mindre stater efter hand, inom vissa gränser, borde bliva företrädde i rådet. Under kompromissarbetet år 1926 beträffande fastställandet av regler för val av icke permanenta rådsmedlemmar hade Sverige sålunda endast i och för lösandet, av den då rådande krisen och under uttrycklig förutsättning av en definitiv reglering av rådsfrågan i hela dess vidd medgivit undantag från valreglementets grundläggande princip, att en avgående rådsmedlem icke skulle kunna återväljas under de tre år, som följa närmast efter mandatets utlöpande, och icke motsatt sig införandet av en övergångsbestämmelse, enligt vilken för valtillfället år 1926 intill tre stater redan då skulle kunna förklaras återvalbara. Norges förste delegerade, Mowinckel, framhöll, att någon motsvarighet till den kris, som rått år 1926 och då motiverat undantaget från reglementets huvudprinciper, icke kunde anses föreligga vid tillfället för 1928 års rådsval. Såväl Mowinckel som Undén anförde till sist, att det skulle innebära en synnerligen stor fara för folkförbundets hela fortsatta verksamhet att vid 1928 års rådsval utan tvingande skäl medgiva ett undantag från bestämmelserna i reglementet för rådsvalen.

Vid omröstning i frågan om övergångsbestämmelsernas i valreglementet fortsatta giltighet för 1928 års rådsval biföll likvisst församlingen med 44 röster av 49 avgivna presidiets framställning,

varför sålunda en vid det rådsväl, som tre dagar senare skulle äga rum, nyvald rådsmedlem redan då genom särskilt beslut, fattat med två tredjedelars majoritet, skulle kunna förklaras återvalbar.

Vid rådsvalet invaldes Spanien, Persien och Venezuela i rådet med respektive 46, 40 och 35 röster efter de avgående rådsmedlemmarna Holland, Kina och Columbia. Folkförbundsförsamlingen följde sålunda sin gamla praxis och invalde åter i rådet en av det latinska Amerikas stater efter en ur rådet avgående förbundsmedlem, tillhörande samma maktgruppering. Denna är följaktligen fortfarande i rådet företräd av tre representanter, i trots av att av två bland dess förnämsta stater den ena, Brasilien, definitivt utträtt ur förbundet och den andra, Argentina, avhåller sig från varje aktivt samarbete med detta.

Omedelbart efter detta rådsväl framställde Spanien begäran om att förklaras återvalbart till rådet, och såsom det var att vänta, bifölls dess hemställan med 37 röster av 47 avgivna. Man lägg emellertid märke till skillnaden mellan röstsiffrorna vid denna omröstning, som var slutén, och vid den föregående om övergångsbestämmelsernas i valreglementet fortsatta giltighet, som var öppen.

Samma dag, som rådsvalet ägde rum, men före detta, avgjordes Kinas under hänvisning till den stabila, enhetliga regeringsmakt, som numera behärskade landet, framställda begäran att förklaras återvalbart till rådet. Kina ernådde emellertid härvid icke den för återvalbarhet erforderliga två tredjedelars majoriteten, då av 50 avgivna röster endast 27 voro till dess förmån. Denna siffra är emellertid anmärkningsvärt hög och utgör ett förebud för framtiden.

2. Rekryterings- och befordringsprinciper i generalsekretariatet.

De uppgifter, som åvila folkförbundets generalsekretariat, äro av det slag, att förbundets hela funktionsduglighet i viktiga avseenden helt eller till stor del är beroende på det sätt, på vilket sekretariatspersonalen fullgör sina åligganden. Dessa äro endast delvis angivna i förbundspakten. Sekretariatet är emellertid i korthet ett organ med åliggande att samla uppgifter från förbundets hela politiska, sociala och ekonomiska verksamhetsfält, att sammanställa dem och med detta material såsom grundval framlägga en opartisk exposé för församling och råd, för vilka denna bör kunna tjäna såsom ledning vid ärendens avgörande. Det är sålunda ytterst viktiga uppgifter, som åvila generalsekretariatet. Det skulle därför medföra stora faror för folkförbundets hela verksamhet, om sekretariatspersonalen icke ådagalade fullständig opartiskhet vid fullgörandet av sina åligganden eller om den icke ägde tillräckliga kvalifikationer för arbetsuppgifternas utförande på ett fullt tillfredsställande sätt. Att det i dessa hänseenden icke anses vara fullt väl beställt inom sekretariatet framgår av den diskussion, som i 1928 års förbundsförsamlings fjärde kommission förts angående rekryterings- och befordringssystemet i generalsekretari-

atet, och som föranlett församlingen att i överensstämmelse med kommissionens förslag fatta en resolution, i vilken den uppmanar generalsekreteraren och rådet, på vilka enligt artikel 6 i pakten ansvaret för utnämningar vila, att ställa sig till noggrann efterrättelse den av lord Balfour för rådet framlagda och av detta den 19 maj år 1920 godkända rapporten angående grunderna för rekrytering och befordran i generalsekretariatet samt att före 1929 års förbundsårsmöte delgiva förbundsmedlemmarna en fullständig förteckning över gjorda utnämningar och avsägelser ävensom över de löneförmåner, som i varje särskilt fall beviljats.

I lord Balfours förut nämnda rapport förklaras det, att de åligganden, som tillkomma medlemmarna av generalsekretariatet, äro »icke nationella utan internationella», »ty en gång utnämnda stå de icke längre i sina hemländers tjänst utan bliva tillfälligt uteslutande funktionärer i folkförbundets tjänst». Det heter vidare i rapporten, att »ingen nation eller grupp av nationer bör hava monopol på att förse denna internationella institution med personal», utan att de för »uppgifternas fullgörande mest kvalificerade» böra utses »under beaktande av nödvändigheten att personer av olika nationalitet väljas». De grundläggande principer för rekrytering och befordran i generalsekretariatet, som finnas uttryckta i denna rapport, hava emellertid icke följts till alla delar, och därav hava vissa missförhållanden uppstått. Det är framför allt tre omständigheter, som anses hava framkallat dem, nämligen, dels den allt för diplomatiska karaktären av de under de senaste åren gjorda högre utnämningarna inom generalsekretariatet, dels stormakternas privilegierade ställning vid rekryteringen av dessa högre poster, dels — och såsom en följd av dessa båda förhållanden — minskningen av utsikterna till befordran för sekretariatspersonalen i mellanställning.

I fjärde kommissionen gavs det uttryck åt uppfattningen, att den opartiska, internationella karaktär, som till en början var utmärkande för generalsekretariatet, under de senaste åren börjat försvinna. Av sina första, högre medarbetare utsåg generalsekreteraren endast två, tillhörande den diplomatiska karriären, under det att åtta kommo från universitets- och tidningsvärlden. Förhållandet är nu omvänt: sju bland de högsta funktionärerna äro diplomater. Nyttan av att några av generalsekretariatets medlemmar hava beklätt diplomatiska befattningar bestreds icke med hänsyn till folkförbundets arbetsuppgifter, men deras antal ansågs böra i görligaste mån begränsas, då var och en, som inträder i sekretariatets tjänst, strängt bör hava för ögonen, att han tjänar ett mellanfolkligt samfund och icke någon särskild nation eller regering. En diplomat, som kvarstår i disponibilitet i sitt hemlands tjänst och endast betraktar tjänstgöringen i generalsekretariatet såsom en språngbräda för uppnående av en högre diplomatisk post, förklarades i kommissionen komma att taga större hänsyn till

sitt eget lands intressen än till samtliga förbundsmedlemmars. Härigenom uppstår faran att regeringarnas inflytanden skola göra sig gällande i sekretariatet.

Generalsekretariatets internationella karaktär ansågs inom kommissionen vidare hålla på att försvinna till följd av stormakternas tydliga monopol på att förse denna internationella institution med dess högsta funktionärer. Av det förhållande, att stormakterna och endast de bekläda permanenta rådsplatser, kan den slutsatsen icke dragas, att generalsekretariatets fem högsta funktionärer, generalsekreteraren, dennes ställföreträdare och de tre undergeneralsekreterarna, uteslutande skola vara av engelsk, fransk, italiensk, tysk och japansk nationalitet eller att undersåtar i stormaktsländer i övrigt skola hava företräde till sekretariatets andra högre befattningar. Om icke en viss rotation giver alla stater, oberoende av deras storlek, lika möjlighet att se sina medborgare bekläda de högre posterna i generalsekretariatet, löper detta faran att förlora sin internationella karaktär och bliva ett instrument i stormakternas tjänst. Det var för att förhindra detta, som den andra förbunds församlingen förklarade sju år vara den längsta anställningstiden för generalsekretariatets högsta funktionärer, direktörerna inbegripna. Denna regel göres emellertid illusorisk, om efterträdaren på en högre post såsom understundom skett flera gånger å rad tages från samma land som företrädaren. Det var bland annat för att förhindra återuppreparandet av dylika utnämningar ävensom för att bryta stormakternas monopol på de högsta posterna i generalsekretariatet, som 1928 års folkförbunds församling fattade den förut omnämnda resolutionen.

Det framhölls till sist inom fjärde kommissionen vara av vital betydelse för hela folkförbundet, att var och en, som är knuten till dess generalsekretariat, har möjlighet till befordran, oberoende av nationalitet, under förutsättning att han äger nödiga kvalifikationer för en ledigbliven högre befattning. Få sekretariatets tjänstemän en känsla av att de högre posterna icke äro reserverade åt dem, som redan fullgjort tjänster åt förbundet, utan åt regerings- och stormaktskandidater, blir det allt svårare och svårare att förse sekretariatet med kvalificerad arbetskraft. Verkningarna av underlåtenheten att ställa sig den Balfourska rapporten till efterrättelse hava också framträtt. Under de senast gångna åren hava även ett stort antal funktionärer, som varit i generalsekretariatets tjänst allt ifrån tidpunkten för dess inrättande, lämnat det, ofta till och med före utlöpanDET av kontrakten, emedan de fått klart för sig, att möjligheten till befordran inom sekretariatet vore stängd för dem.

3. *Permanent* Haagdomstolens konsultativa utlåtanden. I september år 1926 församlades i Genève den konferens, som hade till uppgift att undersöka förutsättningarna för tillmötesgående av Amerikas förenta staters fem reservationer och villkor för an-

slutning till signaturprotokollet angående statuterna för permanenta Haagdomstolen. Vid konferensen hade i samband med behandlingen av den med den femte reservationen sammanhängande frågan, om folkförbundsrådet kunde inhämta permanenta Haagdomstolens konsultativa utlåtande endast efter enhälligt beslut eller om beslut med enkel majoritet härför vore tillfyllest, förslaget framkastats att låta inhämta domstolens utlåtande i denna fråga, i vilken meningarna voro delade. Inför 1928 års folkförbunds församling upptogs ånyo diskussionen i detta ämne. Under generaldebatten över rådets verksamhet framhöll Undén med tydlig hänsyftning på den olösta ungersk-rumänska optanttvisten, att han hoppades, att rådet vid varje inför det anhängig tvist av juridisk natur måtte inhämta permanenta Haagdomstolens konsultativa utlåtande, och att rådet, om den tvekan, som det synes hava visat att vända sig till domstolen, skulle bero på den osäkerhet, som råder i frågan, om ett dylikt beslut skall fattas med enhällighet eller om enkel majoritet vore tillräcklig för giltigt beslut, måtte åt domstolen själv överlämna omsorgen att fastställa, om den vore behörigen tillfrågad. Senare framhöll även Schweiz' förste delegerade i församlingen, Motta; betydelsen av att permanenta Haagdomstolens konsultativa utlåtanden »oftare och djärvare» än vad som hitintills varit fallet, inhämtas. Svårigheten bestode emellertid även enligt hans åsikt uti den osäkerhet, som råder i frågan, huruvida domstolens konsultativa utlåtanden endast kunna inhämtas efter enhälligt rådsbeslut — varvid likvisst de tvistande parternas röster borde frånräknas. För att erhålla ett tillräckligt auktoritativt uttalande i denna fråga underställde därför Motta i den schweiziska delegationens namn församlingen förslaget att uppmåna rådet att taga i övervägande önskvärdheten av att i och för inhämtande av konsultativt utlåtande underställa permanenta Haagdomstolen frågan, huruvida församling och råd genom beslut, fattat med enkel majoritet, kunna begära dylikt utlåtande.

Förslaget remitterades senare till första kommissionen för juridiska och konstitutionella frågor och blev i denna vid tre olika sammanträden föremål för en synnerligen utförlig, ehuru i det stora hela föga givande debatt.

Under kommissionsbehandlingen blev frågan, om plikt föreligger för permanenta Haagdomstolen att avgiva konsultativa utlåtanden i frågor, som behörigen underställts den, icke föremål för diskussion, sannolikt beroende på att en plikt i detta fall allmänt torde hava förutsatts. En dylik plikt följer icke av domstolsstatuterna, som icke innehålla några bestämmelser om konsultativa utlåtanden, utan direkt av artikel 14 i förbundspakten. Endast den franska texten, som säger, att domstolen »donnera . . . des avis consultatifs», skulle kunna göra frågan tvivelaktig. Men beaktas det, att futurumform understundom begagnas i franskt lagspråk för att uttrycka en plikt, och göres en jämförelse med den engelska texten i ämnet, där det säges, att »the cour may also give an advisory opinion»,

framstår det såsom tydligt, att artikel 14 i pakten konstituerar en plikt för domstolen att avgiva konsultativa utlåtanden i tvister och frågor, som behörigen hänskjutas till den av församling eller råd. Det är tydligen och denna uppfattning, som ligger till grund för den officiella svenska översättningen, där det säges, att domstolen »skall . . . avgiva utlåtande». Denna plikt för domstolen gäller i det fall, då frågan hänför sig till en inför rådet anhängig konkret tvist, alldeles oberoende av om de tvistande staterna underlåta att inställa sig inför domstolen genom representanter eller att besvara av denna framställda frågor. Plikten följer även i detta avseende direkt ur förbundspakten och icke ur artikel 53 i domstolsstatuterna, som endast talar om parts tredska att inställa sig, ty inför domstolen finnes det i detta fall inga parter i egentlig bemärkelse och det kan därför aldrig vara fråga om en tredska av part att inställa sig och därför icke heller om ett tredskoutlåtande. Endast inför rådet finnes det i detta fall parter, och endast där kunna sålunda parter tredska att inställa sig. Permanenta Haagdomstolens vägran att avgiva det begärda konsultativa utlåtandet i den ostkarelska tvistefrågan mellan Finland och Ryssland synes visserligen prima facie giva stöd för en annan uppfattning — det fränses i detta sammanhang, huruvida domstolen var behörigen tillfrågad, då Ryssland icke samtyckt att hänvisa frågan till domstolen — men ett närmare studium av utlåtandet visar, att det avgörande hindret för domstolen att avgiva det begärda konsultativa utlåtandet icke var Rysslands underlåtenhet att inställa sig inför den genom ombud eller att besvara framställda frågor, utan den omständigheten att domstolen just genom Rysslands hållning icke kunde få kännedom om tillräckligt klara och tydliga fakta för att anse sig vara i stånd att avgiva det begärda utlåtandet.

Rådets befogenhet att inhämta permanenta Haagdomstolens konsultativa utlåtande — varmed korresponderar en ovillkorlig plikt för domstolen att avgiva detta — är oberoende av om de tvistande parterna lämna sitt samtycke härtill icke endast i det fall, att de båda äro förbundsmedlemmar, utan även i det fall, att en av dem eller båda stå utom förbundet. Vad det förra fallet beträffar, följer påståendets riktighet såväl ur en analogisk tillämpning av artikel 15: 6 i förbundspakten som ur »allmänna rättsprinciper», vilka över allt ingripa såsom subsidiära folkrättskällor, där fördrags- och sedvanerätt varken bejaka eller klart förneka ett anspråk. Vad åter det fall beträffar, att båda de tvistande staterna eller en av dem står utom folkförbundet, följer rådets befogenhet att hänvända sig till domstolen i och för inhämtande av dess konsultativa utlåtande, vare sig den eller de utom förbundet stående staterna lämna sitt samtycke härtill eller icke, för alla fall redan av artikel 11 i pakten, vilken i händelse av en tvist, som hotar att störa freden, åt rådet delegerar befogenheten att vidtaga alla mått och steg, som äro ägnade att trygga freden, men för det speciella fall, att den eller de utom förbundet stående, tvistande staterna

inbjudits av rådet enligt artikel 17: 1 i pakten, ur andra stycket i samma artikel, som ger rådet befogenhet, att omedelbart efter en dylik inbjudan, sålunda vare sig den ännu icke hunnit besvaras av den utom förbundet stående staten eller den antages eller avböjes, inleda utredning rörande tvisten samt föreslå de åtgärder, som i det föreliggande fallet må synas lämpligast och mest effektiva. Den belgiske delegeraden Rolin uttryckte emellertid under kommissionsbehandlingen den uppfattningen, att om en fråga rör en inför rådet anhängig tvists materiella sida, permanenta Haagdomstolens konsultativa utlåtande endast kunde inhämtas med parternas samtycke — dessa må vara förbundsmedlemmar eller icke — såvida de icke underkastat sig domstolens obligatoriska jurisdiktion. Rolin stödde sig härvid på domstolens vägran att uttala sig i den ostkarelska frågan, som av rådet underställts densamma, och ansåg denna vägran berö på att Ryssland icke samtyckt till domstolens hörande. Men grunden till domstolens hållning i detta fall var i själva verket en helt annan, nämligen, att den på grund av Rysslands underlåtenhet att besvara av domstolen framställda frågor icke kom i besittning av tillräckligt klara upplysningar beträffande fakta, vilkas existens voro av avgörande betydelse för utlåtandets avgivande. Det är av vikt att observera detta, ty den av Rolin anförda uppfattningen av motivet till domstolens vägran att avgiva utlåtande i den berörda tvistefrågan är den allmänt hyllade. Även rådet självt synes hava anslutit sig till denna tolkning, då det i anledning av domstolens vägran fattade en resolution, i vilken det förklarade, att domstolens åsikt i frågan »icke för rådet utsluter möjligheten att tillgripa vilken åtgärd som helst, däri inbegripen en begäran om konsultativt utlåtande av permanenta Haagdomstolen, i en fråga, i vilken en stat, som icke är medlem av folkförbundet, är inblandad, och som vägrar att lämna nödiga upplysningar, för det fall att omständigheterna fordra vidtagandet av åtgärder av detta slag för att bereda rådet möjlighet att fullgöra de funktioner, som i fredens intresse åvila det enligt paktens bestämmelser». Det är vidare samma feltolkning, som ligger till grund för den förut omtalade i september år 1926 i Genève församlade konferensens yttrande över Amerikas förenta staters femte reservation, i vilket det förklaras; att permanenta Haagdomstolen redan haft tillfälle att uttala sig i en tvist mellan en förbundsmedlem och en utom förbundet stående stat — varvid ostkarelska tvisten åsyftades — och att domstolens jurisprudence, »sådan som den finnes formulerad i konsultativa utlåtandet nr 5, synes vara av natur att tillmötesgå Förenta staternas önsknings». Det kan till sist i detta sammanhang förtjäna framhållas, att permanenta Haagdomstolens utlåtande inhämtats och avgivits i Mosultvisten mellan Storbritannien och Turkiet, varvid detta — som icke är folkförbundsmedlem — uttryckligen protesterat häremot (ehuru det besvarat av domstolen framställda frågor).

Sedan det sålunda är ådagalagt, att rådet äger befogenhet in-

hämta permanenta Haagdomstolens konsultativa utlåtande oberoende av de tvistande parternas samtycke, vare sig dessa äro förbundsmedlemmar eller icke, uppkommer till besvarande frågan, om enhällighet härför fordras bland rådets övriga ledamöter, eller om beslut härom kan fattas med enkel majoritet. Lösningen av detta problem är emellertid beroende på den juridiska natur, som får tillskrivas dessa konsultativa utlåtanden. Från strängt juridisk synpunkt kunna de icke vara annat än icke i något avseende juridiskt förbindande råd. Denna åsikt hävdades under kommissionsdebatten av den finske delegeraden Erich, den italienske delegationschefen och kommissionsordföranden Scialoja och den schweiziske kommissionsrepresentanten Burckhardt och följer direkt ur själva formuleringen i artikel 14 i paktens, där permanenta Haagdomstolens domar ställas i motsatsförhållande till dess konsultativa utlåtanden: i artikelns andra punkt säges det, att »domstolen skall vara behörig att döma i alla tvister av internationell natur, som parterna underställa den», under det att det i tredje punkten endast säges, att den därjämte »skall . . . avgiva utlåtande i varje tvist eller fråga, som hänskjutes till densamma av rådet eller församlingen». Den engelske delegeraden Cecil Hurst invände emellertid häremot, att en mer än hundraårig engelsk rättsregel uppdrager åt Privy Council's juridiska kommitté att på regeringens begäran avgiva s. k. konsultativa utlåtanden, som emellertid anses utgöra en definitiv reglering av en fråga, och att en motsvarande åsikt kunde tänkas hava hysts av förbundspaktens skapare vid utarbetandet av artikel 14. Den franske kommissionsrepresentanten Fromageot synes på tal om det konsultativa utlåtandets juridiska natur hava velat göra gällande, att den omständigheten, att förfarandet inför permanenta Haagdomstolen vid dessa kommitté att närma sig proceduren vid frågor, direkt anhängiggjorda inför domstolen av tvistande parter, skulle hava kunnat inverka på de konsultativa utlåtandenas juridiska natur. Det avgörande är emellertid icke procedurens större eller mindre likhet utan om den rättsnorm, på vilken dennas slutpunkt: dom och konsultativt utlåtande; stöder sig, förläner denna rättsakts innehåll giltighet eller icke. Det råder dessutom icke full överensstämmelse mellan proceduren i de båda fallen. Det har sålunda aldrig ens varit fråga om att inför rådet tvistande parter skulle hava rätt utse bisittare i permanenta Haagdomstolen enligt artikel 31 i domstolsstatuterna, då denna avgiver sina konsultativa utlåtanden.

Fordras det nu för inhämtande av permanenta Haagdomstolens konsultativa utlåtande enhälligt rådsbeslut (de tvistande parternas röster dock frånräknade), eller kan dylikt beslut fattas med enkel majoritet? Skall med andra ord frågan om dylikt utlåtandes inhämtande enligt paktens bestämmelser behandlas såsom en procedurfråga? I artikel 5, andra stycket, i paktens stadgas det, att beslut i förekommande frågor angående förfarandet fattas med enkel majoritet. Amerikas förenta staters förut omtalade femte reserva-

tion synes likvisst vila på förutsättningen, att enhälligt rådsbeslut alltid fordras för inhämtande av domstolens konsultativa utlåtande. I denna fråga yttrar den redan omnämnda konferensen, som hade till uppgift att undersöka förutsättningarna för tillmötesgående av Förenata staternas fem reservationer och villkor för anslutning till signaturprotokollet angående statuterna för permanenta Haagdomstolen, att »denna presumption ännu icke bekräftats; det kan icke med säkerhet sägas, i vilka fall . . . ett beslut med enkel majoritet icke kan vara tillräckligt». Rumäniens representant i första kommissionen, Djuvara, gjorde där gällande, att frågan om inhämtandet av domstolens konsultativa utlåtande på grund av paktens bestämmelser icke kunde behandlas såsom en procedurfråga, som kunde avgöras med enkel majoritet, ty i artikel 5, andra stycket, i paktens talas det om utseendet av kommissioner för undersökning av särskilda frågor, medan artikel 15 säger, att permanenta Haagdomstolens konsultativa utlåtande kan inhämtas i alla tvister och frågor inför råd och församling. Djuvaras uppfattning är emellertid ohållbar. Pakten ställer icke domstolen i motsats till undersökningskommissioner, ty i artikel 5, andra stycket, uppräknar den endast dessa senares tillsättande såsom ett exempel på procedurfrågor. Då frågan om inhämtande av permanenta Haagdomstolens konsultativa utlåtande i en inför rådet anhängig tvist till sin natur är en procedurfråga och då paktens uttryckliga bestämmelser icke giva anledning att skilja mellan procedurfrågor av olika slag, måste även frågan om inhämtande av domstolens konsultativa utlåtande i angivna tvister vara en procedurfråga enligt artikel 5, andra stycket, i paktens och sålunda kunna avgöras genom beslut, fattat med enkel majoritet.

Motståndet mot det schweiziska förslaget grundade sig emellertid ytterst icke så mycket på juridiska som på rättspolitiska skäl. Även om det konsultativa utlåtandet möjligen från strängt juridisk ståndpunkt endast vore ett icke förbindande råd, ansågs det dock »rent faktiskt» förplikta såväl parterna som rådet att rätta sig därefter; skulle därför en enkel majoritet i rådet kunna besluta om inhämtande av domstolens konsultativa utlåtande i en tvistefråga, skulle den därför — fortfarande endast »rent faktiskt» — kunna framkalla ett utlåtande, som finge långt större verkningar än en enhällig rådsrekommendation. Det är emellertid svårt att inse, varför icke en enhällig rådsrekommendation skulle kunna utöva samma faktiska motivation på de tvistande parterna som ett konsultativt utlåtande av permanenta Haagdomstolen, där presidentens utslagsröst kan hava varit avgörande för utformningen av utlåtandets innehåll. För övrigt kan rådet enligt artikel 15 i paktens avfatta en rekommendation i en tvistefråga genom majoritetsbeslut, vilken visserligen icke är från juridisk ståndpunkt förbindande, men som dock även den rent faktiskt skulle kunna tänkas motivera de tvistande parterna på alldeles samma sätt som ett ävenledes juridiskt icke förpliktande konsultativt utlåtande, in-

hämtat efter beslut av en enkel majoritet i rådet. Vidare kan ett utlåtande av en av rådet tillsatt särskild undersökningskommission, sammansatt av tillräckligt kvalificerade och opartiska medlemmar, med uppgift att yttra sig i en fråga, sammanhängande med en inför rådet anhängig tvist, för parter och råd framstå såsom lika auktoritativt som ett konsultativt utlåtande av permanenta Haagdomstolen. Angår frågan en undersökning av existensen av ett faktum, som om det föreligger, innebär en kränkning av folkrätten, kan en på lämpligt sätt tillsatt undersökningskommission i vissa fall till och med äga betydligt större kvalifikationer än domstolen för avgivande av riktigt yttrande. Men när en dylik kommission kan tillsättas och tillfrågas genom beslut av rådet, fattat med enkel majoritet, bör även ur rättspolitisk synpunkt detsamma kunna gälla för det fall att hänvändelsen sker till permanenta Haagdomstolen. Till sist är det delvis olika principer, som skola läggas till grund för permanenta Haagdomstolens konsultativa utlåtanden och rådets rekommendationer. Den förra grundar sina yttranden endast på gällande folkrätt. Detta framhölls med rätta, likvisst utan anförande av skäl, under kommissionsbehandlingen av Djuvara, men följer av artikel 13 i förbundspakten, jämförd med artikel 38 i domstolsstatuterna. Rådet däremot bedömer en inför det anhängig tvist från såväl juridisk som politisk ståndpunkt, ur synpunkten av vad som är gällande rätt, av vad som bör vara gällande rätt och av vad som tekniskt sett framstår såsom ändamålsenligt för fredens och fridens bevarande. Det är alltså två nya synpunkter som komma till för rådet vid avfattningen av dess endast i viss omfattning förbindande rekommendation enligt artikel 15 eller 17 i förbundspakten, vilket emellertid icke minskar betydelsen för rådet att hava full klarhet om en frågas juridiska läge, ty först då kan den vara kompetent att avfatta den ur alla synpunkter »bästa» kompromissen. Råder full klarhet om detta förhållande och framhålles det utåt med tillräcklig skärpa, föreligger ingen fara, varken för att domstolens eller rådets auktoritet skall minskas därigenom, att det senare inhämtar den förras konsultativa utlåtanden utan att alltid upptaga dettas innehåll i sin rekommendation.

På grund av det motstånd, som inom första kommissionen restes mot det schweiziska förslaget framför allt från stormaktsrepresentanternas sida; förändrade Burckhardt detta därhän, att det efter att hava redogjort för de olika åsikter, som rådde i frågan om rösningsvillkoren vid begäran om permanenta Haagdomstolens konsultativa utlåtanden, kom att innehålla en hemställan till rådet att så snart omständigheterna tillåte det företaga en undersökning av frågan, om församling eller råd med enkel majoritet kan begära domstolens konsultativa utlåtande enligt artikel 14 i folkförbundspakten. Här hemställdes sålunda endast om en undersökning över huvud taget av frågan, medan det ursprungliga schweiziska förslaget begärt inhämtande av domstolens konsultativa utlåtande i frågan. I

denna modifierade form vann förslaget första kommissionens bifall och en resolution i överensstämmelse härmed vidtogs senare av folkförbundsförsamlingen.

4. *Generalakten angående skiljedom och förlikning.* Den av förberedande kommissionen för avrustningskonferensen den 30 november 1927 tillsatta skiljedoms- och säkerhetskommittén utarbetade tre allmänna modellfördrag (A, B, C) angående skiljedom och förlikning (ävensom tre bilaterala modeller [a, b, c], uppgjorda efter samma plan som de förra), vilka i överensstämmelse med rådets direktiv framlades för 1928 års folkförbundsförsamling. De två första konventionerna (A och B) omfattade skiljedom och förlikning, den tredje (C) endast förlikningsförfarande. Kommittén uppgjorde dessa olika modeller, emedan den ansåg sig böra taga hänsyn till skiftande politiska situationer och på vissa håll förefintlig bristande benägenhet att avsluta extensiva skiljedoms- och förlikningsfördrag. De reservationer, som medgavs i de olika konventionsförslagen, ökade ytterligare deras elasticitet — vilket ansågs vara av väsentlig betydelse.

I förbundsförsamlingens första kommission för juridiska och konstitutionella frågor, till vilken tredje kommissionen för rustningsbegränsning remitterat skiljedoms- och säkerhetskommitténs förslag i och för inhämtande av dess juridiska utlåtande, beslöts det inledningsvis att hopföra de tre allmänna modellerna i en enda akt. I anledning härav utarbetade en särskilt tillsatt subkommitté en generalakt, som godkändes av kommissionerna och senare av förbundsförsamlingen — efter ändring av en oegentlighet i fördragstexten — i en resolution rekommenderades de olika staterna till anslutning.

Generalakten, som icke skulle minska de tre modellernas fördelar men till dessa lägga system och smidighet, omfattar fyra kapitel, av vilka de tre första återgiva de skilda dispositionerna i respektive konventionerna C, B och A och det fjärde hopför dessas allmänna bestämmelser. Akten giver de stater, som ansluta sig till den, icke endast möjlighet att begränsa sina förpliktelser till att omfatta endast obligatoriskt förlikningsförfarande eller förutom detta obligatorisk skiljedom i rättstvister och att formulera reservationer utan tillåter dessutom såväl utsträckning av de ingångna förpliktelserna som partiell uppsägning, vilken kan bestå i formulandet av nya reservationer. Generalakten bevarar vidare den väsentliga karaktär, som skiljedoms- och säkerhetskommittén i sista hand förlänat åt de tre allmänna modellkonventionerna, i det att den liksom dessa för att träda i kraft icke behöver underkastas särskilda underhandlingar eller bliva föremål för undertecknande utan blir gällande så snart adhesionsinstrument från åtminstone två stater överlämnats till folkförbundets generalsekretariat.

De huvudprinciper, hämtade från ett stort antal under senare år avslutade separata skiljedoms- och förlikningsavtal, som legat till

grund för skiljedoms- och säkerhetskommitténs förslag, återfinnas även i generalakten.

Distinktionen mellan juridiska och icke-juridiska tvister, mellan rätts- och intressetvister, utgör den grundläggande principen i generalakten på samma sätt som i de tidigare modellkonventionerna A och B. I Locarnotraktaterna angående skiljedom och medling liksom i ett flertal efter deras mönster uppställda skiljedoms- och förlikningsavtal ävensom i ifrågakvarande generalakt bestämes rättskonflikten såsom en tvist, där »parterna ömsesidigt bestrida varandra en rätt», och intressekonflikten såsom varje annan tvist. Enligt generalaktens tydliga formulering fordras det alltså för att en rättskonflikt skall föreligga, att båda de tvistande parterna intaga rättsståndpunkten, och blir tvisten följaktligen en intressekonflikt redan då en enda av de tvistande parterna ställer sig på intresseståndpunkten, eftersträvar en rättsändring eller åtminstone framställer ett anspråk oberoende av, huru den objektiva rätten förhåller sig till detsamma. Skall emellertid särskiljandet av rätts- och intressekonflikter hava någon väsentlig betydelse, måste skiljedomstolen vid avgörandet av det senare slaget av tvister i motsats mot i det förra vara obunden av gällande, materiell folkrätt och äga befogenhet att fastställa domens, den konkreta, individuella rättsnormens innehåll med stöd av t. ex. principen *ex æquo et bono*, som likvisst innesluter den högsta tänkbara grad av fri prövning (vilket emellertid icke hindrar att även detta avgörande är ett rättsavgörande, ett i rätten grundat avgörande, då domstolsorganet alltid även här är formellt, om än icke materiellt, bundet av en rättsnorm). Annars reduceras skillnaden mellan de olika slagen av konflikter väsentligen till en differens mellan de domstolar, som skola avgöra tvisterna. I förevarande generalakt har, för det fall att endast en av parterna ställer sig på intresseståndpunkten, skillnaden reducerats därhän, ty då är skiljedomstolen skyldig att tillämpa gällande objektiva folkrätt. I artikel 28 i generalakten föreskrives nämligen, att skiljedomstolen i icke-juridiska tvister i första hand skall tillämpa materiell objektiv rätt och endast i saknad av dylik regel döma *ex æquo et bono*. Men genom detta stadgande förutses i generalakten på samma sätt som tidigare i skiljedoms- och säkerhetskommitténs förslag och det till grund för detta liggande av den finske kommittérepresentanten Holsti utarbetade memorandum ett inom hela rättsvärlden aldrig realiserbart förhållande. Påståendet, att folkrätten är en ofullständig eller ofullkomlig rättsordning, är icke ett juridiskt utan ett rättspolitiskt värdeomdöme. Huru bristfällig folkrätten ur etisk synpunkt mången gång än må vara, kan den dock alltid läggas till grund för en dom, kan en tvist mellan stater dock alltid lösas med anläggande av rätts-synpunkter, i det här på alldeles samma sätt som inom den mest fulländade rättsordning varje anspråk, som icke finner sin täckning i en gällande rättsnorm, förklaras för enligt rätten icke bestående, d. v. s. avvisas. Intager en av de tvistande staterna rättsståndpunkten, skola

därför enligt generalakten gällande folkrättsnormer, som alltid räcka till för tvistens bedömande, läggas till grund för domen. Upp-giver emellertid även den andra parten rättsståndpunkten, ställa sig båda de tvistande staterna på intresseståndpunkten, får detta anses innebära en tyst överenskommelse mellan dem, att de icke vilja hava tvisten avgjord med gällande (materiell) folkrätt såsom grund utan oberoende av denna, att de för det konkreta fallet sålunda genom ett tyst avtal upphävt de folkrättsnormer, som reglerade fallet. I den mån detta tysta avtal icke även kan anses innehålla fastställandet av den grundsats, efter vilken skiljedomstolen skall fälla sitt avgörande, då och först då ingriper bestämmelsen i artikel 28 i generalakten, att domstolen skall döma ex æquo et bono, vilken princip, såsom redan framhållits, är tillräckligt allmänt hål-len för att icke innebära någon materiell kompetensbegränsning för domstolen (och vars fastslående i akten sålunda saknar betydelse, ty »rätt och billigt» kan varje avgörande tänkas vara, då det finnes lika många etiska gällande normsystem som det finnes tänkande människor).

Varje rättstvist skall, för så vitt de tvistande staterna icke endast anslutit sig till aktens medlingsförfarande, underställas permanenta Haagdomstolens avgörande, om parterna icke kunna enas om en särskild skiljedomstol eller, om överenskommelse därom träffats, icke kunna komma överens om kompromissens innehåll. Medlingsförfarande före domstols-(eller skiljedoms-)förfarande förekommer vid dessa juridiska tvister endast för så vitt parterna enats därom. I icke-juridiska tvister åter är medlingsförfarande i första hand obligatoriskt. Misslyckas medlingen, skall tvisten, om anslutning skett till generalakten i dess helhet, anhängiggöras inför en domstol, sammansatt av fem ledamöter. Av dessa utser vardera parten en, under det att de tre övriga, som icke få vara undersåtar i någon av de tvistande staterna, utses av parterna gemensamt. Men om dessa icke kunna enas härom skall enligt generalakten i sista hand presidenten i permanenta Haagdomstolen utse dessa tre ledamöter av skiljedomstolen, vilket innebär en förändring i förhållande till skiljedoms- och säkerhetskommitténs förslag, avsedd att garantera största möjliga opartiskhet hos domstolens ledamöter.

Godtagandet av den medling, som generalakten förutser, är, såsom redan framhållits, det minimum av förpliktelser, som en stat måste ikläda sig för anslutning till akten. Bestämmelserna angående medlingskommissionens sammansättning, arbetsformer och skyldigheter äro i princip hämtade från Locarnotraktaterna angående skiljedom och förlikning. En större frihet är dock i generalakten lämnad åt parterna; framför allt föreskrives det, att medlingskommissionen kan vara permanent eller särskilt konstituerad. Beträffande medlingskommissionens arbetssätt infördes redan vid andra läsningen i skiljedoms- och säkerhetskommittén två nya klausuler, av vilka den ena föreskriver närvaron av alla medlings-

kommissionens medlemmar, när denna skall uttala sig beträffande en tvists materiella sida, och den andra uttalar, att det icke skall omnämnas i kommissionens undersökningsprotokoll, huruvida dess rekommendation fattats med enhällighet eller med majoritet.

I generalaktens allmänna bestämmelser föreskrives det, att de tvistande parterna äro förpliktade att avhålla sig från varje åtgärd, som är ägnad att utbreda konflikten eller göra denna allvarligare, samt att ställa sig till efterrättelse de provisoriska åtgärder, som kunna föreskrivas av permanenta Haagdomstolen eller den särskilda skiljedomstolen; medlingskommissionen däremot har endast befo genhet att föreslå dylika åtgärders vidtagande. Såsom redan tidigare omnämnts medgives det vidare i generalaktens allmänna bestämmelser, i och för ernående av största möjliga anslutning till denna, en vidsträckt användning av reservationer. Det bör emellertid beaktas, att dessas räckvidd icke bestämmes av parten själv utan av permanenta Haagdomstolen, som enligt akten är kompetent att slita varje tvist angående aktens tolkning eller tillämpning. Den reservation, som upptagits i skiljedom- och säkerhetskommitténs förslag, angående tvister, som beröra ett lands konstitutionella principer, har strukits i kommissionsbehandlingen beroende på att reservationen skulle skapa en bristande jämställdhet mellan stater med olika konstitutionella system. Det bör emellertid observeras, att uttrycket konstitutionell rätt återfinnes på ett annat ställe i generalakten och där medför motsvarande bristande jämställdhet, som kommissionen velat undvika genom nyssnämnda strykning. I generalaktens allmänna bestämmelser förekommer nämligen ett stadgande, hämtat från ett flertal yngre, separata skiljedomstraktater, i vilket det föreskrives, att (skilje-)domstolen skall bestämma lämplig gottgörelse för den händelse, att en statsakt helt eller delvis står i strid med folkrätten, men statens konstitutionella rätt icke eller endast ofullständigt medgiver undanröjande av aktens verkningar.

5. *Modeller till traktater angående non-agression och ömsesidigt bistånd.* Enligt en utbredd uppfattning består staternas yttre säkerhet i förefintligheten av två principiella garantier, nämligen, dels att de icke bliva anfallna av någon stat, dels att de, om detta ändå inträffar, erhålla omedelbart och effektivt bistånd från andra stater. Samma uppfattning kan i viss omfattning sägas ligga till grund för folkförbundspaktens bestämmelser: den förra garantien är inskriven i artikel 10, den senare i artikel 16. Men den säkerhet, som paktens erbjuder, betraktas av ett flertal stater såsom icke tillräcklig, emedan de garantier, som konstituera den, anses alltför obestämda i sin princip och osäkra i sin tillämpning, varför de av dessa stater, som anse sig hotade av andra, icke vilja minska den garanti för sin säkerhet, som de finna i rustningar. — Det var för att utfylla de luckor, som ansågos finnas i paktens säkerhetsbestämmelser, som 1924 års Genèveprotokoll, avsett att vinna allmän anslutning, utarbetades. Med hänsyn till de omständigheter,

som gjorde att detta protokoll aldrig kom att träda i kraft, skulle det emellertid vara praktiskt oklokt och politiskt skadligt för folkförbundets prestige att redan några år senare försöka skapa en allmän överenskommelse mellan alla medlemmar av förbundet angående ömsesidigt bistånd och non-agression. Skiljedoms- och säkerhetskommittén ansåg därför med anläggande av dessa synpunkter enda möjliga medlet att för närvarande öka staternas säkerhet ligga i dylika överenskommelser mellan två stater eller smärre grupper av stater. Den utarbetade i följd därav tre modeller (D, E, F) om non-agression och ömsesidigt bistånd, av vilka den ena (F) utgjorde ett förslag till ett bilateralt non-agressionsfördrag och de två andra (D och E) voro avsedda att läggas till grund för överenskommelser mellan särskilda grupper av stater, som kunde vara intresserade av avslutandet av fördragen av denna typ. I en av 1928 års folkförbunds församling fattad resolution anslöt sig även denna till uppfattningen, att regionala fördrag angående non-agression och ömsesidigt bistånd voro ägnade att stärka säkerhetsgarantierna och rekommenderade de av skiljedoms- och säkerhetskommittén utarbetade modellerna till studium åt de stater, som kunde vara »intresserade» av avslutandet av dylika fördrag.

Till grund för de av skiljedoms- och säkerhetskommittén utarbetade modellerna, främst förslaget (D) angående såväl non-agression som ömsesidigt bistånd, ligger Rhenlandspakten av år 1925 och de senare traktater, som i sina grundläggande principer bygga på denna. I artikel 1 i var och en av modellerna föreskrives i anslutning till Rhenlandspaktens formulering, att de kontrakterande parterna förplikta sig att icke påbörja ett anfall eller en invasion gentemot varandra och att icke i något fall tillgripa krig. Förbudet gäller emellertid endast anfallskrig, vilket framgår av andra stycket i samma artikel, där det fortfarande i anslutning till Rhenlandspakten förklaras, att tillgripande av maktmedel är tillåtet såsom nödvärn, d. v. s. såsom avvärjande av ett angrepp av förut nämnd natur, såsom en aktion enligt artikel 16 i folkförbundspakten, och såsom en aktion enligt rådets eller församlingens beslut eller såsom tillämpning av artikel 15: 7 i paktens, i detta sista fall under förutsättning, att maktmedlen riktas mot den stat, som först anfallit.

Såsom en följd av förbudet att tillgripa väpnade makt- (eller sanktions-) åtgärder föreskrives i artikel 2 i var och en av modellerna, att varje tvist, som icke kan lösas på diplomatisk väg, skall bli föremål för fredlig reglering. Proceduren är här densamma som enligt Locarnofördragen angående skiljedom och medling, så att (i saknad av annan speciell överenskommelse), varje rätts-tvist, d. v. s. varje tvist, i vilken »parterna ömsesidigt bestrida varandra en rätt», skall hänskjutas till permanenta Haagdomstolen eller genom särskild överenskommelse till en skiljedomstol samt varje intressetvist, d. v. s. varje annan tvist till en medlings-

kommission (samt om denna misslyckas till rådet enligt artikel 15 eller 17 i folkförbundspakten).

Enligt modellen (D) till fördrag om ömsesidigt bistånd förfares, allt eftersom en kränkning av artikel 1 eller 2 föreligger, på olika sätt. I förra fallet skall den kränkta parten omedelbart hänskjuta frågan till folkförbundsrådet, som så snart det konstaterat, att kränkningen är förhanden, omedelbart skall meddela detta till övriga signatärmakter, vilka då äro förpliktade att omedelbart bistå den kränkta staten. Modellen utpekar sålunda icke automatiskt angriparen såsom 1924 års Genèveprotokoll utan överlämnar liksom Rhenlandspakten omsorgen härom åt rådet. Förslaget går dock icke så långt som denna senare, då det icke liksom denna pakt föreskriver övriga kontraherande stater omedelbara hjälp — sålunda redan före rådets ingripande — då dessa anse ett flagrant angrepp föreligga och omedelbar hjälp vara av nöden. Vad åter det fall beträffar, att en kränkning av artikel 2 föreligger, d. v. s. att part vägrar att följa den föreskrivna fredliga proceduren för tvists slitande eller att ställa sig ett domstolsavgörande till efterrättelse, föreskriver förslaget i överensstämmelse med Genèveprotokollet, som även legat till grund för Rhenlandspaktens bestämmelser i ämnet, att den kränkta parten skall hänvända sig till rådet och att de övriga kontraherade parterna skola vara förpliktade att följa rådets rekommendation.

Modellen till traktater angående non-agression och ömsesidigt bistånd innehåller icke såsom Rhenlandspakten någon klausul, som garanterar vidmakthållandet av det territoriella status quo, ehuru en dylik individuell eller kollektiv garanti enligt skiljedoms- och säkerhetskommitténs åsikt skulle skapat en betydande säkerhetsfaktor. Anledningen till att en sådan bestämmelse saknas i modellen är den samma som för det i Locarno år 1925 avslutade polsk-tyska skiljedomsfördraget, nämligen, att vissa stater icke skulle anse sig kunna ansluta sig till en dylik klausul, vilket emellertid icke bör förhindra avslutandet av fördrag om non-agression och ömsesidigt bistånd. Folkförbundsmedlemmarna äro ändå utan en dylik bestämmelse i ett avtal bundna av artikel 10 i paktens, som förpliktar dessa att respektera varandras territoriella integritet — vilket för övrigt redan före förbundets tillkomst utgjorde innehållet i en gällande folkrättsnorm — och att vidmakthålla denna mot yttre angrepp. Modellen förstärker vidare icke såsom Rhenlandspakten säkerhetens effektivitet genom att förutse garantier från tredje stats sida, emedan kommittén icke ansett det lämpligt att intaga bestämmelser härom i traktatmodellen. I den händelse kontraherande stater skulle lyckas ernå en dylik garanti från tredje stat, kan emellertid denna antingen såsom i Rhenlandspakten inryckas i själva traktaten eller upptagas i en särskild konvention. I motsats mot Rhenlandspakten är modellen dessutom avsedd att kunna läggas till grund för traktater även med stater, stående utom folkförbundet. Skiljedoms- och säkerhetskommittén har ansett

detta bliva möjligt därigenom, att den i en särskild artikel inryckt bestämmelsen, att tvister av icke-juridisk natur i händelse av förliknings misslyckande skola regleras efter artikel 17 i folkförbundspakten, om en av staterna icke är medlem i förbundet.

Modellen till traktater angående non-agression och ömsesidigt bistånd förutser ingen garanti gentemot angrepp från tredje stats sida. Diskussionen inom skiljedoms- och säkerhetskommittén utvisar, att vissa stater ansågo en dylik garanti nödvändig för säkerhetens stärkande, särskilt i det fall, då vissa andra stater vägrade att med dem avsluta kollektivfördrag angående non-agression, ömsesidigt bistånd och fredlig lösning av tvister. Å andra sidan gjordes det emellertid gällande inom kommittén, att det vore olämpligt, att folkförbundet föresloge förbundsmedlemmarna att ingå traktater, som skulle kunna vara ägnade att leda till bildandet av rivaliserande maktgrupperingar. De mest aggressiva avsikter kunna dessutom också iklädas den mest defensiva form.

Sune Holm.

En svensk nationalkommitté för befolkningsforskning. Den internationella konferens för diskussion av befolkningsproblem, som i september 1927 sammanträdde i Genève och rörande vilken meddelande förut lämnats i denna tidskrift, beslöt i en särskild resolution, att en permanent internationell organisation skulle bildas med uppgift att undersöka befolkningsproblemen från rent vetenskapliga synpunkter (»in a strictly scientific spirit»). För detta ändamål tillsatte konferensen en kommitté, som erhöi i uppdrag att utarbeta stadgar för en dylik organisation. Efter förarbeten av denna kommitté och på dess inbjudan konstituerades i juli förra året på ett möte i Paris den »*Internationella Unionen för vetenskaplig undersökning av befolkningsproblemen*». Ur de därvid antagna stadgarna må följande anföras:

1. Unionens uppgift är att befordra vetenskapliga undersökningar rörande befolkningsproblem och särskilt:

(a) Att igångsätta och organisera undersökningar, som bero av internationellt samarbete, att sörja för vetenskaplig diskussion av sådana undersökningar samt att publicera dem med undvikande av duplicering av redan existerande internationella statistiska byråers publikationer.

(b) Att underlätta antagandet av enhetliga metoder för insamlandet, framläggandet och analyseringen av data rörande befolkningsdata, inklusive icke blott demografiska utan även ekonomiska, sociala och biologiska data i vidaste bemärkelse.

(c) Att centralisera utbytet av befolkningsstatistiska uppgifter, med ändamål att underlätta undersökningen.

(d) Att samarbeta med andra organisationer av vetenskaplig art och med liknande uppgifter.

(e) Unionen inskränker sig till uteslutande rent vetenskapliga undersökningar i strängaste bemärkelse. Den vill hålla sig utanför diskussion av religiösa, moraliska eller politiska frågor. Såsom Union avhåller den sig från att understödja någon som helst befolkningspolitik i synnerhet i riktning vare sig av ökad eller minskad nativitet.

2. Anslutningen av olika länder till Unionen är beroende av omröstning vid generalförsamlingen och två tredjedelars majoritet. Följande länder äro redan från början anslutna till Unionen, såvida de bilda nationalkommittéer och välja delegerade till den första eller andra generalförsamlingen, nämligen: Argentina, Australien, Belgien, Brasilien, Canada, Danmark, Frankrike, Grekland, Holland, Italien, Japan, Norge, Nordamerikas Förenta Stater, Polen, Ryssland, Spanien, Storbritannien, Sverige, Schweiz, Tjechoslovakiet och Tyskland.

3. En nationalkommitté, -societet, -råd, -förening eller liknande ansvarig organisation skall bildas i varje till Unionen anslutet land. Den skall bildas under medverkan antingen av en därtill av Unionen befullmäktigad person eller av en vetenskaplig akademi eller annan vetenskaplig institution eller sammanslutning av sådana institutioner inom landet ifråga. För den händelse flera sådana organisationer förefinnas inom ett land skall valet dem emellan träffas av Unionens exekutivkommitté.

4. Nationalkommittéernas uppgift skall vara att befordra och koordinera, i sina respektive länder, undersökningar av olika frågor rörande befolkningar, särskilt med hänsyn till internationella synpunkter. Varje nationalkommitté kan ensam eller tillsammans med andra nationalkommittéer för diskussion förelägga Unionen frågor fallande inom Unionens verksamhetsområde.

Varje nationalkommitté skall utse delegerade till Unionens generalförsamling till ett antal ej överstigande två gånger det antal röster, som tillkomma det land den representerar.

5. Unionens angelägenheter handläggas av

(a) Generalförsamlingen.

(b) Rådet.

(c) Exekutivkommittén.

Den slutliga bestämmanderätten skall ligga hos generalförsamlingen.

6. Exekutivkommittén skall bestå av en Ordförande (President) och tre ledamöter (vice-Presidents), av vilka en tillika skall vara kassör. Dessa funktionärer väljas av generalförsamlingen för en tid av sex år, dock så, att hälften skola avgå vart tredje år. Till en början skall lotten avgöra vilka av funktionärerna, som skola avgå vid andra generalförsamlingen.

En generalsekreterare skall utses av exekutivkommittén med rådets stadfästelse.

7. Rådet består av en delegerad från varje nationalkommitté. Rådet sammanträder minst en gång om året. Det skall granska en av generalsekreteraren framlagd rapport, Unionens räkenskaper och budget och övervaka verkställandet av generalförsamlingens beslut.

8. Avgående ledamöter av exekutivkommittén kunna återväljas. Rådet har befogenhet att utse ersättare vid förekommande vakanser inom exekutivkommittén. Sålunda utsedd suppleant skall fungera till nästa generalförsamling, som förrättar valet. Den därvid valde skall fungera till utgången av den ledamots mandattid, som han ersätter. Den person som utses eller väljes till ersättare av avgången ledamot skall om möjligt tagas från samma land som den person, vars plats blivit ledig.

9. Unionen skall inrätta en administrativ centralbyrå, vars funktionärer skola utses framför allt med hänsyn till tekniska kvalifikationer men så vitt möjligt bland personer av olika nationalitet.

Byrån skall, under generalsekreterarens ledning, handhava Unionens korrespondens, upplägga dess arkiv samt utgiva och distribuera de publikationer, som antagits av generalförsamlingen. Byrån skall vidare ansvara för fondernas användning i enlighet med budgeten och exekutivkommitténs beslut.

10. Generalförsamlingen kan utse kommissioner för utförande av särskilda undersökningar. Kommissionerna skola avgiva rapporter rörande sitt arbete.

11. Ordföranden och ordinarie ledamöterna i Kommission väljas av Unionens generalförsamling för viss tid, som vid behov kan av församlingen utsträckas.

12. Kommission må antaga särskilda stadgar och kan adjungera extra ledamöter med två tredjedelars majoritet. Sådana extra ledamöter behöva ej vara delegerade, men måste vara undersåtar i de länder som anslutit sig till Unionen. Alla handlingar av intresse för andra ledamöter av Unionen översändas till nationalkommittéerna av Unionens centralbyrå.

13. Efter exekutivkommitténs bemyndigande kan kommission utgiva egna publikationer eller anförtro del av sitt arbete åt särskild institution eller särskilda personer.

14. Som regel skall generalförsamlingen sammanträda vart tredje år. Tid och plats för sammanträde bestämmes av föregående generalförsamling. — — — — —

15. För särskilda ändamål kan Unionens President, med exekutivkommitténs tillåtelse, kalla generalförsamlingen till extra sammanträde. På begäran av nationalkommittéerna, avgiven med två tredjedelar av de röster nationalkommittéerna konstitutionellt förfoga över, skall sådant extra sammanträde utlysas.

16. Alla ledamöter av nationalkommittéerna må överta generalförsamlingens sammanträden och delta i diskussionen, men endast delegerade äga därvid rösträtt. Unionens President kan

med vederbörande nationalkommittés medgivande inbjuda även andra vetenskapsmän att närvara vid generalförsamling samt deltaga i diskussionen men icke i besluten. — — — — —

17. — — — — —

18. Om och när två tredjedelar av de anslutna nationalkommittéerna så begära, bör en internationell och för allmänheten öppen Kongress avhållas. — — — — —

19. Exekutivkommittén uppgör budgeten för åren mellan generalförsamlingens sammankomster. — — — — —

Övriga paragrafer innehålla i korthet bl. a., att varje land skall ha högst en röst för varje påbörjad femtalmiljoner innevärdare, dock högst fem röster. För varje röst avgives en kontribution till Unionen av tillsvdare 10 pund sterling per år. Inkomsterna skola användas för expenser och administration, publiceringskostnader och i övrigt till befastande av Unionens arbetsuppgifter. Unionen kan också mottaga donationer och legat för särskilda eller allmänna ändamål, godtagna av exekutivkommittén. Vid generalförsamling får omröstning icke företages rörande värdet av viss vetenskaplig undersökning. Besluten ske i övrigt med enkel majoritet och ordförandens utslagsröst efter omröstning bland de närvarande delegerade, utom i frågor av administrativ eller finansiell art, vilka avgöras genom omröstning av nationalkommittéerna som sådana, var och en med det antal röster, som ovan angivits. Vid dylika frågor behandling må nationalkommitté som icke är vid församlingen representerad insända skriftligt votum.

Rörande kommissionerna och nationalkommittéerna antogs följande reglemente:

1. Kommissionens byrå består av en ordförande, utsedd av generalförsamlingen och en vice ordförande, utsedd av kommissionen. Därtill kan kommissionen utse en sekreterare.

2. Kommissions åliggande är: Att uppgöra program för undersökningar, studier och experiment inom sitt område; att tid efter annan utföra undersökningar av de erhållna resultaten och att uppgöra rapport till generalförsamlingen.

3. Nationalkommittéerna skola så långt de förmå deltaga i utförandet av det av Kommission planlagda arbetet.

4. Nationalkommittéerna skola avgiva redogörelser för sina arbetsresultat samt avgiva kommentarer och förslag. — — — — —

Till Unionens president utsågs professorn Raymond Pearl, U. S. A., och till vice presidenter prof. Corrado Gini, Italien, prof. Léon Bernard, Frankrike, samt Sir Bernhard Mallet, England, den senare tillika kassör.

Tills vidare konstituerades följande tre kommissioner:

- I. För frågor rörande befolkningen och folkförsörjningen.
- II. För frågor rörande nativitet, fruktsämhet och sterilitet.
- III. För de primitiva folkens demografi.

Nationalkommittéerna skulle anmodas att för kommissionernas

räkning var för sitt land avgiva en redogörelse för de berörda frågorna.

Vid den diskussion, som ägde rum rörande Unionens finanser, ställdes betydande anslag i utsikt från amerikanskt håll under förutsättning att de övriga till Unionen anslutna länderna tillsammans kunna åstadkomma lika mycket.

I sammanträdet i Paris deltog från svensk sida professor Gösta Bagge och docenten K. A. Edin, Stockholm. På deras initiativ har under hösten en svensk nationalkommitté för befolkningsforskning konstituerats. Den räknar ett sextiotal ledamöter, företrädesvis vetenskapsmän av facket men även representanter för våra näringar och vårt ekonomiska liv. Särskilt är vår läkarkår talrikt representerad inom kommittén.

På ett sammanträde den 7 sistlidne december antogs följande stadgar för den svenska nationalkommittén:

Stadgar för Svenska Nationalkommittén för befolkningsforskning.

§ 1.

Svenska Nationalkommittén för befolkningsforskning är ansluten till *L'union internationale pour l'étude scientifique des problèmes de population*, upprättad i Paris den 5 juli 1928. Dess uppgift är, dels att utarbета de i Unionens stadgar avsedda förlöpande redogörelserna rörande befolkningsfrågor, dels att, i den mån personliga krafter och penningmedel stå till förfogande, främja svenska forskningar rörande befolkningsfrågor, dels slutligen att avgiva yttranden och, så vitt möjligt, utgiva skrifter samt anordna föredrag och diskussioner rörande dylika forskningar. Kommittén, som skall ansvara för ett årligt bidrag till Unionens allmänna omkostnader om 20 pund sterling, utser två befullmäktigade delegater i Unionen.

§ 2.

I Kommittén inväljes svenska män och kvinnor, vilka hava intresse för dess uppgifter och kunna väntas främja dessa. Inval verkställas av (de i § 3 omnämnda) Fullmäktige eller, med deras tillstyrkande, vid allmänt kommittésammanträde på förslag av två kommittémedlemmar. Om sluten omröstning begäres, erfordras för inval $\frac{2}{3}$ av de avgivna rösterna. Medlemsavgiften är 3 kronor per år eller 100 kronor en gång för alla.

§ 3.

Ordinarie sammanträde, årsmöte, skall hållas under februari månad, på dag som bestämmes av Fullmäktige. Kallelse till årsmötet skall utfärdas per post minst 14 dagar före dess hållande. Kommittén utser därvid minst 10, högst 15 Fullmäktige samt bland dessa en Styrelse, bestående av ordförande, vice ordförande, sekre-

terare (och verkställande ledamot) samt skattmästare. Samtidigt utses två revisorer samt, på förslag av Fullmäktige, de i § 1 omnämnda delegaterna i Unionen. Extra kommittésammanträde hålles, efter kallelse per post minst 8 dagar i förväg, när Styrelsen så finner lämpligt, eller minst 5 kommittémedlemmar så påfordra. För viktigare beslut skall Styrelsen inhämta Fullmäktiges, eller om minst 5 kommittémedlemmar så påfordra, allmänt kommittésammanträdes godkännande.

§ 4.

För ändring av dessa stadgar erfordras beslut å årssammanträde med $\frac{2}{3}$ majoritet. För den händelse Nationalkommittén skulle upphöra, skola dess tillgångar överlämnas till Stockholms Högskola för användning till främjande av Kommitténs syften.

Till ordförande valdes professorn Alfred Petterson, Karolinska Institutet, till vice ordförande professorn Sven Wicksell, Lunds Universitet, och till sekreterare docenten Karl Arvid Edin, Stockholms Högskola. Till Fullmäktige utsågos utom dessa följande personer: prof. G. Bagge, doc. G. Bonnier, prof. S. Brisman, prof. S. de Geer, prof. P. Haglund, direktören i Sveriges Allm. Lantbrukssällskap L. Nannesson, prof. H. Nelson, byråchefen B. Nyström, bankdirektör C. Rydbeck och doktor Alma Sundqvist.

Tack vare understöd av en dess ledamot startar nationalkommittén icke alldeles utan fonder. Det är också kommitténs förhoppning, att nödiga medel skola kunna åvägbringas i den mån kommitténs arbetsprogram hinner taga fastare former och särskilda undersökningar bliva planerade.

Tillsvidare har nationalkommittén endast medhunnit en verksamhetsyttring utåt, ehuru en betydelsefull sådan. Nationalkommittén har nämligen den 22 december 1928 till Konungen ingivit en skrivelse rörande nästkommande folkräkning (1930). I denna skrivelse framställas vissa allmänna och speciella önskemål beträffande folkräkningens omfattning samt hemställes, att Kungl. Maj:t ville för planeringen av nästa folkräkning tillkalla en särskild kommitté, inrymmande bl. a. representanter för de viktigaste av de forskningsområden, för vilka folkräkningen är en betydelsefull informationskälla. Denna kommitté skulle i samarbete med Statistiska Centralbyrån utarbeta och framlägga detaljerade förslag till anordnande av 1930 års folkräkning.

S. D. W.

Statistiska Centralbyråns organisation. Liksom flera andra ämbetsverk har statistiska centralbyrån under senare år stått under det pågående besparingsarbetets bann. De år 1920 tillsatta s. k. statistiksakkunniga hade i uppdrag att underkasta de

officiella statistiska publikationerna en granskning med syfte att efterse, huruvida och i vilken mån inskränkningar däruti vore möjliga. Denna revision gick visserligen ganska lätt ut över statistiska centralbyråns publikationer, som också är naturligt, eftersom dessa publikationer mer än andra ämbetsverks torde ha utarbetats efter fackmässiga grunder. Men det är karakteristiskt, att det statliga besparingssträvandet efter kriget började med en revision av de statistiska publikationerna. Den år 1923 tillsatta besparingskommittén hade ett vidsträcktare uppdrag än statistiksakkunniga, men även denna kommitté hade ett gott öga till statistiken. Beträffande statistiska centralbyrån inskränkte sig denna kommitté dock till vissa förslag beträffande fiskeristatistiken och rättsstatistiken. »Besparingsarbetets bann» gjorde sig emellertid märkbart även på andra sätt, och statistiska centralbyrån har fått kännning därav bl. a. därigenom, att en påtänkt omorganisation i inskränkningens tecken hållits så att säga svävande över dess huvud. Vid uppståndna ledigheter av ordinarie befattningar hava dessa genom Kungl. Maj:ts beslut tillsvidare vakanssatts och tjänsterna uppehållits på förordnande. Som naturligt är har ett sådant sakernas tillstånd i betydlig grad hindrat ämbetsverket att på bästa sätt utveckla sin verksamhet och för tjänstemännen av lägre grad hava förhållandena blivit ganska besvärande, i det att så gott som alla befordringar och befodringsutsikter uteblivit under senare år. Det torde därför — trots allt — ha känts som en lättnad, då 1926 års besparingssakkunniga i maj 1927 erhöles en fackstatistiker som ledamot och samtidigt fick sig förelagt ett program för revision av den officiella statistiken, däribland särskilt statistiska centralbyråns verksamhetsområden. Visserligen hägrade nu ytterligare inskränkningar vid horisonten, men hellre detta än det rådande osäkerhetstillståndet. Det program som förelades besparingssakkunniga var ganska omfattande och innebar bl. a. en behandling av den officiella statistikens organisationsfråga utifrån synpunkten, huruvida en centraliserad eller decentraliserad organisationsform vore den mest lämpliga. Frågan om den officiella statistikens mera enhelliga överledning skulle också tagas upp.

Av besparingssakkunniga torde revisionsarbetet också ha tagits upp efter dessa riktlinjer, på samma gång som särskilda förslag rörande kommerskollegii och socialstyrelsens statistiska avdelningar utarbetades, med utgående från, att dessa ämbetsverk skulle i allt väsentligt behålla sina nuvarande statistiska arbetsuppgifter. Vad beträffar statistiska centralbyrån ställde sig saken mera invecklat och revisionsarbetet beträffande detta ämbetsverk hade icke ännu givit slutgiltiga resultat, då ett avbrott inträdde i och med att de sakkunnigas statistiske ledamot — professor Wohlin — övertog finansministerportföljen. På det att statistiska centralbyråns organisationsfråga icke skulle komma att hållas alldeles svävande under ytterligare en obestämd tid framåt erhöles besparingssak-

kunniga emellertid en annan statistiker som ledamot och revisionsarbetet kunde fortsätta. För att proposition rörande statistiska centralbyrån skulle kunna föreläggas 1929 års riksdag ändrades dock riktklinjen därhän, att omorganisationsförslaget för statistiska centralbyrån, i likhet med de redan avlämnade eller utarbetade förslagen rörande kommerskollegium och socialstyrelsen, skulle utgå ifrån, att även centralbyrån skulle behålla sina nuvarande statistiska arbetsområden, i den mån och utsträckning dessa överhuvud prövades böra fortfarande bli föremål för officiell bearbetning.

I början av januari d. å. avgåvo besparingssakkunniga sitt efter dessa nya riktklinjer utarbetade förslag rörande statistiska centralbyrån. Betänkandet — som avlämnats allenast i maskinskrift — innehåller, utom redogörelse för centralbyråns nuvarande organisation, arbetsuppgifter och arbets sätt samt för ämbetsverkets historiska utveckling och de förutsättningar, varpå dess organisation uppbyggts, vissa förslag till inskränkningar i arbetet och personalen. Härmed har också följt vissa förslag till omläggningar av ämbetsverkets inre organisation.

De sakkunniga hava först och främst uttalat sig principiellt för en skärpning och specialisering av kompetensvillkoren för anställning som tjänsteman i statistiska centralbyrån. Dessa uttalanden hänvisa bl. a. till den större möjligheten till statistisk fackutbildning vid universiteten, som numera förefinnes, jämförd med förhållandena för tio år sedan, då centralbyrån erhöi sin senaste instruktion. Det poängteras också särskilt, huru befolkningsstatistiken är den centrala och viktigaste grenen inom vår officiella statistik samt av den beskaffenhet och vetenskapliga betydelse, att speciellt höga krav synas böra ställas på ledaren av befolkningsstatistiken. Något formligt förslag till tillsättningsprocedur och kompetensvillkor har dock icke framlagts. Man torde emellertid kunna utgå från, att chefsbefattningen vid centralbyråns befolkningsstatistiska avdelning är av liknande art som befattningarna såsom avdelningschefer (med professors namn) vid statens försöksanstalter (skogsförsöksanstalten och anstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet), och vid riksmuseum. Som bekant tillsätts dessa befattningar efter liknande regler som professorerna vid universiteten, d. v. s. vanligen efter ansökan och alltid efter bedömning genom särskilt tillkallade sakkunniga.

I övrigt går förslaget ut på personalinskränkningar och inre organisatoriska omläggningar samt ändringar i det primära statistiska arbetet, vilka det icke är anledning att här ingå på i detalj. Hårdast träffar de sakkunnigas kritik och inskränkingsförslag den kommunala finansstatistiken. Betydande inskränkningar i primärmaterialens omfattning och bearbetning samt publiceringen föreslås beträffande landskommunerna, med den motiveringen, att den bristande enhetligheten och jämförbarheten i landskommunernas räkenskaper här gör en mera detaljerad statistik alltför kostsam

och sannolikt också alltför osäker. Men även oavsett de inskränkningar i statistiska centralbyråns arbete och därmed i dess personal, som en revision i antydd riktning av finansstatistiken för landskommunerna skulle kunna föra, med sig, hava de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att byråchefsbefattningen å centralbyråns finansstatistiska byrå är helt överflödig. Denna byråchefsbefattning inrättades på sin tid (av 1912 års riksdag) under den förutsättningen, att byrån ifråga skulle erhålla långt mera omfattande uppgifter än som i verkligheten blivit fallet. Utom den kommunala finansstatistik, till vilken byråns arbete faktiskt inskränkt sig, hade man tänkt sig en statistik över statens finanser samt en allmän finansstatistik, bestående i en jämförande sammanställning av statens och kommunernas finanser, ävensom en utförlig statistik över skatteväsendet, främst taxeringarna, till inkomst- och förmögenhetsskatt, men även de indirekta skatterna. Enär, som sagt, av diverse skäl utav detta endast den kommunala finansstatistiken kommit att bli finansstatistiska byråns uppgift, hava de sakkunniga ansett sig berättigade att föreslå byråchefsbefattningens indragning samt att finansstatistiska byrån omorganiseras till en avdelning under en avdelningschef i första aktuarieställning.

Statistiska centralbyrån har sedan 1919 varit organiserad på tre byråer under var sin byråchef, nämligen en byrå för befolknings- och rättsstatistik, en byrå för jordbruksstatistik och statistik över mejerier, fiske, sparbanks och fattigvård samt en byrå för kommunal finansstatistik. Dessutom har vid senaste folkräkning en särskild, från befolkningsstatistiska byrån fristående folkräkningsavdelning på extra stat funnits inrättad. Besparings-sakkunniga föreslå nu, att rättsstatistiken utbrytes ur befolkningsstatistiska byrån till en självständig avdelning samt att folkräkningsarbetet i framtiden ställes under samma ledning som den övriga befolkningsstatistiken. För detta senare ändamåls förverkligande föreslå de sakkunniga, att aktuariefattningen på befolkningsstatistiken höjes till en förste aktuariefattning. Rörande byrån för jordbruksstatistik m. m. hade de sakkunniga på det stora hela icke funnit anledning till anmärkning eller ändringsförslag. Beträffande finansstatistiska byrån, slutligen, hava de sakkunniga, såsom redan nämnts, föreslagit ingripande inskränkningar i arbetet samt byråns omorganisation till en avdelning under ledning av en förste aktuarie. I stället för tre byråer, vardera under en byråchef (tillika ledamot av centralbyrån), föreslås alltså en organisation på fyra avdelningar (befolkningsstatistik, jordbruksstatistik m. m., rättsstatistik och finansstatistik), av vilka de två första skola stå under ledning av en person i byråchefs tjänsteställning (innebärande ledamotskap i centralbyrån) samt de två övriga under var sin förste aktuarie. Förslaget innebär därutöver vissa ändringar i bibliotekets personal samt i registratörskontoret och de interna ärendenas handläggning.

De uppnådda besparingarna i ämbetsverkets stat bliva icke mera betydande (något tiotusental kronor om året), men det är att hoppas att ämbetsverket genom de föreslagna ändringarna skall vinna väsentligt i ändamålsenlighet och effektivitet. Framför allt torde det finnas grund att hoppas, att statistiska centralbyrån nu omsider skall komma till den stadga i sina organisatoriska förhållanden, som är en nödvändig förutsättning för glädje i arbetet, inbördes tävlan och god rekrytering.

Efter remiss till statistiska centralbyrån av besparingssakkunnigas här ovan refererade utlåtande har detta ämbetsverk redan den 26 januari till finansdepartementet avgivit sitt svar. Statistiska centralbyrån har härvid i väsentligare delar instämt i besparingssakkunnigas synpunkter. På en viktig punkt har centralbyrån emellertid givit uttryck åt en avvikande mening. Det rör sig här om den s. k. finansstatistiken. Centralbyrån anser för det första, att de inskränkningar i primärmaterialet, som de sakkunniga ifrågasatt beträffande landskommunernas finanser, icke äro tillräckligt grundade i de faktiska förhållandena och kunna leda till att vissa viktiga uppgifter helt bortfalla eller ställas utan möjlighet till kontroll. För övrigt anser centralbyrån, att, ehuru väl det av de sakkunniga påtalade förhållandet, att finansstatistiken icke fått den omfattning, som vid bestämmandet av dess organisation var förutsatt, äger sin riktighet, härav icke nödvändigt följer, att den för denna statistik inrättade byråchefsbefattningen nu kan indragas. Tvärtom anser centralbyrån, att den allmänna finansstatistik m. m., som från början förutsatts böra utarbetas, men som icke kommit till stånd — på grund av förhållanden, över vilka centralbyrån icke kunnat råda —, i stället nu bör upptagas på centralbyråns arbetsprogram. Särskild aktualitet har denna fråga just nu erhållit, genom att den arbetsbalans, som länge förelegat beträffande finansstatistiken, under innevarande arbetsår beräknas bliva helt avarbetad.

Vad beträffar invändningen mot de föreslagna inskränkningarna i finansstatistiken för landskommunerna, var det väntat att centralbyrån här skulle försvara sina positioner. Det är ju givet att ett så fackmässigt anlagt statistiskt ämbetsverk som centralbyrån icke har upplagt och under många år fortsatt en statistik utan att skäl därtill och för dess bibehållande kunna förebringas. Kostnaderna för bearbetningen av nu förevarande material äro emellertid på grund av de av besparingssakkunniga berörda förhållandena ovanligt höga. Det är frågan om, huruvida resultatens värde och deras intresse för det allmänna är tillräckligt stort för att motivera dessa höga kostnader, som nu är föremål för skiljaktiga meningar. Besparingssakkunniga hava dragit detta i tvivelsmål, statistiska centralbyrån har naturligen en motsatt uppfattning.

Vidkommande åter de hittills tillbakaskjutna utvidgningarna av finansstatistiken till att omfatta jämväl statens finanser i systematisk bearbetning och uppgörandet av en allmän, jämförande

finansstatistik m. m., samt centralbyråns åsikt att tiden nu är lämplig att upptaga detta program till förverkligande, kan referenten, som givetvis numera talar allenast å egna vägnar, icke ställa sig principiellt avvisande härtill. Det låg emellertid näppeligen inom besparingssakkunnigas uppdrag att föreslå eller uppgöra plan för dylika utvidgningar: Besparingssakkunnigas uppdrag var fastmera att söka finna den lämpligaste organisationen för fullgörandet av ämbetsverkets nuvarande uppgifter. Referenten håller också före, att det vore ändamålsenligt att nu genomföra organisationsplanen efter denna förutsättning. Det må sedan vara centralbyråns både rätt och plikt att på basis av denna organisation som en fast utgångspunkt — i stället för hittillsvarande provisoriska förhållanden — arbeta för sådana utvidgningar, som må prövas lämpliga. Man kan önska centralbyrån all framgång i denna strävan. Det förefaller också som om det borde vara lätt för centralbyrån att vinna statsmakternas gehör för och beaktande av en planmässig nydaning och rationell utvidgning av finansstatistiken. Riksdagen har faktiskt tidigare tillmätt denna statistik en alldeles särskild betydelse i jämförelse med centralbyråns övriga arbetsområden. Men den lämpligaste vägen för sakens förverkligande synes vara, att sedan organisationsplan fastställts på det nuvarandes grund och med beaktande av de inskränkningar, som härvid av kostnadsskäl anses nödiga, särskilt uppdrag gives åt centralbyrån att utarbeta och framlägga förslag till finansstatistikens reformering. Statistiska centralbyrån har i sitt remissvar också uttalat sig i denna riktning.

S. D. W.

Bankdirektör J. H. Palmes fond I denna fond, vilken förvaltas av **för ekonomisk upplysning och ekonomisk forskning** Nationalekonomiska föreningens styrelse, finnes ett för utdelning innevarande år disponibelt belopp av c:a 3,500 kr. Från fonden lämnas efter beslut av styrelsen anslag som bidrag för skrifter eller undersökningar av nationalekonomiskt innehåll, för anordnande av föredragsserier över sådant ämne eller öck för upplysningsverksamhet på det ekonomiska området i annan form. Ansökan om anslag, ställd till Nationalekonomiska föreningens styrelse, bör före den 1 april 1929 ingivas till föreningens sekreterare Dr K. Åmark, Kommerskollegium, vilken på begäran lämnar närmare meddelanden. Av skrift, som utarbetats med anslag från fonden, skola 10 ex. överlämnas till styrelsen.

LITTERATURGRANSKNINGAR.

Betänkande angående ordnande av vissa ekonomiska och organisatoriska förhållanden vid genomförande av den ifrågasatta rättegångsreformen, avgivet den 29 augusti 1928. Statens offentliga utredningar 1928: 20 Justitiedepartementet. VIII + 461 sid. Sthlm 1928.

Den reform av rikets rättegångsväsen; vilken genom processkommissionens energiska och entusiastiska arbete numera nått en höggradig aktualitet, förutsätter för ett allsidigt bedömande kännedom ej blott om dess verkningar med avseende å rättsvården utan även om de med reformen förbundna kostnaderna för det allmänna. En utredning av reformens ekonomiska verkningar har förty varit nödvändig. På föranstaltande av justitiedepartementets chef har en sådan numera verkställts av särskilda inom departementet tillkallade sakkunniga¹. En fullständig belysning av de ekonomiska verkningarna för det allmänna ger i varje fall ej den föreliggande utredningen — det framgår till exempel icke av betänkandet vad besörjandet av den för närvarande av magistraterna handhavda lokala statsförvaltningen kommer att kosta, sedan den nuvarande kombinationen av administrativ och judiciell myndighet i städerna upphört. De mera principiella sidorna av problemet hava däremot ingående behandlats. Av denna karaktär synes nämligen vara frågorna: huruvida staten skall övertaga kostnaden för rättskipningen, eller om kommunerna fortfarande skola i en eller annan form deltaga; huru staten skall kunna i största möjliga utsträckning hålla sig skadeslös för sina merkostnader; och om å andra sidan kommunerna skola utgiva något vederlag för den lättnad, som bringas deras kassor genom statens övertagande av vissa kostnader. I den del, betänkandet behandlar dylika spörsmål, är detsamma av vetenskapligt intresse, i det de sakkunniga tydligt bemödat sig om att giva sina förslag en teoretiskt tillfredsställande motivering. Frågan är då, om sådan hållfasthet verkligen föreligger.

¹ Dessa hava varit generalkrigskommissarien Ludvig Widell, ordf., direktören Allan Cederborg, riksgäldsfullmäktigen Anders Andersson i Råstock, varjämte biträtt jur. doktor Siegfried Matz; såsom sekretärer har tjänstgjort e. o. hovrättsnotarien Gerard Lindström.

Den principiella grunden för ordnandet av de ekonomiska förhållandena mellan staten och städerna angav processkommissionen, då den framhöll, att rättskipningens ordnande och bekostande enligt nu rådande samhällsuppfattning såväl för stad som för landsbygd vore en statens, icke en kommunal uppgift. Det synes som om detta uttalande icke skulle ur nutida politiska åskådningar kunna jävas. Icke förty hava de sakkunniga i samma ögonblick, som kommissionens yttrande återopas, för egen del försett detsamma med en reservation, vilken icke är annat än principens negation (sid. 289 f.): »Med berörda uttalande torde emellertid kommissionen allenast hava avsett att klarlägga det förhållande, att avlöningen till den vid domstolarna anställda personalen och vissa andra kostnader för rättegångsväsendet framdeles böra utanordnas omedelbart ur statskassan. Kommissionen synes däremot . . . icke haft för avsikt att taga ställning till frågan, huruvida staten ensam eller jämväl städerna i sista hand skola bära utgifterna för rättskipningen i städerna.» Erkänner man det obestriddiga sakförhållandet, att rättskipningen numera fattas såsom en statsuppgift, är det logiskt ofrånkomligt, att kostnaderna för denna verksamhet böra utgå av statsmedel. Att så icke hittills varit fallet utan i stället stadskommunerna helt och landskommunerna delvis bestritt kostnaderna för rättskipningens handhavande, det har sin förklaring just däri, att rättskipningen tidigare betraktats icke såsom en rikets, utan såsom en stads- eller tingsmenighetens uppgift. Då detta betraktelsesätt numera försvunnit, har också kommunernas deltagande i kostnaderna ej mindre än domarvalen i städerna tett sig såsom en anakronism. Att då låta kommunerna såsom en förvaltningsuppgift behålla bekostandet av rättsvården i större eller mindre utsträckning, ehuru denna rättsvård saknar varje samband med det nutida kommunala samhället, måste vara principvidrigt. Detta erkänna ock de sakkunniga (sid. 290): »Tillämpad strängt efter orden skulle . . . principen . . . hindra, att t. ex. kostnaderna för lokaler åt domstolarna i första instans åläggas de i domkretsen ingående kommunerna. Det lär nämligen icke kunna göras gällande, att någon principiell skillnad skulle ur nu berörda synpunkt råda mellan lokalkostnader och avlöningskostnader.» Principvidrigheten är också icke utan sina risker. I längden lära kommunerna svåriligen nöja sig med att fullgöra en skyldighet utan kompensation i ökat inflytande. Ett sådant krav, vilket icke utan vidare kan avvisas såsom orimligt, kan lätt leda till onödiga slitningar mellan stats- och kommunalförvaltningarna, slitningar, å vilka för närvarande icke saknas exempel.

Ehuru de sakkunniga beledsaga sin principavvikelse med åtskilliga dunkla uttalanden, framträder dock klart den verkliga anledningen därtill, att de kräva kommunernas deltagande: därförutan skulle reformens genomförande kunna av kostnadshänsyn äventyras — vad som uppföres å kommunaldebetsdelarna märkes nämligen icke i riksstaten. Detta synes vara det verkliga skälet till den

principiella inkonsekvensen. Den cynism, som ligger bakom kravet på kommunernas deltagande, framträder emellertid först i sista hand. Till en början anföres nämligen (sid. 291), »att det för städernas del ur rättsvårdens synpunkt måste anses såsom en fördel, att domstolsväsendet även i städerna infogas i den allmänna statliga domstolsorganisationen». Vad härmed åsyftas synes osäkert. De sakkunniga framhålla, att rättsskipningen på landsbygden efter reformens genomförande komme att bli snabbare än för närvarande, något som dock synes vara en fördel mera för landsbygden än för städerna. Ett annat av de sakkunnigas skäl är, att domarpersonalen vid stadsdomstolarna ej längre komme att i befordringshänseende stå i en klass för sig. Icke heller härpå synes dock någon bidragsplikt för städerna rimligtvis kunna grundas, enär de förbättrade befordringsutsikterna för tjänstemännen synas innebära en fördel mera för dessa än för städerna. Först i sista rummet komma de sakkunniga fram till realskålet: »Av statsfinansiella hänsyn förefaller det också (!) knappast välbetänkt att i ett slag belasta statens budget med den merkostnad», som reformens genomförande orsakar.

Det är i tvenne hänseenden, som de sakkunniga önska lätta statsverkets börda genom att övervältra en del på kommunerna. Det ena rör utgifterna för domstolslokalerna och vissa andra kostnader, det andra övergångstidens förhållanden.

Vad till en början överrätternas arbetslokaler angår, bör det enligt de sakkunnigas mening i princip åvila statsverket att tillhandahålla sådana. Emellertid göra de sakkunniga samtidigt ett egendomligt uttalande (sid. 273). Principen får »givetvis icke ... anses utesluta, att kommun kan beredas tillfälle (!) att i visst fall på frivillighetens väg bidra till lokalfrågans ordnande». Häremot må framhållas, att det icke synes staten värdigt att fortfara med metoden från regementskasernerings tid, då förläggningen stundom bestämdes icke av militära skäl utan med hänsyn till de ekonomiska fördelar, som en stad kunde och ville bjuda.

Kostnaderna för underdomstolarnas lokaler vilja de sakkunniga helt lägga å de i tingslagen ingående kommunerna. Utöver de skäl, som förut berörts, anföra de sakkunniga ytterligare ett, som i förbigående må nämnas. De framhålla nämligen såsom ofrånkomligt, att underhållet av lokalerna blir dyrare och administrationskostnaderna högre, om staten handhaver förvaltningsuppgiften, än om den åvilar kommunerna. Detta erkännande åt kommunalförvaltningens högre effektivitet är säkerligen berättigat. Men saken har en annan sida, nämligen den, att kraven på lokalerna liksom standarden överhuvud säkerligen bli vida högre, om staten allenast har att fordra utan att behöva betala. Härigenom skulle vinsten för det allmänna av det kommunala handhavandet åtminstone neutraliseras.

Omfattningen av städernas skyldigheter i fråga om rådstuvu-

rätterna är för närvarande lätt att angiva; städerna skola tillhanda-hålla allt vad som erfordras. På landsbygden äro däremot förhållandena mera svävande. Byggningsabalkens anspråk äro obetydliga — »en stuva så stor, som tarvas, och två kamrar» — men kraven hava med tiden ehuru i på olika orter växlande omfattning ökats, i det åtskilliga kommuner befriat häradshövdingen, d. v. s. staten, från kostnaderna för kanslilokaler, deras uppvärmning, belysning och städning. Det har alltså på detta område, liksom t. ex. i fråga om tullhusbyggnadsskyldigheten, visat sig en fortgående tendens att utvidga kommunernas skyldigheter utöver vad i lag eller författning blivit stadgat, ett förhållande, som nästan regelmässigt framträder, då den kommunala förvaltningsuppgiften uteslutande består i att bekosta statliga anordningar, i det kommunen blir föremål för statsorganens påtryckningar, vilkas avvisande lätt leder till irritationer och slitningar. De sakkunnigas förslag innebär, att å kommunerna skola övervältras samtliga kostnader för underdomstolarnas verksamhet med undantag för de juridiskt bildade befattningshavarnas samt kansli- och skrivpersonalens avlöning ävensom — Skarstedts lagedition, Svensk författningssamling och prejudikatsamlingarna. Alla övriga kostnader (för lokaler, skrivmaterialier, städning, vaktbetjäning o. s. v.) få kommunerna bekosta.

Den av de sakkunniga föreslagna anordningen äger ej ens den grund, å vilken de icke tolagsberättigade stapelstädernas tullhusbyggnadsskyldighet vilar, nämligen den fördel, staden har av sin förtullningsrätt. Då processreformen medför, att alla särskilda förmåner för städerna försvinna, synes det naturligest i varje fall hava varit, att skyldigheterna i varje fall begränsats till vad som kan anses allmänt lagligen gälla å landsbygden; att i stället väsentligt utöka dennas skyldigheter, synes icke rimligt. Till stöd härför kan man också åberopa de sakkunnigas uttalande (sid. 292), vilket de själva på denna punkt icke följt: »Att . . . kommunernas beskattningsmakt skulle utnyttjas för att mera permanent överföra till statskassan ett finansiellt bidrag, kan icke anses förenligt med en rationell finansförvaltning». Vad är sakligt kommunernas ovan angivna skyldigheter annat än ett bidrag till rättskipningen, vilken det skulle vara statens sak att besörja?

Den andra punkt, på vilken principen om statsverkets övertagande av rättskipningen brutits, avser den s. k. övergångsersättningen. Enligt de sakkunnigas förslag skall stad med rådstuvurätt till kronan utgiva ett belopp motsvarande $\frac{3}{4}$ av stadens faktiska kostnader för rättskipningens och överexekutorsgöromålens handhavande; den återstående fjärdedelen anses motsvara de å magistratsuppgifterna belöpande kostnaderna. Denna ersättning avskrivs under 20 år med $\frac{1}{20}$ varje år. För huvudstadens del göres icke något avdrag med $\frac{1}{4}$, enär magistraten i Stockholm praktiskt taget icke befattar sig med stadens förvaltning.

För vissa städer har övergångsersättningen icke övergående utan

bestående karaktär. Detta är i större eller mindre utsträckning fallet i fråga om de städer, vilka äga källarfrihetsmedel eller tolagsersättning. Ifrågavarande inkomstgivande rättigheter skola helt eller delvis av staten indragas, varigenom staten i motsvarande mån bereder sig bestående ersättning för kostnaderna för rättskipningens övertagande.

För denna åtgärd, varigenom staten berövar städerna nära två millioner i inkomster, hava de sakkunniga sökt prestera en teoretisk motivering. Denna är emellertid avfattad på ett anmärkningsvärt sätt. Skall motiveringen bedömas efter vetenskaplig måttstock, måste den anses ådagalägga oförmåga att läsa äldre juriststil liksom obekantskap med den svenska lokalförvaltningen i äldre och nyare tid. Att lägga en sådan måttstock på betänkandet skulle dock säkerligen innebära en orätt mot de sakkunniga. Denna del av betänkandet synes nämligen icke vara att betrakta såsom en objektiv framställning av ett sakförhållande utan tvärtom såsom ett försvar för en på förhand beslutad, i de sakkunnigas direktiv anbefalld åtgärd¹.

Det är alltså icke ägnat att förvåna, att de sakkunnigas hela framställning av tolagsinstitutet söker bevisa det rent anakronistiska påståendet, att ifrågavarande inkomstitels syfte varit att bereda städerna ett statsbidrag till avlöning av magistraten och rådstuvurätten. Av denna grund ha de sakkunniga tvingats att tolka 1600-talsbrevens uttryck »magistraten» på ett sätt, som vittnar om lika blygsamma insikter i förvaltningsrätt som dem, vilka brevbärarna i Stockholm — vilket här må sägas utan att innebära något klander för ett från dessas sida så förklarligt förbiseende — stundom ådagalägga, när de utdela brev ställda till »Herrn Bürgermeister» eller »M. le Maire» till borgmästare Lindhagen. De ursprungliga tolagsförläningarna innehålla i allmänhet ordalag, som angiva, att staden bekommer den nya inkomstiteln till magistratens avlöning och publika byggnader; detta gällde emellertid ej allenast om tolagen utan i regel om alla städernas enskilda inkomster. De sakkunniga fästa sig nu uteslutande vid den förra delen av ändamålsbestämelsen, magistratens avlöning, och de antaga, att »magistraten» på 1600-talet är detsamma som »magistraten och rådstuvurätten» år 1928. I verkligheten innefattade uttrycket »magistraten» vad man nu skulle kalla »de kommunala förtroendemännen och befattningshavarne» och »magistratens avlöning och publika byggnader» alla de ändamål, vilkas tillgodoseende under 1600-talet utgjorde, som man nu skulle säga, »kommunalförvaltningens» uppgift. De angelägenheter, vilka då handhades av magistraten, besörjas numera av ett flertal kommunala organ, såsom byggnadsnämnd, hälso-

¹ Denna de sakkunnigas inställning kommer till ett obetydligt men signifikativt uttryck däri, att vad jag i min avhandling, »Den svenska stapelstadsrätten», anfört betecknas (sid. 309, 311) såsom »medgivanden», d. v. s. avhandlingen uppfattas av de sakkunniga såsom ett advokatoriskt inlägg till städernas förmån.

vårdsnämnd, drätselkammare, städernas byggnads-, gatu- och hamnförvaltningar o. s. v. Utgår man från donationsföreskrifterna, måste följaktligen alla dessa ändamål därunder inbegripas. Att, såsom de sakkunniga, beteckna avlöningen till den för rättskipningen och kronouppbörden erforderliga personalen såsom »tolagsförpliktelser» är följaktligen fullständigt oriktigt.

Vid den nya tolagsförläning, som ägde rum år 1715, nämndes icke magistratens avlöning såsom inkomstens syfte, utan brevet talar nu om »bryggor, packhus och andra nödiga byggningar ... samt andre omkostningar». De sakkunniga, vilka hittills som synes läst breven strängt efter ordalydelsen, frigöra sig nu, när denna ej längre främjar det uppställda målet, helt från bokstavstolkningen och förmena, att magistratens avlöning inbegreps under uttrycket »andre omkostningar», ett antagande, som säkerligen är riktigt, men just av den grund, som gör de sakkunnigas tidigare motivering oriktig, nämligen att tolagsförläningen åsyftade att bereda »kommunalförvaltningen» medel.

Även på andra ställen visar betänkanudet, att de sakkunniga icke sökt närmare tränga in i innebörden av de uttryck, på vilka de fota sina slutsatser. De sakkunniga nyttja sålunda vid behandlingen av 1715 års brev (sid. 303) uttrycket »städernas skyldighet att avlöna magistraten», vilket synes visa, att de sakkunniga fattat magistraten och staden såsom två skilda institutioner, medan magistraten i själva verket var det centrala organet i stadens styrelse.

I belysning av vad nu anförts kan också sättas de sakkunnigas påstående (sid. 300), att källarfriheten var ett bidrag »till magistratens¹ underhåll» och att källarfrihetsmedlen »torde således¹ vara av natur att omedelbart vara beroende på att staden bekostar rättskipningen»¹. Uttalandet innehåller koncentrerat det logiska fel, som benämnes »quaternio terminorum».

Vad här anförts innebär icke, att den föreslagna åtgärden med tolagsindragning skulle vara oberättigad, utan allenast, att den icke kan fotas på den ohållbara motivering, som de sakkunniga presterat. Frågan kan icke bedömas juridiskt, ty det är fråga ej om rättstillämpning utan om lagstiftningsmaktens handhavande. Vid den avvägning och skälighetsprövning, som bör föregå ett ståndpunkts-tagande, synes man förty icke kunna undgå att taga en viss hänsyn till det förhållandet, att tolagen allenast utgår till stapelstäder. Det är sannolikt detta förhållande, som i sin mån återspeglar sig i uttryckssätten i 1715 års brev. Dessa giva alltså indirekt ett visst berättigande åt den av Svenska stadsförbundet uttalade uppfattningen (se bet. sid. 308), att tolagen åsyftar att bidra till täckande av städernas utgifter för deras till utrikeshandels och sjöfartens gagn inrättade anstalter. Även härvid gäller emellertid, att all bokstavstolkning av privilegiebrevet leder fel. Endast i ett par hänseenden kan ett direktare samband mellan en utgift och tolagsinkomsten påvisas. Det ena består däri, att, efter förebild från Stock-

¹ Kursiverat här.

holm år 1686, övriga stapelstäder på grund av 1715—1717 års tolagsdonation ålagts tullhusbyggnadsskyldighet. Det andra rör inkvarteringsbesväret, i det inkvarteringstolagen tillkom i syfte att lätta denna börda; denna är emellertid numera av nämnvärd betydelse allenast för Stockholms vidkommande.

De inkonsekvenser, till vilka de sakkunniga för målets uppnående tvingas att göra sig skyldiga, få en särskilt grell belysning, när de söka avvisa stadsförbundets krav, att tolagsinkomsten skall i första rummet betraktas såsom bidrag till hamnrörelsen. De kunna nämligen icke framhålla, att tolagen är en allmän stadsinkomst, ty de bygga ju sitt förslag på att den är avsedd till magistratens avlöning. Utan de tvingas till påståendet, att uttrycket »bryggor» i 1715 års brev skulle »icke rimligtvis kunna lämpas på nutidens förhållanden», en försiktighet, som betydligt avviker från de sakkunnigas oförskräcsthet vid »lämpandet» av uttrycket »magistraten» på nutidens förvaltningsorganisation. De sakkunniga hänvisa ock till hamnavgifterna. Därvid må då i förbigående erinras om vad redan påpekats, eller att hamnavgifterna ej mindre än tolagen i allmänhet förlänats städerna för »magistratens avlöning och publika byggnader»¹.

Den nuvarande magistratens och rådstuvurättens karaktär av en offentlig ämbetsmyndighet, vars ledamöter utnämnas av Kungl. Maj:t eller KB, ehuru med visst inflytande för stadens invånare, och vars verksamhet bekostas av staden till, i fråga om lönerna, av Kungl. Maj:t lönestaten fastställda belopp, denna ämbetsmyndighetens karaktär medför vissa svårigheter vid övergångsförhållandenas ordnande. Fråga uppkommer nämligen, vem som skall utgiva ersättning för magistratsledamöternas mistade sportelinkomster.

Det vanliga resonemanget i fråga om sportlerna är detta: sportlerna äro helt beroende av statliga författningar; genom ändringar i dessa författningar kan sportelinkomsten nedbringas till intet; följaktligen kan något rättsanspråk på ersättning ej tillkomma den sportelåtnjutande befattningshavaren. Bevisföringen är icke träffande; den omskriver allenast det enkla sakförhållandet, att lagstiftningsmaktens handhavande är ej en rätts- utan en skälighetsfråga. Spörsmålet om vem som skall ersätta magistratsledamot för hans förlorade sportelinkomst, är alltså en fråga av sistnämnda art.

Vid bedömandet av detta spörsmål synes böra ihåggkommas, att sportlerna äro en avlöningsform av den typ, som benämnts »förläningar»². Denna avlöning söker alltså sin grund i en statlig åtgärd, och den synes både formellt och materiellt vara ett slags statsavlöning. Tages därjämte i betraktande, att magistraten är en offentlig ämbetsmyndighet; och att såväl borgmästare som rådmän äro ämbetsmän, i den mening detta uttryck användes i SL 10: 1 andra stycket, synes det vara rimligast, att, där sportelindragning sker,

¹ Se de hos Sundberg, Den svenska stapelstadsrätten, sid. 473, not 3, anförda författningarna.

² Herlitz, Städernas domstolsväsen, sid. 16, 18, 20.

anse staten och icke staden såsom den ersättningskyldige. Skulle emellertid staten icke vilja hålla befattningshavarna skadeslösa och får denna statens vägran till följd, att magistratsledamöternas avlöningsförmåner komme att nedgå under vad som kan anses skäligt, då inträder för staden, vilken sedvanerättsligt måste anses pliktig att bereda magistratsledamöterna tillräcklig avlöning, en skyldighet att höja den dittillsvarande lönen, visserligen ej så att den täcker sportelförlusten, men så att avlöningen blir skälig. På detta indirekta sätt kan alltså Kungl. Maj:t enligt gällande rätt på staden helt eller delvis övervältra den ersättning för indragna sportler, som staten icke vill utgiva. Men grunden härtill är icke någon ersättningskyldighet för staden utan den nya, av Kungl. Maj:t fastställda lönestaten¹.

Den skyldighet att höja magistratens avlöning, som på angivet sätt kan komma att åläggas staden, har sin grund icke i något befattningshavarens ersättningsanspråk utan i statens intresse därav, att rättskipningen och magistratsförvaltningen handhavas av kompetenta och tillfredsställande avlönade personer. Att åberopa detta intresse, när stadsdomstolarna icke längre finnas, eller m. a. o. att ålägga städerna att i följd av mistade sportler höja avlöningen för personer, som icke vidare handhava rättskipningen, och av vilka staden alltså ur effektivitetssynpunkt icke har något intresse, kan näppeligen ligga inom Kungl. Maj:ts befogenhetsområde och ej heller vara rimligt ur någon annan synpunkt än befattningshavarens. Men dennes befogade intressen böra tillgodoses av staten, som berövar honom hans tjänst; ej av staden, som härvid slår helt utanför.

För att skydda staten för de utgifter, som alltså börde åvila den, hava de sakkunniga (sid. 323) sökt hjälp i en konstruktion: staden skulle »anses hava iklätt sig garanti för att befattningshavaren, jämväl där hans tjänstgöringsskyldighet på grund av organisatoriska förändringar bringas att upphöra, dock bibehålles vid en skälig levnadsstandard». En sådan garanti har någon enstaka stad åtagit sig, men att påstå samma garanti föreligga för de städers vidkommande, som icke fattat beslut därom, är att bygga rättsföljder på en medvetet osann förutsättning, något som icke kan vara i överensstämmelse med rättvisans principer.

Städerna synas mig alltså icke på grund av nu gällande rätt kunna anses skyldiga att till sådana befattningshavare vid magistrat och rådstuvurätt, vilka icke övergå till den nya domstolsorganisationen, utgiva annat än dittillsvarande avlöningsförmåner, och för beloppet av dessa bör givetvis avdrag göras å den övergångsersättning, som staden skulle till staten utbetala. Vad befattningshavarna däremot böra erhålla i ersättning för mistade sportler böra de be-

¹ Jag kan alltså icke ansluta mig till Herlitz', Städernas domstolsväsen, sid. 69, uppfattning, enligt vilken magistratsledamöter vid landsrättsförläggning skulle vara berättigade till ersättning av staden. En helt annan sak är, att det kan befinnas riktigt att vid landsrättsförläggningen föreskriva dylik ersättningskyldighet.

komma av staten. Genom lag kunna visserligen städerna åvälvas en nu icke föreliggande förpliktelse att utgiva sådan ersättning, men en sådan lag torde av dem komma att uppfattas såsom ett övergrepp.

Har staden, på sätt i några städer är fallet, indragit sportlerna till stadskassan, kommer otvivelaktigt staden i ett sämre läge. Avskaffas sportlerna av staten, går nämligen i sådant fall den åtgärden ut över staden, medan befattningshavaren äger bibehålla sin lön orubbad. För att den ökade börda, som en processreform genom sportelförlusten sålunda komme att åvälva stadskassan, skulle avlyftas densamma, fordras följaktligen ett statsmakternas beslut. Ett sådant beslut kunde också vara rimligt, för att icke de städer, som genom sportelindragning berett magistratsledamöterna en jämnare och fastare avlöning — och sålunda tillgodosett ett statsintresse — skulle drabbas av ökade övergångskostnader vid processreformens genomförande.

Även på andra punkter än de i det föregående avhandlade framträder i betänkandet en anmärkningsvärd begreppsoklarhet. Sålunda synas de sakkunniga sammanblanda den av kommunala organ handhavda »kommunalförvaltningen» med den av ett statligt lokalorgan av offentlig ämbetsmyndighets natur besörjda lokalförvaltningen, i det de (sid. 321) använda beteckningen »kommunalt anställda befattningshavare» för magistratsledamöter, försedda med Kungl. Maj:ts eller KB:s fullmakt. Särskilt påfallande är emellertid, att de sakkunniga betona (sid. 292), »att ur konstitutionell synpunkt hinder ej möter för att i allmän lag åläggas städerna en förpliktelse» att utgiva övergångsersättning; senare framhålles (sid. 299), att »något medgivande från de olika städernas sida» i detta hänseende »lärer icke kunna anses erforderligt»; och på ett tredje ställe heter det: »vad angår den konstitutionella formen för tolagsregleringens genomförande lärer beslut i ärendet kunna fattas av Konung och riksdag gemensamt» (sid. 315); o. s. v. Det borde utan vidare vara uppenbart, att vad de båda statsmakterna gemensamt besluta, det blir gällande. Någon högre auktoritet än dessa finnes icke. De kunna förty beröva den enskilde, liksom kommunerna och andra juridiska personer deras egendom utan någon möjlighet för den angräpnade att skydda sig. För att ett skydd skulle vara möjligt, skulle nämligen krävas, att domstolarna kunde ingå i prövning av lags överensstämmelse med grundlag och allmänna rättsprinciper. Då domstolarna i vårt land icke tillägnat sig en sådan kompetens, saknar ock den enskilde varje skydd mot vad i lagstiftningsväg beslutas. Någon »rättslig förpliktelse» för statsmakterna att handhava lagstiftningsmakten på visst sätt finnes naturligtvis icke. Hur skulle en sådan förpliktelse realiseras? Allt är på denna punkt en fråga icke om »rätt», ty den skall ju skapas genom statsmakternas beslut, utan om billighet, skälighet och klokhed. Vid bedömandet härav bör hänsyn tagas ej blott till det för statsfinanserna nyttiga, utan även till den historiska utvecklingens och rättssäkerhetens krav.

FREDRIK LAGERROTH: *Statsreglering och finansförvaltning i Sverige till och med frihetstidens ingång*. Skrifter utgivna av Fahlbeckska stiftelsen. XI. 296 sid. C. W. K. Gleerup. Lund (tr. Malmö) 1928.

D:r Lagerroths framställning av svensk statsreglering och finansförvaltning intill 1723 — detta års riksdag kan i det hela sägas utgöra slutpunkten — äger ett nära sammanhang med hans föregående studie över *Indelnings- och grundskatteväsendets avveckling* (1927), men undersökningens ämne är i hans nya bok det finansiella systemets grundläggning. Med oförfärat mod och en synnerligen aktningsbjudande arbetsiver har författaren ännu en gång givit sig i kast med en vidlyftig uppgift och lyckligt slutfört den: han har gjort sig till herre över en omfattande litteratur, och han har ej skytt mödan att utfylla dess ofullständiga upplysningar med egna forskningar i centrala svenska arkiv. För kronouppbörderna ända från dess första upphov i medeltidens primitiva naturahushållning, för statsregleringens omfång, metod och former liksom finansförvaltningens räkenskaps- och bokföringsväsen, för genomförandet av Karl XI:s indelningsverk, det civila såväl som det militära, för organisationens delvisa sönderbrytande under det stora nordiska krigets skakningar, för Karl XII:s krigshushållning och för återgången till det gamla genom ständernas återupprättande arbete under frihetstidens första år får man i Lagerroths verk en grundlig, sakkunnig och lärorik, sammanfattande redogörelse.

Boken är skriven som ett specimen i statsvetenskap, och därav bär den också tydlig prägel. En nationalekonom eller en historiker skulle självfallet i mångt och mycket tagit ämnet annorlunda: den ene skulle med vida större skärpa tillämpat vissa teoretiska synpunkter, den andre skulle känt nödtvånget att i och under former och system söka det skiftande politiska livets realiteter, teckna — såvitt nödiga data föreligga — den ekonomiska bakgrunden och i siffror giva påtagliga mått för riksstatsrübrikernas vikt och värde i förhållande till varandra och för det hela. Vad författaren säger om natura- och penningehushållning och om de bägge principernas brytning mot varandra redan hos sjuttonde århundradets svenska statsmän röjer utan tvivel omdöme och sakkunskap, och hans invändningar mot Heckschers kritik av indelningsverket (i »Ekonomi och historia») innehålla förvisso i försvaret för dess relativa berättigande på sin tid tankar, som kräva att tagas i moget övervägande; men man når ej till botten med dylika spörsmål, om man ej på allvar ingår i nogare saklig granskning av statshushålllets debet och credit och av förslags och yrkandens större eller mindre utförbarhet med hänsyn till folkhushållningens dåtida karaktär och näringslivets utvecklingsmöjligheter inom en ej alltför fjärran framtid. D:r Lagerroths undersökning utesluter således icke, att en annan bok, och en bok med rikt innehåll, skulle kunna skrivas om samma ämne på grundval av ett av honom förbigånget

material och med intressanta utsikter både över svenska statens öden och över jämförbara företeelser i det övriga Europa.

Det vore emellertid en uppenbar orättvisa, om man ville döma om ett vetenskapligt arbete efter krav och synpunkter, som dess upphovsman med ett annat mål för ögonen aldrig har velat fylla eller djupare dryfta. Vad författaren inom sin vetenskaps rāmärken bjuder är sannerligen mycket nog. Han går tillbaka till landslagens tillkomstskede och tecknar den svenska medeltidens decentralisation inom finansförvaltningen; han visar — efter kända föregångare — huru Gustav Vasa alltjämt står på medeltida grund; han följer å ena sidan penningskatternas utveckling under sextonde och sjuttonde seklen, å den andra redogör han efter J. A. Almquist och Edén för det kvarlevande förläningsväsendets och fogderiförvaltningens ömdaning. Han undersöker uppkomsten av riksstater och rikshuvudböcker liksom inkomsternas direkta fördelning på skilda statsutgifter i saknad av en central statskassa, delvis utmynnande i den strävan till en fast »indelning», som i vidsträckt omfång genomfördes av Karl XI, men som redan Karl IX och Gustav II Adolf på det militära området hade grundlagt. Vid reduktionsstridernas början studerar han med kritisk blick den privaträttsliga uppfattning av statens egendom och tillgångar, som röjer sig i de ofrälse ståndens protestation vid 1650 års riksdag — överhuvud är motsättningen mellan offentlig- och privaträttslig åskådning i dessa ting i Lagerroths arbete en genomgående huvudsynpunkt.

I den grundliga skildringen av indelningsverkets fullbordan under 1600-talets sista årtiöden följer man med intresse dess utgrening till kyrka, skola och universitet liksom till städernas avlöningsstater; men Brings och Kollbergs skrift om »Gustaf II Adolfs donation av arvegods och kronotionde till Uppsala universitet 1624» (1924) synes hava undgått uppmärksamheten. Det stora nordiska kriget fyller två dryga kapitel (s. 154—207); de bygga som det föregående både på litteraturstudium och på rannsakan av arkivens gömmor. Med styrka framhålles, huru Karl XII drevs att uppriva det *civila* indelningsverket och pröva möjligheten att löna ämbetsverkens personal genom avgifter av den allmänhet, som i sina mål och ärenden var hänvisad till att söka deras hjälp, medan han tydligen icke fann en rubbning av dess *militära* motsvarighet möjlig eller önskvärd. Kontributionsränteriets tävlan med statskontoret och upphandlingsdeputationens undanträngande av bägge äro förut kända ting, men även här kan författaren tillfoga många iakttagelser av värde. Hans sympati tillhör helt och fullt de efter Karl XII:s död »maktägande» ständerna, då de med myndig omsorg undanrödja krigsnödens alla nydaningar i finansväsen och förvaltning, onda som goda, för att på gammal säker grund återställa den förste enväldskonungens verk i hägnen av ett nytt statskicks.

Den, som haft tillfälle att själv mera ingående syssla med histo-

riska riksstatsfrågor, sätter törhända någon gång ett frågetecken vid vissa oklarheter i författarens text. Det framgår ej (s. 112), att 1662 års riksstat från början var utarbetad i medvetet uppsåt att göra den till en stadigvarande, i huvudsak bindande normalstat, att denna föreställning ligger till grund både för »blå boken» 1668 och för förmyndarerafstens räkenskapsgranskning och att man där, har förebilden klart given till det verk, som sammanfattades 1696 och som fastslås som gällande grundval i 1719 och 1720 års regeringsformer (se s. 217 och 224). Det är icke särdeles upplysande, när det heter (s. 114), att statens uppdelning efter riks- ämbetsmännens kollegier »försviner redan före enväldet» för att giva rum för en som mer påminner om moderna huvudtitlar: i själva verket är detta en rent formell rubrikändring, som kan fixeras till mitten av 1650-talet (noga taget 1656); det kan tilläggas, att de så kallade personalstaterna (som anordningsstaterna följa) aldrig hava varit fullständigt indelade efter rikskollegier; hovstaten, bergsstaten, landshövdingedömena med mera hava alltid stått utanför. (Se staterna i Statskontorets arkiv i Riksarkivet.) Men dylikt, liksom styckenas längd i doktor Lagerroths bok — de gå ofta över två och flere sidor — och det något tungt refererande framställningssättet, är att räkna till brister, som icke i stort sett kunna inkräkta på arbetets värde.

Georg Wittrock.

JÓN DÚASON: *Grønlands statsretslige Stilling i Middelalderen.* 216 sid. Oslo 1928.

Såsom Grönlands förste upptäckare brukar nämnas Gunnbjörn, son av Úlfr kråka, som omkring 877 blev vinddriven väster om Island, och som berättas då hava sett några skär långt i väster, vilka sedermera efter honom fått namnet Gunnbjörnsskären. I själva verket voro dessa skär endast spetsiga istoppar, som stucko upp från kanten av Grönlandsjökeln. Själva upptäckten borde ej heller haft något större värde, med kännedomen om att man även från de isländska fjällén har möjlighet att i den klara luft, som är till finnandes i de nordligare breddgraderna, överblicka det blott 40 mil breda sundet mellan Island och Grönland. Sannolikt har denna möjlighet också utnyttjats av isländarne under ett mycket tidigt skede. Huru som helst påbörjade isländarne först under senare hälften av 900-talet en kolonisatiön av Grönland. Det uppges, att själva namnet tillkommit vid denna tid i den bestämda avsikten att locka dit invandrare. Under de närmast följande århundradena ökades också nybyggarna därstädes högst väsentligt i antal. Omkring år 1000 blevo de kristna, och 1034 lades Grönland under Bremens ärkebiskopsdöme liksom det övriga Norden. År 1124 fingo grönländarne egen biskop, som tog sitt säte i Gardar.

Då ärkebiskopsstolen i Nidaros upprättats 1152, lades Grönlands biskopsdöme under densamma. Vid början av 1260-talet gävo sig grönländarne i likhet med isländarne under den norske konungen. Anledningen härtill tillskrives i främsta rummet kyrkliga intressen, men praktiska hänsyn torde även ha spelat in, främst behovet av livsförnödenheter från moderlandet, sedan vikingarnes här-färder upphört.

Grönlands statsrättsliga ställning under denna äldsta tid har varit föremål för skiftande omdömen. Det är utrett, att de isländska lagarne varit gällande på Grönland, d. v. s. i första hand de lagtexter, som numera gå under namn av den isländska Grágás. Men i trots härav hava de flesta tidigare författarne i ämnet ansett, att Grönland varit ett självständigt rike, innan det gav sig under Norge. Författaren till föreliggande arbete, doktor juris Jón Dúason, vill nu söka leda i bevis, att Grönland under den tid Grágásen varit gällande rätt har utgjort en del av det isländska rättsamfundet, som i äldsta tid gick under namn av »vår lög». Och han anser tillika, att Grönland bibehållit denna rättsställning även sedan lagböckerna Járnsida och Jónsbók under senare hälften av 1200-talet antagits på Island och alltså även efter den tid »vår lög» blivit konungarike i realunion med Norge.

Själva kärnan i författarens bevisföring ligger givetvis i behandlingen och tolkningen av uttrycket »vår lög» i de isländska källorna. Ordet »lög» är detsamma som vårt svenska »lag», som ej endast betyder rättsföreskrift utan även »förbindelse» och »sällskap». Det som band folket tillsammans i rättssamfundet, säger författaren, var den gemensamma lagen och trohetsplikten. Domarna, som avkunnades på tingen i överensstämmelse med lagen,ingo efter vederbörlig kungörelse giltighet inom hela rättsamfundet. »Vår lög» omfattade ursprungligen blott Island. Men omkring 985 reste enligt isländska källor en flock medlemmar av »vår lög» (25 skepp) från Island under anförande av den bekante Erik Röde i avsikt att kolonisera Grönland. De införde också där en författning, som i hög grad liknade den isländska. Författaren söker göra sannolikt, att dessa första kolonister icke uppgivit sin ställning såsom medlemmar i det isländska rättssamfundet, och att således »Baandet til vår lög ikke er blevet brudt». De skulle alltså själva ha betraktat »hela Grönland ända till Nordpolen» som en del av det isländska rättssamfundet.

Författaren omtalar vidare, att de å Grönland förekommande tingen sannolikt haft endast dömande myndighet, men däremot ej lagstiftningsmakt. Detta borde visa, att landet varit uteslutande beroende av de isländska lagarne. I Grágásen finnes ej heller något uttryck, som ger vid handen, att något grönländskt rike eller någon grönländsk lag existerat. Detta är så mycket mera betydelsefullt, som i Grágásen ej saknas uppräknningar av andra främmande riken och lagar (såsom t. ex. i fråga om arv efter utländsk man).

Härav anser sig författaren kunna draga den slutsatsen, att Grágásen »indirekt» säger Grönland tillhöra »vår lög».

Det resultat, till vilket författaren kommit för den äldsta tidens vidkommande, vinner ytterligare bekräftelse vid en undersökning av de senare lagarne. Jónsbók omtalar sålunda Grönland som inländskt territorium så till vida, att den bestämmer straff för utländsk mans lagöverträdelse »på Grönland eller här på Island». Av samma källa framgår också, att Grönland vid slutet av 1200-talet ej haft någon särskild lagstiftande myndighet i olikhet mot Island. Detta är också den verkliga förklaringen till, varför någon norsk konung aldrig låtit hylla sig på Grönland.

Redan de anförda exemplen på författarens bevisföring ge i viss mån en antydning om att själva materialet som står till buds i och för bedömandet av Grönlands statsrättsliga ställning särskilt för den äldsta tiden är synnerligen torftigt. Det är alltid vanskligt att draga positiva slutsatser av källornas tystnad, och redan på grund härav kan arbetet åtminstone i dess helhet näppeligen göra anspråk på att anses som vetenskapens sista ord i frågan. Författaren själv hyser emellertid den uppfattningen, att hans resultat böra bliva bestående, »saalænge det modsatte ikke bevises». Till hans försvar må också betonas, att han ovedersägligen framdragit åtskilliga sannolika skäl för riktigheten av sin antagna ståndpunkt. Ett kritiskt skärskådande av författarens olika argument skulle emellertid i detta sammanhang föra för långt. Som allmänt omdöme kan likväl sägas, att hans framställning är klar, överskådlig och intresseväckande samt vittnar, så vitt anmälnaren kunnat finna, om god förtrogenhet så väl med de ofta svårtolkade lagtexterna som med den hithörande litteraturen.

J. E. Almquist.

Statistiska Centralbyrån: Befolkningsrörelsen, översikt för åren 1911—1920. Stockholm 1929.

De tioårsöversikter, som statistiska centralbyrån av gammalt utger för befolkningsrörelsen (giftermål, födelser, dödsfall samt ut- och invandring), utgöra de måhända intressantaste och mest läsvärda av centralbyråns berättelser, åtminstone från allmänhetens synpunkt sett. Men även ur fackmännens synpunkt hava dessa tioårsöversikter erbjudit åtskilligt, som icke meddelats i de årliga berättelser över befolkningsrörelsen, som likaledes av gammalt utgivits. I de årliga redogörelserna har nämligen bl. a. de jämförelsevis små grupper av vigda, födda och döda m. m., som falla på varje härad eller socken, icke ansetts böra meddelas, utan har man i stället sparat denna redovisning, tills man i tioårsöversikten kunnat meddela de mera betydelsefulla, sammanräknade talen för hela tioårsperioden.

Det är överhuvud en ganska sund och rimlig princip, som följts. I de årliga berättelserna göras de statistiska tabellerna och redogörelserna mera summariska, medan i tioårsöversikten en mera utförlig analys företages. Analysen kan därvid föras mera detaljerat på olika sätt; först och främst genom en omsorgsfullare och mera metodisk bearbetning och sammanställning av de i årsberättelserna meddelade data för de enskilda åren och deras summer för hela tioårsperioden. Men även, såsom antytt, genom en mera detaljerad differentiering och uppdelning av de givna data, särskilt i regionalt hänseende.

Den nu utkomna tioårsöversikten för åren 1911—1920 uppvisar i jämförelse med sina föregångare vissa icke obetydliga framsteg beträffande analysen i det förstnämnda avseendet. Vissa data, bl. a. i födelsestatistiken, men först och främst beträffande dödsorsakerna, hava också under denna tioårsperiod tillkommit, vilka icke tidigare haft någon motsvarighet. Så att på det hela taget giver nu föreliggande tioårsöversikt en betydligt fylligare bild av vårt lands demografi, än vad fallet varit förut. Tillsammans med föregående tioårsberättelse (för åren 1901—1910, utgiven 1917) samt Gustav Sundbärgs för några år sedan i en andra upplaga utkommen översikt (på tyska språket) för hela perioden 1751—1900, ger den dessutom en samlad och särdeles instruktiv bild av vårt folks demografiska utveckling från vår befolkningsstatistikens början fram till år 1920.

I det här ovan antydda, andra avseendet markerar den nu utkomna tioårsöversikten emellertid ett tillbakasteg, eller rättare och rent ut sagt ett beklagligt avbrott av en synnerligen efterföljansvärd tradition. Sammanräkningen och publiceringen av befolkningsrörelsens element (medelfolkmängd, vigda, födda, döda, ut- och invandrade) för socknar, häradar och städer har denna gången helt slopats. Det är naturligtvis det »besparingsarbetets bann», varom talats i »Översikter och Meddelanden» här förut, som är orsaken till detta avbrott. Det finns sålunda ingen anledning att skjuta på pianisten, som säkerligen här gjort så gott han kunnat. Men själva faktum kan man ha anledning att beklaga, då därigenom faktiskt den nyutkomna tioårsredogörelsen förlorat det väsentliga av sitt intresse såsom demografisk källskrift. Det för fackmännen beklagligaste är att det här icke gäller blott en inskränkning i publiceringen utan, att själva sammanräkningen av ifrågavarande data för de tio åren av sparsamhet underlåtit. Det är en blott liten tröst att veta, att centralbyrån i sitt arkiv förvarar manuskripttabeller över antalet vigda, födda och döda församlingsvis och årsvis, då det helt visst skulle kosta åtskilliga månaders arbete att sammanräkna dessa tal för tioårsperioden i dess helhet.

Den underlåtenhet, som här ägt rum, sammanhänger på det intimaste med en annan, som förut påtalats i denna tidskrift, nämligen den, att vid 1920 års folkräkning inga tabeller över

ålders- och civilståndsfördelningen sockenvis blivit utarbetade, i motsats till vad fallet varit vid föregående folkräkningar. Man skulle kunna säga, att utan dessa åldersfördelningar, uppgifterna om frekvensen av vigslar, födelser och dödsfall i socknar eller härader bli av mindre värde för sammanställningar och jämförelser. Detta är nog i viss mån riktigt, men uppgifterna i fråga skulle tvivelsutan i alla fall varit av stor betydelse för ett studium av de demografiska säregenheterna i olika landsändar. De regionala olikheterna i demografiskt hänseende hava förvisso utjämnats, såsom centralbyrån i förevarande översikt påpekar, och som den som skriver detta vid flera tillfällen förut ådagalagt och angivit som ett sannolikt karakteristikum även i den fortsatta utvecklingen, men frågan om hur denna utjämning kommer till stånd skulle ha kunnat verksamt belysas genom en jämförelse av socknarnas och ländernas demografiska tal under åren 1901—1910, resp. 1911—1920, på liknande sätt som jag på sin tid sökt belysa fenomenet genom en korrelativ sammanställning av talen för perioden 1891—1900 med talen för perioden 1901—1910 (De demografiska talens regionala fördelning samt dennas förskjutning, denna tidsskrift, årg. 1920).

S. D. W.

BERÄTTELSE

ÖVER FAHLBECKSKA STIFTELSENS VERKSAMHET ÅR 1928.

Under året har kollegiet, i vars sammansättning ingen förändring inträtt, avhållit de i gåvobrevet föreskrivna sju ordinarie sammanträdena, av vilka ett förlagts till Stiftarens födelsedag, den 15 oktober. I samband därmed nedlades en krans å Stiftarens grav.

Statsvetenskaplig tidskrift, för vilken professor Malmgren alljämt varit redaktör, har som vanligt utgivits med fem häften om tillsammans 32 ark.

»Huvudströmningar i tysk statsvetenskap» av docenten Georg Andrén, »Statsreglering och finansförvaltning i Sverige till och med frihetstidens ingång» av docenten Fredrik Lagerroth samt »Sekreta utskottet 1723—1756, en rättshistorisk undersökning» av e. o. hovrättsnotarien Gunnar Bomgren ha utgivits såsom det tionde (X), det elfte (XI) och det tolfte (XII) arbetet i serien »Skrifter, utgivna av Fahlbeckska Stiftelsen».

Till tryckning i skriftserien har antagits »Den indiska författningens krisen» av fil. d:r Gustaf Olsson.

Forskningsunderstöd ha utdelats med 1,000 kronor till e. o. hovrättsnotarien jur. och fil. kand. Sune Holm för studier i Genève angående Nationernas förbund; med dels 1,200 kronor för avlöning av biträde med insamlande av statistiskt primärmaterial för ett arbete över de inre förhållandena i Sverige under det stora nordiska kriget och dels 486 kronor för studieresa till huvudstaden åt docenten, fil. d:r Sture Bolin; med 2,000 kronor åt docenten K. A. Edin till utförande av statistiska forskningar rörande socialklassernas fruktsamhet i Störstockholm och Storgöteborg under åren 1919—1922 samt med 1,800 kronor åt professor

S. Wicksell för avlöning av räknebiträde vid fortsatta, av Stiftelsen tidigare understödda undersökningar rörande de demografiska förhållandena i Sveriges olika landsdelar.

Ett premium å 1,000 kronor har kollegiet utdelat att lika fördelas mellan docenten G. Hesslén för hans avhandling om »Det svenska kommittéväsendet intill 1905» och docenten E. Thermanius för hans avhandling om »Lantmannapartiet, dess uppkomst, organisation och tidigare utveckling».

Till att deltaga i revisionen av Stiftelsens räkenskaper har av universitetets rektor utsetts professor Albert Ernberg.

Lund den 27 februari 1929.

Emil Sommarin.

Räkning över Fahlbeckska stiftelsen för räkenskapsåret 1927—1928.

(Utdrag ur räkenskaperna för Lunds Universitets fonder.)

Balans från föregående räkenskapsår.

200 aktier i A.-B. Vin- & Spritcentralen.....	200,000:—	
Skönviks A.-B:s 5 1/2 % oblig.	30,000:—	
Sveriges stadshypotekskassas 5 % oblig. år 1922.....	20,000:—	
D:o d:o år 1926.....	19,000:—	
Skand. Kredit A.-B., å löpande räkning.....	6,227:94	275,227:94

Uppbörd.

Utdelning å aktier i A.-B. Vin- & Spritcentralen.....	14,000:—	
Ränta å Skönviks A.-B:s 5 1/2 % oblig.	1,650:—	
D:o å Sveriges stadshypotekskassas 5 % obl. av år 1922	1,000:—	
D:o d:o av år 1926.....	950:—	
Skand. Kredit A.-B., ränta å löpande räkning.....	222:56	
Redovisning från A.-B. C. W. K. Glerup.....	138:15	17,960:71
	Summa kr.	293,188:65

Utgifter.

Utgifter enligt sammandrag.....	13,981:19	13,981:19
---------------------------------	-----------	-----------

Balans till följande räkenskapsår.

200 aktier i A.-B. Vin- & Spritcentralen.....	200,000:—	
Skönviks A.-B:s 5 1/2 % oblig.	30,000:—	
Sveriges stadshypotekskassas 5 % obl. år 1922.....	20,000:—	
D:o d:o år 1926.....	19,000:—	
Skand. Kredit A.-B., å löpande räkning.....	10,207:46	279,207:46
	Summa kr.	293,188:65

Specifikation av utgifterna.

1) <i>Statsvetenskaplig Tidskrift.</i>		
Tryckningskostnader.....	4,105: 05	
Redaktörsarvode.....	1,000: —	
Kontant till expeditionen	3,000: —	8,105: 05
		<hr/>
2) <i>Övriga utgifter.</i>		
Överfört till understödsfonden	5,317: 74	
Präsesarvode (1/2 år)	150: —	
Räkenskapsföraren	100: —	
Revisorsarvode	50: —	
Korrekturläsning	132: —	
Diverse omkostnader	126: 40	5,876: 14
		<hr/>
	Summa kr.	13,981: 19

Räkning över Fahlbeckska understödsfonden för
räkenskapsåret 1927—1928.

Balans från föregående räkenskapsår.

Sveriges stadshypotekskassas 5 % obl. år 1926	25,000: —	
Skand. Kredit A.-B., å löpande räkning	2,136: 84	27,136: 84

Uppbörd.

Skand. Kredit A.-B., ränta å löpande räkning	55: 57	
Ränta å Sveriges stadshypotekskassas 5 % obl. av 1926	1,250: —	
Omföring från Fahlbeckska stiftelsens fond	5,317: 74	6,623: 31
		<hr/>
	Summa kr.	33,760: 15

Utgifter.

Utgifter enligt sammandrag	8,746: 73	8,746: 73
----------------------------------	-----------	-----------

Balans till följande räkenskapsår.

Sveriges stadshypotekskassas 5 % obl. år 1926	25,000: —	
Skand. Kredit A.-B., å löpande räkning	13: 42	25,013: 42
		<hr/>
	Summa kr.	33,760: 15

Specifikation av utgifterna.

Tryckning av Skrifter utg. av Fahlb. stiftelsen (N:r 9 & 10)	3,860: 73	
Fil. kand. Malte Ragnarsson	2,000: —	
Fil. lic. Edv. Thermanius	500: —	
Aktuarien Paul Dahn	500: —	
Hovr.-notarien Sune Holm	1,000: —	
Docent S. Bolin	886: —	
		<hr/>
	Summa kr.	8,746: 73

Förestående räkningar äro denna dag granskade utan anmärkning; betyga
Lund den 2 juli 1928.

Axel Moberg.

C. G. Björling.

I granskningen av Fahlbeckska stiftelsens räkenskaper har jag deltagit.

Albert Ernbërg.

Räkning för Statsvetenskaplig Tidskrift för räkenskapsåret $1/7$ 1927— $30/6$ 1928.

a) Sammandrag av kassa-kontot.

Balans $1/7$ 1927.

Skand. Kredit A.-B., å sparkasseräkning	1,974: 61	
Kontant i kassan	42: 05	2,016: 66*

Inkomster.

Prenumerationsavgifter	826: 40	
Lösnummer och äldre årgångar	80: —	
A.-B. C. W. K. Glerup, redovisning för år 1927.....	696: 75	
Ränta å sparkasseräkning	32: 06	
Annöns	100: —	
Diverse (porto)	2: 75	
Kontant från Fahlbeckska stiftelsen.....	3,000: —	4,737: 96
	<u>Summa kr.</u>	<u>6,754: 62</u>

Utgifter.

Författarearvoden	2,705: —	
Avlöningar	900: —	
Telefon	140: 80	
Diverse omkostnader	374: 36	
Översättn. och granskning av manuskript.....	70: —	
Utgifter för Fahlb. stiftelsen (kuvert & porto).....	60: 50	
Inlösta jetonger	165: —	4,415: 66

Balans $30/6$ 1928.

Skand. Kredit A.-B., å sparkasseräkning	2,319: 17	
Kontant i kassan	19: 79	2,338: 96*
	<u>Summa kr.</u>	<u>6,754: 62</u>

* Dessutom ineliggande tidskriftslager, här ej upptaget till särskilt värde.

b) Översikt för räkenskapsåret $1/7$ 1927— $30/6$ 1928.

Debet.

Prenumerationsavgifter (exp.)	826: 40	
Lösnummer och äldre årgångar (exp.).....	80: —	
A.-B. C. W. K. Glerup (exp.)	696: 75	
Annons (exp.).....	100: —	
Ränta å sparkasseräkning (exp.)	32: 06	
Diverse (exp.).....	2: 75	
Förlust för räkenskapsåret.....		<u>1,737: 96</u>
		<u>7,557: 25</u>
	Summa kr.	9,295: 21

Kredit.

Författarearvoden (exp.)		2,705: —
Tryckningskostnader (Fahlb. st.)		4,105: 05
Avlöningar: utb. av exp.	900: —	
» » » Fahlb. st.	<u>1,000: —</u>	1,900: —
Telefon (exp.).....		140: 80
Översättn. & granskn. av manuskript (exp.)		70: —
Diverse omkostnader (exp.)		<u>374: 36</u>
	Summa kr.	9,295: 21

Till red. insända skrifter.

- Der Krieg*. Politische Monatsschrift. Nr. 13. Berlin 1929.
Ekonomisk Tidskrift. 1928. H. 10—12. 1929. H. 1. Uppsala 1929.
Ekonomiska Samsfundets Tidskrift. Ny serie. H. 14. Hfors 1928.
Finsk Kommunal-tidskrift. 1928. Nr 8—9. Hfors-1928 o. 1929.
Finsk Tidskrift för vitterhet, vetenskap, konst och politik. T. CV. H. VI. T. CVI. H. I. Hfors 1928 o. 1929.
Historisk Tidskrift. 1928. H. 3—4. Sthlm 1928.
Industria. Årg. XXIV. Nr 26. Årg. XXV. Nr 1—4. Sthlm 1928 o. 1929.
Institut International d'Agriculture, Rome. Revue Internationale d'Agriculture. 1928. No 12. 1929. No 1. Rome 1928 o. 1929.
International labour review. Vol. XIX. No 1—2. Genève 1929.
Kommersiella Meddelanden. Årg. 15. Nr 22—24. Årg. 16. Nr 1—2. Sthlm 1928 o. 1929.
K. Socialdepartementet. Arbetsfredskonferensen i Stockholm den 30. november och 1 december 1928. Sthlm 1929.
La Giustizia Penale. Anno XXXIV. Fasc. 40—44. Roma 1928.
La Procedura Penale Italiana. Anno XIV. Fasc. 22. Roma 1928.
Meddelanden från Handelskammaren i Gefle. 1928. H. 2—3. Gefle 1928.
Mercator. Tidskrift för Finlands näringslif. Årg. XXIII. Nr 50—52. Årg. XXIV. Nr 1—8. Hfors 1928 o. 1929.
Nationalekonomisk Tidsskrift. 1928. H. 5—6. Kbhvn 1928.
Nordisk Försäkrings-tidskrift. 1929. Nr 1. Sthlm 1928.
Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri. 1928. H. 8. Sthlm 1928.
Skandinaviska Kreditaktiebolaget. Kvartalsskrift. 1929. Nr 1. Sthlm 1928.
Sociala Meddelanden. 1928. Nr 12. 1929. Nr 1—2. Sthlm 1928 o. 1929.
Statistisk Månadsskrift. Årg. XXIII. Nr 11—12. Sthlm 1928 o. 1929.
Statsökonomisk Tidskrift. 1928. H. 6. Oslo.
Stockholms stads statistik. I. Statistisk årsbok för Stockholms stad 1928. — III. Hälso- och sjukvård 1927. Sthlm 1928.
Sunt-Förnuft. Årg. IX. Nr 1. Sthlm 1929.
Svensk Finanstidning. Årg. VII. Nr 12—21. Sthlm 1928 o. 1929.
Svensk Försäkrings Årsbok. 1928. Sthlm 1928.
Svensk Juristtidning. 1929. H. 1. Sthlm 1929.
Svensk Tidskrift. 1929. H. 1. Sthlm 1929.
Svenska Stadsförbundets Tidskrift. 1929. H. 1. Sthlm 1929.
Sveriges officiella statistik. Befolkningsrörelsen. Översikt för åren 1911—1920. Av Statistiska centralbyrån. — Händel år 1927. Av Kommerskollegium. Sthlm 1929.
Tiden. 1928. Nr 7—8. Sthlm 1928.
Tirfing. 1928. H. 10—11. Tranås 1928. 1929. H. 1—2. Norrtälje 1929.
Weltwirtschaftliches Archiv. 1929. H. 1. Hamburg 1929.
HERLITZ, NILS. Grunddragen av det svenska statsskickets historia. Sthlm 1928. P. A. Norstedt & Söners Förlag.
KUYLENSTIERNA, CARL W. U.; WALLER, HARALD; GEIJER, ERLAND; LUNDEVALE, ADOLF. Skattelagarna. Sthlm 1929. P. A. Norstedt & Söners Förlag.
 — —, Taxeringsförordningen m. m. Sthlm 1929. P. A. Norstedt & Söners Förlag.
LINDHAGEN, ARTHUR, och LINDB, ERIK. Den nya arvslagen jämte dithörande författningar med förklaringar. Sthlm 1929. P. A. Norstedt & Söners Förlag.
REUTERSKIÖLD, C. A. Folkkrätt särskildt såsom svensk publik internationell rätt. Föreläsningar. Senare delen. Uppsala 1928. Almqvist & Wiksells Boktryckeri A. B. (i distribution).
SCHOLANDER, LOTTEN. Evolution — front mot krig och revolution. Sthlm 1925. Svenska Andelsförlaget.
 — —, Försvar och avvapning. Sthlm 1927. Svenska Andelsförlaget.
L. S. FREDENHEIM (pseud. för SCHOLANDER, LOTTEN), Krig, Fred och Försvar. Andra upplagan. Sthlm 1928. Wilhelmssons Förlag (i distribution).
TISELL, GUSTAF. Några anmärkningar vid särskilda sakkunnigas betänkande angående ordnande av vissa ekonomiska och organisatoriska förhållanden vid genomförande av den ifrågasatta rättegångsreformen. Örebro 1929.
WIEDEMANN, GÜNTHER. Auswanderung und Bevölkerungersproblem. Eine sozialwissenschaftliche Untersuchung unter besonderer Berücksichtigung der schwedischen Auswanderungsfrage. (Särtryck ur „Deutsch-Nordischen Zeitschrift“). Breslau.

Försäkringsaktiebolagen "Skåne" och "Malmö"

Huvudkontor i Malmö

Brand-
Liv-
Olycksfalls-
Automobil-
och andra
Försäkringar

Den 1 januari 1929 ansvarade »Skåne» för

Brandförsäkringar c:a	2.500.000.000 kronor
Kapitalförsäkringar c:a	190.000.000 kronor
Ränteförsäkringar c:a (årligen)	1.000.000 kronor

Den 1 januari 1929 utgjorde »Skånes»

Samtliga fonder c:a	70.000.000 kronor
(incl. garantifondförbindelser)	9.300.000 kronor
